

Schackledarens handbok

Jesper Hall

Quality Chess

Första upplagan 2007 av Quality Chess Europe AB
Vegagatan 18, 413 09 Göteborg, Sverige. 031-244790
www.qualitychessbooks.com

Copyright © 2007 Jesper Hall

Teckningar: Peter Jönsson
Omslag och grafisk form: Ari Ziegler
Omslagsfoto: Kennet Ruona
Tryckt i Estland av Tallinna Raamatutrükikoja LLC
ISBN 978-91-85779-03-1

Innehåll

	Förord	5
1	Om ledarskap	7
2	Schack och organisation	13
	Hur är schackvärlden strukturerad?	14
	Sveriges Schackförbund	15
	Andra schackorganisationer i Sverige	18
	Schackföreningen	19
	Eldsjälen och den goda stämningen	19
	Hur startar man en schackförening?	22
	Hur organiserar man en schackförening?	32
	Olika uppdrag i en förening	48
	En schackförenings ekonomi	58
	Om lagschack och schackturneringar	66
	Hur arrangerar man tävlingar	72
	Andra arrangemang	62
	Om bräden, pjäser, notation med mera	90
	Analysera din schackförenings organisation	95
3	Att lära ut schack	97
	Schackledaren och schacktränaren	98
	Schack och pedagogik	100
	Grupp och individ i en träningsituation	102
	Hur utvecklas ett schackintresse?	103
	Förberedelser för schackledare och tränare	105
	Schackspelarens grundträning	109
	Schackledaren	119
	Fyra punkter för bra nybörjarträning	119
	Den allra första gången	128
	Upplägg för den första terminen	129
	När ska man börja med...	131
	Schacktränaren	132
	Hur ska tränaren planera träningen?	133
	Ett bra schackmaterial	137
	Ett pedagogiskt sätt att presentera schack	137

Sätt att variera träningen	139
Olika spelformer	141
Världens bästa träningsmetod	143
Glöm inte att utvärdera!	144
En-till-en-träning	133
Schackträning för vuxna	145
Schackträning och kön	146
Schackföräldrar	147
Hur når klubben de som vill börja spela schack?	149
SS Manhems satsning för att få barn till sina nybörjargrupper	150
SS Manhems satsning på vuxna nybörjare	156
Ungdomsverksamhetens roll för en klubb	160
Styrkeprovet	163
Hur arrangerar man ett schackläger?	174
4 Storklubben, byalagen och den kvinnliga ledaren	177
Storklubben - SK Rockaden	178
Byalagen - SK Bara Bönder och Södra Sandby SS	189
Hälften av alla som finns är kvinns – Susanne Karlsson	198
Register	203

Förord

Den här boken vänder sig till alla dem som på något sätt har en uppgift inom en schackorganisation eller en klubb.

I den första delen av boken försöker jag ge en allmän redogörelse för vad som utmärker ett gott ledarskap. I den andra analyserar jag vad som krävs av en ledare i en schackorganisation. I den tredje vill jag visa på olika sätt att lära ut schack. I den fjärde och sista delen presenteras två föreningar med olika förutsättningar och mål men som båda har en väl fungerande verksamhet. Avslutningsvis finns en intervju med Susanne Karlsson som diskuterar frågan: Hur ska Sverige kunna få fler kvinnliga schackspelare och ledare?

Schackledarens handbok kan givetvis läsas från pärm till pärm, men i första hand tänker jag mig den som en uppslagsbok och en hjälp till den som arbetar med att fördjupa eller bredda intresset för och kunskapen om schack.

Boken har sin utgångspunkt i den skrift som riksinstruktör Lars Bäckström skrev 1974 *Handledning för schackinstruktörer* och som 1984 reviderades under ledning av Björn Kobbeltill skriften *Schackledaren*.

Jag vill lyfta fram det alltid lika stimulerande samarbetet med tecknaren Peter Jönsson och passa på att tacka Sveriges Schackförbunds Utvecklingskommitté, förlaget Quality Chess, Ari Ziegler, Mats Eriksson, Olle Eleby, Lennart Örnmarker, Jonas Sandbom, Claes-Peter Haväng, Roland Thapper, Susanne Karlsson, Bo Plato, Robert Danielsson, Calle Erlandsson, Tapio Tikkanen, Kent Vänman, Ingemar Eriksson, Axel Smith, Johan Berntsen och Conny Holst, som alla på sitt sätt format boken.

Jesper Hall, juni 2007

1

Om ledarskap

En konung låg på sin dödsbädd. Han hade tre söner som var och en ansåg sig vara den rätte att leda landet när konungen dött. Konungen var orolig för vad som skulle ske efter hans död och lät kalla sina söner till sig. Han gav den förste en pil och sa till honom att bryta den på mitten. Sonen gjorde så. Konungen gav de två pildelarna till den andre sonen och bad honom bryta dem. Efter viss möda lyckades han. Den tredje sonen skulle nu bryta fyra pildelar på en och samma gång, något som visade sig omöjligt. Konungen bad de andra sönerna försöka, men ingen av dem klarade det. Sönerna förstod då att var och en för sig var de svaga, men om de höll ihop skulle de stå starka. Konungen kunde dö i frid med vetskap om att hans rike stod starkt inför framtiden.

I den här historien finns flera aspekter som berör frågan om ett bra ledarskap. Ett ledarskap förutsätter en grupp. Varje grupp består av individer. För att gruppen ska stå stark måste individerna känna sig delaktiga i kollektivet. Den döende konungen visar på behovet av kollektivet samt vikten av respekt för varje enskild individ i gruppen. Därtill löser han dilemmat på ett synnerligen pedagogiskt sätt när han låter sönerna själva komma till insikt istället för att ge dem svaret.

Glädjen är den bästa drivkraften

Det bästa ledarskapet bedrivs av personer som tycker att det de håller på med är roligt. Det gäller vilken nivå ledarskapet än befinner sig på. Utstrålningen från en person med ett engagemang är lika positivt stark som den kan vara negativ om personen inte trivs med sin uppgift. Ingången i ett ledarskap är därför central. Är det en påtvingad uppgift eller är det en möjlighet? Den första frågan som måste besvaras blir således varför man ska bli ledare. Svaren kan säkert skifta lika mycket som det finns antal ledare. Här följer några möjliga drivkrafter som kan få ledarrollen att bli än mer meningsfull:

Glädjen att arbeta med sitt stora intresse.

Glädjen att tillhöra en grupp.

Glädjen att ha en funktion och en uppgift.

Glädjen att se projekt förverkligas.

Glädjen att se en organisation utvecklas i positiv riktning.

Glädjen att se barn och vuxna utvecklas både som människor och schackspelare.

Glädjen att lära sig av sina elever

Vad krävs för att vara en bra ledare?

Har du entusiasm har du grunden, men sedan måste den få riktning. En reflektion över vad som krävs för ett bra ledarskap är därför nästa steg. Här följer ett antal punkter att fundera över.

1. Ett mål med ledarskapet

Med en målsättning får vi både riktning på det vi gör och möjlighet att utvärdera det vi gjort. Målsättning låter kanske stort och omöjligt att greppa, men det behöver det inte vara. Det kan vara allt ifrån att skapa en lite bättre atmosfär i föreningen, att se till att klubbturneringen blir av, att skaffa fem nya medlemmar eller att variera ungdomsträningen lite mer. Tänk på att det är bättre att sätta upp mål som går att uppnå än att spänna bågen så hårt att du misslyckas med det du föresatt dig och därtill förlorar din entusiasm.

2. Positiv grundsyn

Förutom att ledaren har funnit glädjen i sin roll är det viktigt med en positiv attityd till verksamhetens idé, till de människor ledaren möter samt till de problem och svårigheter som ledaren konfronteras med. Tänk på vad världsmästaren Vladimir Kramnik har sagt om den optimistiske schackspelaren:

"Optimisten har en fördel gentemot pessimisten, eftersom det är när man tror att man ska vinna som man har störst möjlighet att göra det!"

Det är viktigt att ledaren känner att han eller hon kan ställa sig bakom föreningens verksamhet och den uppgift ledaren har tagit på sig. Det betyder inte att lojaliteten kräver att man ska acceptera vad som helst. Istället ska man uppmärksamma missförhållanden på ett konstruktivt sätt så att verksamheten kan utvecklas och bli bättre.

I rollen som ledare finns det en fara med att bara leta fel. Inte minst i tider av motgång. Nyckeln till ett bra ledarskap är istället att se möjligheter och lösningar samt att ha inställningen att ingenting är omöjligt - det kräver bara lite extra satsning. För faran med att lyfta fram problem och söka fel är att det skapas en defensiv situation som hämmar utveckling och förbättring. Lyft istället fram det som varit bra och bygg vidare med det som utgångspunkt. Detta gäller inte minst i kontakten med människor. De flesta ledarna inom schack arbetar ideellt. Tappar de sugen blir det inget ledarskap överhuvudtaget.

3. Ha kunskaper och kompetens

Givetvis måste man ha kunskaper om det ledarskap man ska bedriva. Har man dem inte får man tillskansa sig dem. Det kan man göra genom att ta kontakt med dem som har de kunskaper man eftersträvar, låna och läsa böcker på området eller gå kurser och seminarier i Sveriges Schackförbunds regi eller kanske något av studieförbunden som exempelvis SISU. Eller varför inte alltihop och sedan dra sina egna slutsatser för att finna det sätt som passar en bäst.

I nästa steg kan det vara på sin plats att påminna om att kunskap är att veta, medan kompetens är kunskap omsatt i konkreta åtgärder. Det intressanta är inte vad man kan utan att man gör något av det man kan.

4. Kunna organisera

Orden planering och organisation skrämmer många. Inte minst om planerna är definitiva utan utrymme för förändringar. Men en bra planering skapar trygghet och beredskap för improvisation. Det man vill uppnå är en plattform för verksamheten. Man skapar en bild av vart man vill och vad som väntar. Rutiner är nödvändiga för att man inte ska fastna i meningslösa valsituationer. En god organisatör har också förmågan att få saker att hända. "Mycket snack, men lite verkstad" är ett uttryck som ofta har fog för sig. För att undvika att det slår in är det viktigt att de mål man har för sitt organiserande inte är ouppnåeliga och/eller att organiserandet inte blir ett mål i sig.

5. Kunna möta andra

För att kunna leda andra måste man kunna möta dem. Det är viktigt att ett förtroende uppstår som gör att ledaren accepteras som den som ska leda. Därtill måste visioner, tankar, idéer och planer kunna delges andra. Kommunikation är därför det som håller samman en klubb eller en organisation. Som ledare måste du därför både kunna möta andra och kommunicera med dem. Du gör det både verbalt, skriftligt, med kroppsspråk och med handling. Just det sistnämnda kommunikationssättet är värt att lyfta fram, för precis som med ordspråket "Mycket snack, men liten verkstad" från ovan är det man gör viktigare än det man säger.

En ledare är en förmedlare av information och det är därför viktigt att kunna föra den vidare på ett tydligt sätt. En riktlinje kan vara att inte underskatta människors intelligens men inte heller att överskatta deras insikt.

Som ledare är man kommunikator både internt i gruppen, men också externt som representant för gruppen. Det gäller att förstå vilket språk och kommunikationssätt som krävs i respektive situation.

6. Självinsikt

Den perfekta ledaren finns inte. Alla är vi starkare eller svagare på olika områden. Men med bra självinsikt kan ledaren utveckla de sidor som är svagare eller helt enkelt ta hjälp av någon med större förmåga eller kunskaper på detta område. Tänk på att det är bättre att fråga än att förbli okunnig. Det här betyder inte att man ska visa upp sina svagheter för andra hela tiden, utan att man inför sig själv eller i den innersta kärnan av en förening försöker vara uppriktig och ärlig. Allt med förbättring som mål. Kombinationen positiv grundsyn och självinsikt gör att det finns goda möjligheter att utvecklas och bli en bättre ledare.

Planera – genomföra – utvärdera – planera igen...

En devis som kan vara en röd tråd i livet likväl som i ett schackparti eller i en förening är att med jämna mellanrum planera – genomföra – utvärdera – planera igen, utan att glömma någon del i kedjan. Näst efter att känna glädje är känslan av att utvecklas den kanske viktigaste drivkraften. Och inte sällan är de varandras förutsättning. Ändå har jag alltför ofta stött på situationer där delar i ovanstående kedja glömts bort och då främst utvärderingen. Återigen behöver det inte vara något avancerat utan kanske helt enkelt att turneringsarrangören skriver ner sina funderingar direkt efter turneringen om vad som var bra och vad som skulle kunna förbättras eller att schackspelaren efter partiet överväger vad han gjorde för fel och vad han borde gjort istället.

Alla lika, alla olika

Varje ledare har sin stil. De bästa ledarskap jag stött på har skilt sig åt i sitt utförande, men de har ändå genomsyrats av punkterna ovan. Någon ledare har varit mer auktoritär och någon mer demokratisk, någon mer planerande, någon mer improvisatorisk. När det gäller de som varit verkligt duktiga ledare har de också haft förmågan att se vad varje specifik grupp eller organisation behöver. Är det ett mer tydligt ledarskap eller behöver de mer medbestämmande? För precis som ledarna är varje individ och grupp unik.

Att ligga ett steg före

För ett verkligt lyckat ledarskap krävs det att man försöker ligga ett steg före. Det gäller den övergripande organisationen av en förening, genomförandet av ett schackarrangemang eller en spelares schackträning. Frågan: Vad behöver göras just nu? bör kompletteras med Vad behöver göras i

morgon? Har man ingen planering för framtiden står man handfallen när man upptäcker att framtiden redan är här. Därtill tappar man ofta balansen mellan förutbestämd planering och improvisation, eftersom det inte finns en mental förberedelse för improvisationen.

Frågor att fundera över

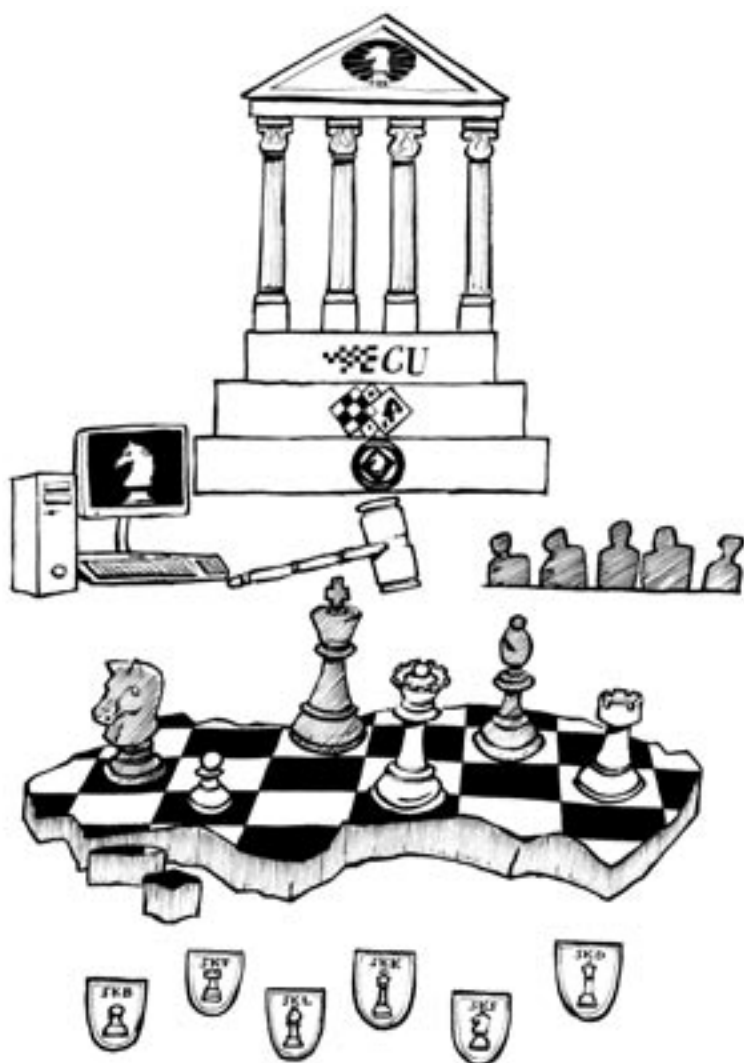
- Finns det någon som betytt mycket för dig? Vilka egenskaper hade den personen och hur påverkade han eller hon dig positivt?
- Hur kan du uppmuntra de eldsjälar och ledare som finns i klubben?
- Hur kan kommunikationen i din klubb förbättras?
- Finns det någon med ett liknande ledarskap som du har inom en motsvarande organisation och som du kan utbyta erfarenheter med och lära dig något av?
- Vad skapar trygghet i respektive ledarskap?
- Vilka olika utvecklingsmöjligheter har respektive ledarskap i din organisation?
- Hur kan schack göras intressant i en tid av större press i arbetslivet och hårdare konkurrens om människors fritid?

För ett bra ledarskap

- Uppmuntra ledare att gå ledarskapsutbildningar.
- Stötta och lyssna på de ledare som finns i organisationen. Att intressera sig för dem och lyssna på dem är den viktigaste uppmuntran.
- Skapa en vi-känsla i organisationen.
- Fokusera inte bara på verksamheten, utan också på gemenskapen. Varför inte en fest någon gång då och då?
- Tiga är silver, göra är guld.
- Trygghet i en förening är att folk gör det de säger att de ska göra.
- Ha för vana att ge plats för utvärdering. Sammanfatta utvärderingen och försök att komma på hur det nästa gång kan bli ännu bättre.

2

Schack och organisation

Inledning

Det här kapitlet börjar med en genomgång av hur schackvärlden och Schacksverige är organiserad. Därefter följer en fördjupning i hur en schackförening är uppbyggd och hur den bör drivas för att verksamheten ska fungera. Tanken är att kapitlet dels ska kunna användas som en steg-för-steg-manual för den som tänker starta en ny förening, dels som en uppslagsbok för redan etablerade föreningar.

För den som är ovan vid att arbeta i föreningar kan mängden föreningsformalia och alla specifika organisatoriska råd i kapitlet vid första anblicken verka skrämmande. Men betänk att målet är att skapa bra rutiner för föreningen så att den får både en väl fungerande organisation och säkrar den demokratiska processen. Dessutom är poängen med att organisera att investerad tid i början genererar intjänad tid i slutändan. Lär ni er rätt från början besparar ni således föreningen obehagliga överraskningar och vinner tid på resans gång.

Hur är schackvärlden strukturerad?

Världsschackförbundet

År 1924 grundades Världsschackförbundet till vilket alla länders nationsförbund är anslutna. Organisationen fick namnet FIDE, vilket är en förkortning för Fédération Internationale des Échecs. Organisationen arrangerar matcher om världsmästerskapstiteln och kvalificeringar till denna, utdelar internationella titlar som stormästare, internationell mästare och FIDE-mästare jämte FIDE-domare och internationella domare, arrangerar schackolympiader, världsmästerskap och andra internationella tävlingar samt fastställer och kungör gällande spel- och tävlingsregler och tolkningar av dessa. Sveriges Schackförbund skickar varje år representanter till de kongresser som FIDE håller.

Europeiska schackförbundet

Det europeiska schackförbundet, ECU, European Chess Union, är en organisation som arbetar för att säkerställa och gagna intresset för schack i Europa. ECU försöker koordinera medlemsländernas aktiviteter och organiserar kontinentala mästerskap. ECU representerar även sina medlemsländers intressen gentemot FIDE och andra organisationer.

Nordiska schackförbundet

Nordiska schackförbundet är en samarbetsorganisation för de nordiska länderna inklusive Färöarna. Dess främsta uppgift är att se till att tävlingarna Nordiska mästerskapen och Nordiska skolmästerskapen arrangeras. Därtill försöker man främja schacklivet och utveckla schacksamarbetet i Norden.

Sveriges Schackförbund

Kongressen

Kongressen är Sveriges Schackförbunds högsta beslutande organ. Kongressen sammanträder årligen i samband med SM-tävlingarna. Då väljer ombud från distriktsförbunden styrelse, utser ombud till Världsschackförbundet och andra uppdrag, fastställer medlemsavgifter och tävlingsbestämmelser för förbundets tävlingar. De olika ombuden för distriktsförbunden har olika antal röster beroende på antalet medlemmar i distriktet. Kongressen behandlar också motioner som väckts av distriktsförbund eller schackföreningar samt propositioner från styrelsen. Varje medlem som registrerats i någon av till Sveriges Schackförbund (SSF) ansluten schackförening äger rätt att närvara och fritt yttra sig vid kongressförhandlingarna. Förslagsrätt och rösträtt tillkommer dock endast de valda ombuden och styrelsen.

Styrelsen

Styrelsen verkställer och handlägger Sveriges Schackförbunds verksamhet, representerar SSF inför bidragsgivande myndigheter och andra organisationer samt handlägger som högsta instans tvister (tolkningar) av gällande spel- och tävlingsbestämmelser hänskjutna av distriktsförbund, schackföreningar eller enskilda medlemmar. Styrelsen är i sitt arbete uppdelad i kommittéer: Utvecklingskommittén, Allsvenska kommittén, Tävlingskommittén, Informationskommittén, Skolkommittén, Korrschackkommittén och Regel-kommittén som handlägger frågor inom respektive ansvarsområde.

All korrespondens och kontakter med Sveriges Schackförbund och dess olika kommittéer går genom SSF:s kansli om inget annat anges. På Sveriges Schackförbunds hemsida: www.schack.se kan du få mer information om hur förbundet är strukturerat och vilka personer som ingår i de olika kommittéerna. Sveriges Schackförbunds ledning kommunicerar under året med sina medlemmar via hemsidan, via utskick till förbundets distrikt och klubbar samt till viss del via *Tidskrift för Schack*, som är förbundets officiella organ men inte dess medlemstidning.

Förbundskansliet

För att samordna den schackliga verksamheten i Sverige har styrelsen till sitt förfogande ett förbundskansli. Från kansliet utgår information till distriktsförbund och schackföreningar om allt som rör svenskt schackliv och dess organisationer. Tveka inte att ta kontakt med kanslichefen när det gäller frågor om förbundets organisation och tävlingsverksamhet.

SSF:s förbundskansli:

Slottsgatan 155

602 28 Norrköping

Telefon: 011-10 74 20

E-post: kansliet@schack.se**Distriktsförbund**

Schacksverige är uppdelat i 25 distriktsförbund med egna stadgar och tävlingsbestämmelser. Varje distriktsförbund är självständigt om inget annat framgår av SSF:s stadgar.

Distriktsindelningen följer inte strikt länsgränserna. Sålunda består Skåne av tre distrikt medan Mälardalens distriktsförbund omfattar Södermanland, Västmanland och Örebro. I Upplands DF ingår delar av Roslagen. Västergötlands DF omfattar även delar av Bohuslän och Dalsland. Stockholm och Göteborg med omgivningarna bildar egna distrikt.

Distriktsförbund i SSF 2006

- 1) Blekinge
- 2) Dalarna
- 3) Gotland
- 4) Gästrikland
- 5) Göteborg
- 6) Halland
- 7) Hälsingland
- 8) Jämtland/Härjedalen
- 9) Medelpad
- 10) Nordskåne
- 11) Nordvästra Skåne
- 12) Norrbotten
- 13) Roslagen
- 14) Skåne
- 15) Småland
- 16) Stockholm
- 17) Södermanland
- 18) Uppland
- 19) Värmland
- 20) Västmanland
- 21) Västerbotten
- 22) Västergötland
- 23) Ångermanland
- 24) Örebro
- 25) Östergötland

Ombud från respektive distrikts föreningar väljer på ett årsmöte en distriktsstyrelse samt beslutar om årsavgifter och distriktstävlingar. Varje distriktsförbund ska ha en distriktsinstruktör som i första hand handlägger ungdomsfrågor men också hjälper distriktets schackföreningar i administrativa frågor. Flera av distriktsförbunden har lokala serier för kvalificering till Allsvenskans division 4. Kontaktperson för respektive distrikt finner du på Sveriges Schackförbunds hemsida www.schack.se.

Schackföreningarna

På de flesta större orter i Sverige finns det en eller flera schackföreningar. Totalt fanns det 2005 257 klubbar i Sverige som var anslutna till respektive distriktsförbund och därmed också till Sveriges Schackförbund.

Varje förening ska ha stadgar som på vissa punkter överensstämmer med DF:s och SSF:s stadgar. I övrigt är schackföreningen självständig i sin verksamhet. För att delta i organiserat tävlingsschack som SM-tävlingar, allsvenska seriespelet och DM-tävlingar ska föreningens medlemmar registreras i respektive distriktsförbund som i sin tur redovisar dessa uppgifter till riksorganisationen Sveriges Schackförbund.

Schackmedlemmarna

Varje schackspelare som söker inträde i en etablerad schackförening ska ta del av föreningens stadgar, vilka han genom att söka medlemskap också godkänner och konfirmerar genom att betala fastställda medlems-, start- och spelavgifter. Medlemsavgiften inkluderar också registreringsavgifter till distriktsförbund och Sveriges Schackförbund.

Som bevis på sitt medlemskap ska medlemmen få föreningens medlemskort eller kvitto på erlagda avgifter. En schackspelare kan vara medlem i flera olika schackföreningar, men i tävlingssammanhang kan han eller hon bara representera den förening schackspelaren är moderregistrerad för under innevarande tävlingssäsong.

Andra schackorganisationer i Sverige

SSKK

Ett underförbund till Sveriges Schackförbund är Sveriges Schackförbunds Korrespondensschackkommitté – SSKK. Kommittén organiserar Sveriges korrespondensschackspelare och arrangerar SM-tävlingar både individuellt och i lag alltifrån SM-gruppen och neråt. För att bli medlem i SSKK krävs att man löser medlemsavgift. Då ingår även tidskriften Korrschack som kommer ut 4 ggr per år. För mer information se SSKK:s hemsida: <http://move.to/sskk> eller kontakta SSKK:s kansli tc@maths.lth.se eller ring 046-15 19 15.

Schackakademien

År 1986 startade Sveriges Schackförbunds dåvarande ordförande Christer Wänéus Schackakademien. Han vände sig till ett antal kända personer med det uttalade syftet att skapa bättre resurser för elitschacket.

Akademien består av sponsorer av svenskt schack, landets stormästare samt tre representanter från Sveriges Schackförbund. På sin hemsida: <http://www.schackakademin.se/> definierar akademien sin verksamhet så här:

"Schackakademien vill bidra genom att vara en länk mellan sponsorer och arrangörer, så att utövarna kan hålla det odödliga spelet vid liv - till glädje för alla oss, i alla åldrar, som njuter av schack som hobby."

Schackets kulturhistoriska sällskap

Schackets kulturhistoriska sällskap bildades 1998. Sällskapets ändamål är att främja intresset för schackets kulturhistoria. Det sker bland annat genom att värna om, arbeta för samt utveckla schackets roll i samhället och att inventera samt vårda viktiga kulturarv med vad som hör till schackets många gestaltningar och förekomst inom olika områden.

För mer information kontakta sällskapet via schackkultur@telia.com.

Sveriges dövas schackförbund

Sveriges dövas schackförbund (SDSF) bildades 1948 och har idag sju klubbar med ca 130 medlemmar. SDSF anordnar varje år ett individuellt SM, SM för fyrmannalag samt träningsläger. Mer information finns på <http://hem.passagen.se/sdsf/index2.htm>.

Sveriges synskadades schackförbund

Sveriges synskadades schackförbund bildades 1946 under namnet De blindas korrespondensschackklubb. På 1960-talet började närschacket bli en viktig del i klubbens verksamhet och man ändrade då namn till Sveriges synskadades schackklubb.

Förbundet har idag ett 30-tal aktiva medlemmar runt om i landet och arbetar för att främja schackspelandet bland synskadade. Sveriges synskadades schackförbund ger också ut tidningen Schackbladet. Den ges ut i punktskrift och som inläsning på kassetband och utkommer med fem nummer per år. Mer information finns på <http://www.srfschack.org/>.

Schackföreningen

Eldsjälen och den goda stämningen

Den första känslan

Kommer du ihåg första gången du besökte din schackklubb eller kanske en annan förening som idag ligger dig varmt om hjärtat? Vilken var din känsla? Troligtvis var den positiv på något sätt, eftersom du valt att engagera dig i verksamheten. Denna den första känslan är också central för om man ska gå med i en förening eller inte. Får du ett varmt och professionellt bemötande vid den första kontakten kan du räkna med att klubben i övrigt fungerar på samma sätt.

Nyckeln för ett bra bemötande och en god stämning är att någon bryr sig, att människor tar ansvar och vill att föreningen ska genomsyras av något positivt. I alla de administrativa och organisatoriska frågor som detta kapitel innehåller är detta viktigt att ha i åtanke. För organisering får inte bli ett självändamål utan ska vara en hjälp att skapa en bra verksamhet och en god stämning. Går denna känsla förlorad har all organisering motverkat sitt syfte.

Hur skapar man en god stämning?

Den första förutsättningen är vetskapen om hur viktig den är. Medlemmarna i klubben bör därför diskutera hur de kan förbättra den på olika områden. Varje medlem kan dock själv ta det första steget. Det behöver inte vara stort, bara ett i rätt riktning. För även små handlingar har en tendens att smitta av sig. Här kommer några stämningshöjande åtgärder:

- Ta upp på års- och styrelsemöten hur ni kan skapa bättre samhörighet och stämning!
- Se till så att all organisation flyter.
- När någon kommer ny till klubben diskutera hur ni ska ta er an honom eller henne. T.ex. genom att ha ett förtryckt papper tillhands att dela ut med information om klubben och vilka som är kontaktpersoner.

- Ha en trevlig säsongsupptakt och säsongsavslutning där ni t.ex. åter tillsammans och klubbmedlemmar visar höjdpunkter från säsongen. Eller bjud in någon stark spelare som underhåller med en schackföreläsning.
- Satsa på kaféverksamhet under spelkvällarna.
- Gör spellokalen lite fräschare. Kanske finns det medlemmar som kan bidra med möbler, gardiner, tavlor och planscher. Därtill, gör ett städschema och se inte minst till så att toaletterna är städade.
- Ge medlemmarna löpande information om vad som händer. Skaffa t.ex. en anslagstavla där information om vad som händer i klubben presenteras. Skapa aktuella mailinglistor och en hemsida.

Eldsjälen – föreningens hjärta!

I nästan alla de föreningar som fungerar bra finns det en eller flera eldsjälar som utgör föreningens nav. Det är dessa som är beredda att ta ansvar och som bryr sig om hur föreningen fungerar. Deras kraft och vilja blir till ringar på vattnet som sprider sig till de andra i föreningen. Inte sällan har dessa eldsjälar flera uppgifter och sitter både i styrelsen samt är ungdomsledare och lagledare. Eftersom föreningslivet i Sverige bygger på ideella insatser är eldsjälarnas arbete extra viktiga. Utan dem stannar svenskt föreningsliv. Har man själv inte tid eller lust att ta ett större ansvar kan man göra punktinsatser för att hjälpa eldsjälarna. Denna hjälp, även om den är liten, brukar vara avgörande för att eldsjälarna ska orka fortsätta sitt arbete. Dels får de avlastning, dels blir de sedda och uppskattade för den insats de gör.

Råd till eldsjälar

- Fler eldsjälar ger bättre verksamhet! Finns det fler som tar ansvar kan man stötta varandra så att pressen inte bara hamnar på en person. Försök att lotsa in personer i verksamheten som kan ta över vissa arbetsuppgifter. Om inte annat kanske de kan vara reserver ifall du skulle få förhinder.
- Bränn inte ut dig! Då faller kanske all verksamhet till marken. Säg därför ifrån i tid och försök finna lösningar innan det är för sent.
- Tänk - Steg för steg. Bygg upp verksamheten så att den inte växer dig/er över huvudet. Det är bättre med en liten verksamhet än ingen alls.
- Gå igenom medlemmarna i föreningen och fundera på vad de har för kompetenser och vad de skulle kunna hjälpa föreningen med.

- Dra dig inte för att fråga! Jag tror på "rakt-på-sak-metoden". Visar det sig att någon har bra hand med barn, ring upp och säg att du har uppmärksammat hans/hennes förmåga och att du tycker att han eller hon skulle passa som ungdomsledare.
- Gör en lista på olika områden och konkreta uppgifter som klubben behöver hjälp med. Maila till medlemmarna eller sätt upp på klubbens anslagstavla.

Råd till alla medlemmar

- Fråga dig hur kan du stötta de som tar ansvar i klubben.
- Dra dig inte för att fråga vilken hjälp de behöver. Berätta hur mycket eller lite tid du har och vad du känner att du skulle vilja bidra med. Även lite avlastning är mycket värd.
- Eldsjälarna arbetar ofta i det fördolda och folk tar det de gör för givet. Uppmärksamma därför deras insatser och beröm dem. Alla vill ha uppskattning!

Röster om att vara eldsjäl

"Jag känner att jag gör en viktig insats."

"Det är fantastiskt att få följa barnens utveckling!"

"Vi som driver föreningen har utvecklat ett gott kamratskap."

Hur startar man en schackförening?

Är ni några schackintresserade personer som funderar på att starta en förening finns det flera olika saker att fundera över både i förväg och på resans gång mot en fungerande verksamhet. Det kan kännas snårigt och byråkratiskt med alla steg man ska gå igenom för att en förening ska kunna bildas, men det finns en orsak till denna formella sida av föreningsverksamhet. I tider där allt går bra och ekonomi och stämning är god flyter det oftast på, det är när man konfronteras med problem som det är viktigt att ha ett regelverk att luta sig mot. Målet med den föreningsbyråkrati som följer i detta kapitel har till uppgift att främja demokratin. Om man glömmer något av stegen riskerar demokratin att gå förlorad. Jag har försökt att så tydligt som möjligt åskådliggöra de olika stegen så att det bara ska vara att följa dem rutinmässigt, utan att det ska kosta allt för mycket tid.

Finns det behov och intresse för en förening?

Det första att fråga sig är om det finns intresse för en förening. Finns det personer som är schackintresserade och kan tänka sig att bli medlemmar? För det andra måste det finnas personer som är villiga att ta på sig uppdrag.

Ett sätt att ta reda på om intresse finns är att arrangera ett möte där de som kan tänkas vara intresserade bjuds in att delta. För att nå dessa kan man ringa runt till alla som kan tänkas vara intresserade, sätta upp affischer i miljöer där schackspelare brukar vistas som på bibliotek och kaféer samt sätta in en annons i lokalpressen eller i schacktidsskrifter eller på schacksajter på nätet.

En viktig fråga är förstas om det redan finns en schackklubb på orten eller i stadsdelen. Är det lämpligare att ansluta sig till den, istället för att konkurrera om medlemsunderlaget?

Interimsstyrelse

Första steget är avklarat. Ni uppfattar att det finns intresse för en ny schackförening. Nästa steg är att förslagsvis tre personer, varav en är sammankallande ordförande, bildar en interimsstyrelse. De i interimsstyrelsen leder föreningen tills den är formellt och riktigt bildad. Interimsstyrelsens viktigaste uppgift är att förbereda och ta fram så mycket fakta som möjligt fram till det konstituerande mötet.

Interimsstyrelsens första uppgift är att hitta ett eller flera lämpliga namnförslag på föreningen. Viktigt att tänka på är att föreningsnamnet inte får innehålla ordet förbund eller enbart bestå av siffror. Vanliga beteckningar på schackföreningar är schackklubb, schacksällskap eller schacksektion. Många schackföreningar runt om i landet har tagit namn som anknyter till spelet på olika sätt som Schackklubben Rockaden, Schacksällskapet

Passanten, Schackklubben Tornet eller Schackklubben Springaren. Vanligt är också att ett Ortsnamn kopplas till klubbnamnet så att det framgår var klubben hör hemma.

Nästa steg för interimsstyrelsen är att kontakta det distriktsförbund som klubben ämnar ansluta sig till. Distriktsförbunden och deras gränser följer oftast länsgränserna. Råder det oklarhet om vilket distriktsförbund den nya klubben ska tillhöra så kontakta Sveriges Schackförbunds kansli på 011 - 10 74 20. Fråga då också vem som är distriktsinstruktör. Distriktsinstruktören brukar vara den som hjälper nya föreningar att komma igång. Förutom allmänna råd kan denne även skicka SSF:s normalstadgar för en förening och andra handlingar som behövs för att bilda en schackförening.

Innan interimsstyrelsen utlyser det konstituerande mötet är det bra om den har undersökt möjligheterna att finna en lämplig spellokal inom det område klubben ämnar verka. Ett tips är att redan på det första mötet när interimsstyrelsen utses undersöka om folk känner till något lämpligt ställe. Andra sätt att lösa lokalfrågan är att ta kontakt med den lokalansvarige på kommunförvaltningen, bostadsbolag, cafélokaler som har stängt på kvällen, personalmatsalar, hemvärnsgårdar, folketshusföreningar o.s.v. Även skolmatsalar kan vara en lösning. Ett tips är att ta kontakt med kommunens fritidsförvaltning (förenings-/fritidskonsulenten). Förvaltningen kan även ge besked om vilka krav som måste uppfyllas för att den nystartade föreningen ska få statliga och kommunala bidrag som startbidrag, lokalbidrag och aktivitetsbidrag.

Schackspel och schackklockor är den dyraste investeringen för en nystartad schackklubb. Vissa distriktsförbund kan i begränsad omfattning låna ut tills klubben fått startbidrag och/eller på annat sätt kan finansiera egna inköp. Via distriktsinstruktören kan en förening som kommit igång med ungdomsverksamhet (medlemmar under 26 år) gratis få fem schackspel av Sveriges Schackförbunds Utvecklingskommitté. I övrigt köps schackmateriel fördelaktigast via schackförlagen, vilka brukar hålla ett lägre pris än den vanliga handeln.

Schackföreningens bildande

Som sin sista uppgift har interimsstyrelsen att sammankalla till ett konstituerande möte för alla som vill vara med i den nya schackföreningen. Precis som vid det första mötet där man undersökte intresset är det viktigt att nå ut till alla som kan vara intresserade genom att informera media (t.ex. sätta in en annons eller lämna underlag för en notis till lokaltidningen) samt affischera i skolor, affärer o.s.v. Viktigast är ändå att kontakta alla som tidigare visat intresse för att gå med i klubben.

Hur ska interimsstyrelsen förbereda det konstituerande första föreningsmötet?

Interimsstyrelsen förväntas att inför det konstituerande mötet:

- ha undersökt intresset för att bilda en schackförening
- ha undersökt möjligheterna att få bidrag från kommunen
- kunna redogöra för villkoren för att komma med i Sveriges Schackförbund och delta i lagsammanhang
- ha ett förslag till de viktigaste posterna i styrelsen och ha frågat personerna i fråga om de är intresserade
- ha förslag till stadgar för föreningen
- ha kontrollerat med Sveriges Schackförbunds kansli och den egna kommunen om storleken på medlemsavgiften för att få kommunala och statliga bidrag
- ha förberett ett förslag till medlemsavgift

Ett tips är att be någon från distriktsstyrelsen att vara mötesordförande på det konstituerande mötet. Förutom erfarenhet av mötesteknik kan säkert han eller hon svara på frågor som rör schackets organisation samt spel- och tävlingsregler. Det är inte heller fel att i förväg stämma av med honom eller henne hur ni har planerat mötet och visa hur ert förslag till stadgar ser ut.

Förslag till dagordning för ett konstituerande möte:

Dagordning

Konstituerande möte SK Bonden

(Datum och plats för mötet)

§ 1 Mötet öppnas**§ 2 Godkännande av dagordning****§ 3 Val av mötesordförande****§ 4 Val av mötessekreterare****§ 5 Val av protokolljusterare****§ 6 Föredragning av interimsstyrelsens arbete och förslag****§ 7 Beslut att bilda en schackförening****§ 8 Beslut att föreningens namn ska vara****§ 9 Antagande av föreningens stadgar****§ 10 Fastställande av medlemsavgiften****§ 11 Val av ordförande****§ 12 Val av styrelse enligt vad stadgarna föreskriver****§ 13 Val av suppleanter****§ 14 Val av revisorer och revisorsuppleanter****§ 15 Val av valberedning****§ 16 Besluta att föreningen ska söka medlemskap i distriktsförbundet och därmed också i Sveriges Schackförbund****§ 17 Övriga frågor enligt vad stadgarna för årsmöte föreskriver****§ 18 Mötet avslutas**

Kommentarer till Dagordning för ett konstituerande möte:

- § 1** Någon av initiativtagarna börjar mötet med att ge en kort information om syftet med mötet.
- § 2** Dagordningen läses upp för godkännande.
- § 3** En ordförande väljs att leda dagens möte.
- § 4** En sekreterare väljs att föra protokoll över dagens möte.
- § 5** Justeringsmän ska väljas för att i efterhand kontrollera att innehållet i protokollet som mötessekreteraren skriver är riktigt.
- § 6** Interimsstyrelsen informerar om bakgrunden till mötet, intresset som finns för föreningen, de olika steg som måste tas för att få en fungerande förening och vad interimsstyrelsen gjort hittills.
- § 7** Mötets ordförande ställer frågan om föreningen ska bildas.
- § 8** Tala om vilket namn som interimsstyrelsen föreslår. Besluta om att anta detta eller ett annat namn som kommer upp till diskussion.
- § 9** Gå igenom stadgeförslaget. Läs upp paragraferna och godkänn dessa var för sig. Det är viktigt att alla förstår vad paragraferna betyder. Observera att det ofta är svårt att ändra stadgar i en förening. Detta är således en viktig punkt.
- § 10** Besluta om avgiften för att vara med i föreningen under det kommande verksamhetsåret.
- § 11** Ordföranden väljs oftast på ett år. Detta brukar vara reglerat i stadgarna.
- § 12** Fastställ först antalet ledamöter i styrelsen ifall detta inte är reglerat av stadgarna.
- § 13** Välj en eller flera personer som kan ingå i styrelsen om någon ordinarie ledamot är förhindrad.
- § 14** Mötet väljer lämpligen två revisorer samt två revisorsuppleanter. Observera att revisorerna inte får sitta i styrelsen eller vara släkt med någon i styrelsen.
- § 15** Vanligen väljer mötet tre personer till valberedningen varav en är sammankallande.
- § 17** Här behandlas frågor som finns med på den i förväg utsända dagordningen. Andra frågor som kommer upp på mötet kan diskuteras, men inte fattas beslut om. De får behandlas på kommande möten.

Förslag till stadgar för en schackförening:

Stadgar för SK Bonden

Hemort: kommun X

Bildad: (Datum för mötet)

Stadgarna fastslagna/ändrade vid konstituerande möte/årsmöte: (Datum för mötet)

- § 1** SK BONDENS uppgift är att samla schackintresserade och genom olika arrangemang främja intresset för schack.
- § 2** SK BONDEN tar avstånd från alla former av droger.
- § 3** SK BONDEN har sitt säte i kommun X.
- § 4** SK BONDEN är ansluten till distriktsförbund X och därmed ansluten till Sveriges Schackförbund.
- § 5** Medlemskap får varje schackintresserad person som betalar föreningens medlemsavgift.
- § 6** Verksamhetsåret omfattar tiden 1 januari – 31 december.
- § 7** Klubbens beslutande organ utgörs av årsmöte och styrelse.
- § 8** Ordinarie årsmöte äger rum under februari månad och följande dagordning gäller då:
 - 1. Förklaring att årsmötet är stadgeenligt utlyst
 - 2. Val av mötesordförande
 - 3. Val av mötessekreterare
 - 4. Val av två justeringsmän
 - 5. Fastställande av dagordningen
 - 6. Styrelsens verksamhetsberättelse och ekonomiska redovisning
 - 7. Revisionsberättelse

8. Fråga om ansvarsfrihet för den avgående styrelsen
9. Styrelsens budget och arbetsplan för pågående verksamhetsår
10. Fastställande av medlemsavgifter
11. Val av ordförande
12. Val av fyra styrelseledamöter
13. Val av två styrelsesuppleanter
14. Val av två revisorer samt suppleanter för dessa
15. Val av valberedning
16. Övriga ärenden

§ 9 Valen avser tiden fram till nästa ordinarie årsmöte.

§ 10 Extra årsmöte utlyses av styrelsen då den finner det lämpligt eller när minst åtta medlemmar skriftligen begär det. I det senare fallet ska mötet utlysas inom en månad efter framställningen. Årsmöte hålls inte under sommar- eller jullov.

§ 11 Årsmöte ska utlysas minst fjorton dagar i förväg genom anslag i klubblokalen samt genom post- och/eller mailutskick till klubbens medlemmar. Ärenden som föranlett utlysningen ska anges i dagordningen.

§ 12 Styrelsen utser inom sig vice ordförande, sekreterare och kassör.

§ 13 Det åligger styrelsen: att förbereda årsmöten, att till årsmötet ha skrivit en berättelse om klubbens verksamhet under det gångna verksamhetsåret, att utse de funktionärer som verksamheten kräver samt att i övrigt sköta klubbens löpande verksamhet. För beslut i styrelsen krävs att minst tre ledamöter är närvarande.

§ 14 Ordförande och kassör ska, var och en för sig, teckna föreningens firma.

§ 15 Revisorerna ska granska styrelsens räkenskaper och förvaltning. Till årsmötet ska revisorerna inkomma med revisionsberättelse. Avgår ordförande eller kassör under det löpande verksamhetsåret görs en revision.

- § 16** All omröstning sker öppet vid årsmötet och vid styrelsemötena, såvida inte slutet votering begärs. Vid öppen omröstning och lika antal röster äger ordföranden utslagsröst. Vid slutet omröstning och lika antal röster skiljer lotten. Valbar och röstberättigad vid årsmöte är den som är klubbmedlem och har fyllt 14 år. Röstning vid årsmötet får inte ske via ombud. Vid val till styrelse gäller att den blir vald som i första omgången fått minst hälften av antalet angivna röster. Blank röstsedel räknas inte. Vid andra omröstningen gäller enkel majoritet. Skulle vid första omröstningen fler än fyra personer ha fått minst hälften av rösterna gäller att de är valda som fått flest röster. Vid lika antal röster till den sista styrelseposten företas en andra omröstning som ovan. Röstning får inte ske via fullmakt.
- § 17** Uppkommen vinst ska behållas i föreningen och användas i verksamheten så snart som möjligt.
- § 18** Förbeslut om klubbens upplösande krävs 2/3 majoritet av den närvarande vid två på varandra följande årsmöten, vilka ska vara stadgeenligt utlysta. Mellan dessa årsmöten ska minst tre veckor förflyta. Klubbens tillgångar ska deponeras hos distrikts- eller riksorganisation till dess att en ny schackklubb med motsvarande verksamhet bildats.
- § 19** För ändring av dessa stadgar krävs 2/3 majoritet av de närvarande vid två på varandra följande årsmöten som varit stadgeenligt utlysta. Mellan dessa möten ska minst tre veckor förflyta.

Kommentarer till Stadgar för en schackförening

Stadgarna är grunden för en förening. De beskriver föreningens ändamål, regler, syften och organisation. Förutom att tydliggöra vad klubben står för ska stadgarna vara en hjälp för att skapa bra rutiner och därtill vara ett dokument att lämna till myndigheter och organisationer.

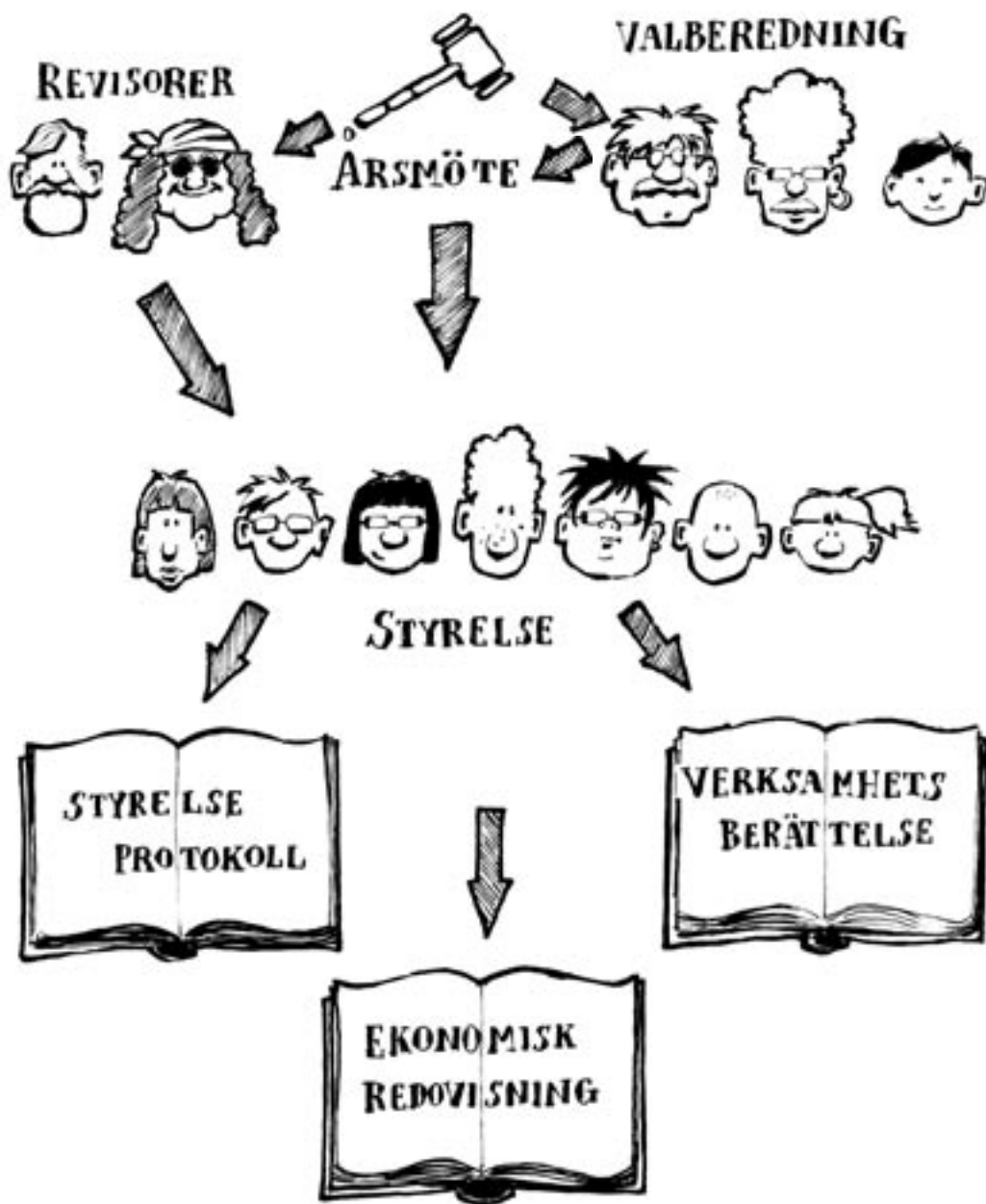
Det finns ett antal punkter som måste ingå i stadgarna för att föreningen ska bli begränsat skattskyldig (d.v.s. i stort sett skattebefriad). Punkten mot droger finns med eftersom flera kommuner idag kräver en sådan för att dela ut bidrag. För att en förening ska få bli medlem i Sveriges Schackförbund krävs också att ett antal kriterier uppfylls. Använder ni ovanstående stadgar uppfylls dessa.

Den nyvalda styrelsen

Det första en nyvald styrelse måste göra är att planera verksamheten och klubbaktiviteterna inom de ramar som stadgarna föreskriver och enligt de beslut som fattades på det konstituerande mötet. Styrelsen bör:

- Utse kassör och sekreterare.
- Fördela de olika ansvarsområdena.
- Upprätta en enkel plan för första året samt en budgetkalkyl.
- Fråga sig: Vad behöver vi göra först? Ordna lokalfrågan? Söka bidrag? Låna spel och klockor? Starta nybörjarkurs i schack?
- Fråga sig vem som ska vara föreningens firmatecknare, om nu inte paragraf 12 ingår i stadgarna.
- Ansöka om ett organisationsnummer hos Skattemyndigheten. (Det går att klara sig utan organisationsnummer, men det är att rekommendera att ha och kostar inget att få.)
- Öppna ett plusgirokonto.
- Bestämma när klubbmästerskapet ska starta och i vilken form det ska spelas, hur hög startavgiften ska vara, antal spelronder, betänketid, priser samt bestämma vem som ska vara tävlingsledare.
- Undersöka vilka statliga och kommunala bidrag som klubben kan söka. En grundförutsättning brukar vara att klubben har minst 5 medlemmar i åldern 7-25 år.
- Fråga sig om klubben ska delta i ett seriesystem, t.ex. allsvenskan eller i en distriktsserie.
- Ta fram ett förslag på logotyp för föreningen som kan användas på informationsblad, affischer, brevpapper och omslag till verksamhetsberättelser.

Hur organiserar man en schackförening?

Föreningens årsmöte

Årsmötet är en förenings demokratiska hjärta och dess högsta instans. Oftast finns det i föreningens stadgar specificerat hur ett årsmöte ska gå till. Grundläggande är att i god tid innan mötet delge medlemmarna tid och plats. Förutom att medlemmarna väljer en ny styrelse kan mötet ta upp andra ämnen till debatt. Därtill ska de ge styrelsen ansvarsfrihet för perioden de suttit. Till årsmötet ska styrelsen ha skrivit en verksamhetsberättelse samt lämnat en ekonomisk rapport till sin revisor. Denne rekommenderar årsmötet att ge styrelsen ansvarsfrihet eller inte. Att ge ansvarsfrihet betyder att medlemmarna godkänner styrelsens sätt att sköta ekonomin under året. Årsmötet väljer ordförande för styrelsen och ibland även kassör. Övriga poster brukar årsmötet överlämna till styrelsen att fördela inom sig. Normalt sett består en styrelse av 5 eller 7 personer. Observera att det bör vara ett ojämnt antal ledamöter när ordföranden är inkluderad så att omröstningar i styrelsen inte ska kunna bli oavgjorda.

Styrelsearbetet

Styrelsen är föreningens organisatoriska motor. Den ska verka i enlighet med årsmötets rekommendationer och driva föreningen under året. I en styrelse måste följande poster finnas: ordförande, kassör och sekreterare. Det är lämpligt att ha styrelsemöten minst fyra gånger per år.

Den nyvalda styrelsens första möte

En nyvald styrelses första möte bör hållas i så nära anslutning till årsmötet/det konstituerande mötet som möjligt. Orsaken är att detta första styrelsemöte ska fördela de poster som inte bestämts på årsmötet. En dagordning för detta möte skulle kunna vara följande:

1. Mötets öppnande.
2. Godkännande av dagordning.
3. Utse sekreterare för mötet. (Förslagsvis den som kommer att utses till sekreterare under punkt 6.)
4. Utse protokolljusterare (Förslagsvis två ledamöter var av en är ordföranden).
5. Utse vice ordförande för ett år.
6. Utse sekreterare för ett år.
7. Utse kassör för ett år, och samtidigt ge honom eller henne i uppgift att skaffa ett plusgirokonto.
8. Utse övriga eventuella befattningshavare som ungdomsansvarig, materialförvaltare etc.

9. Beslut om firmatecknare (Ifall det inte är styrt av stadgarna).
10. Övriga frågor.
11. Tid och plats för nästa styrelsemöte.
12. Mötet avslutas.

Mötesteknik

För att styrelsearbetet och i förlängningen hela föreningen ska fungera krävs att de möten som sker säkerställer den demokratiska ordningen och är effektiva. En bra mötesteknik är därför av stor vikt.

Att anordna ett möte består av tre delar:

- 1) Kalla till möte.
- 2) Själva mötet.
- 3) Skriva protokoll från mötet.

Kalla till möte

Jag rekommenderar en fast dagordning för styrelsemötena. Dagordning betyder de ärenden som ska tas upp på mötet. I den fasta dagordningen är sista punkten "övriga frågor". Under den kan allt samlas som behöver diskuteras och som ligger utanför de bestämda punkterna. Fördelen med en fast dagordning är att man inte glömmer bort något område och snabbt kan klara av självklarheter.

De styrelseledamöter som tycker att något ska diskuteras under punkten övriga frågor kontaktar ordföranden som lägger till denna mötespunkt inför nästa möte. Ordföranden kan inför varje möte maila ut de frågor som ligger utanför den ordinarie dagordningen till styrelsen. Poängen med att delge styrelsen en fråga i förväg och inte direkt på mötet är att var och en kan fundera över ärendet. Har man en stående dagordning behöver ordföranden inte skicka ut hela dagordningen varje gång utan kompletterar bara med punkter under övriga frågor.

Det är viktigt att styrelseledamöterna i god tid får vetskap om mötet. Jag föreslår därför att en styrelse gör en mötesplan för hela säsongen på det första mötet. T.ex. kan man bestämma att man har möte en gång i månaden och kanske till och med specificera med första måndagen i varje månad. Det gör att styrelseledamöterna kan styra undan aktiviteter under säsongen och därmed finns det större chans att alla kan närvara.

Förslagsvis tio dagar före mötet skickar ordföranden eller sekreteraren ut en kallelse/påminnelse där det står tid och plats för mötet inklusive eventuell lista på övriga punkter.

Exempel på fast dagordning till styrelsemöte

- 1) Val av justeringsmän
- 2) Genomgång av åtgärdslista
- 3) Rapportering från de olika arbetsutskotten:
 - Kassören - Hur ser ekonomin ut?
 - Lagledaren/överlagledaren - Rapportering rörande seriespel.
 - Tävlingsansvarige - Rapportering rörande tävlingsarrangemangen.
 - Ungdomsansvarige - Rapportering rörande ungdomsträningen.
 - Materialansvarige - Fungerar allt som det ska?
 - Lotteri- och sponsringsansvarige - Rapportering rörande dessa verksamheter.
 - Webbansvarige - Hur fungerar webbsidan?
 - Ratingansvarige - Är allt under kontroll?
- 4) Övriga frågor
- 5) Beslut om nästa möte

Kommentarer till den fasta dagordningen

För att styrelsemedlemmarna inte ska glömma bort vad de tagit på sig att göra är det bra att föra åtgärdslista. Under varje möte för sekreteraren anteckningar om vem som tar på sig vad. Sekreteraren sammanställer en lista som sätts längst bak i protokollspärmen. Ett bra sätt att börja varje möte är att stämma av ifall de uppgifter som finns på åtgärdslistan har genomförts. Punkt för punkt läses upp och svaret är bara Ja eller Nej. Behöver listan diskuteras gör man det under respektive punkt lite senare på mötet.

Under punkt 3, som är en rapporterande punkt, står det vem som är föredragande för respektive område på mötet. Om personen inte kan komma på mötet bör han eller hon ha inkommit med en skriftlig redogörelse eller ha pratat med ordföranden om vad han eller hon vill förmedla till de övriga i styrelsen.

Exempel på dagordning för styrelsemöte med SK Bonden

- 1) Val av justeringsman
- 2) Genomgång av åtgärdslista
- 3) Rapportering från de olika arbetsutskotten:
 - Kassören - Hur ser ekonomin ut?
 - Lagledaren/överlagledaren - Rapportering rörande seriespel.
 - Tävlingsansvarige - Rapportering rörande tävlingsarrangemangen.
 - Ungdomsansvarige - Rapportering rörande ungdomsträningen.

- Materialansvarige - Fungerar allt som det ska?
- Lotteri- och sponsringsansvarige - Rapportering rörande lotteri-verksamhet och sponsring.
- Webbansvarige - Hur fungerar hemsidan?
- Ratingansvarige - Är allt under kontroll?

4) Övriga frågor:

- a) Första lördagen i september är det Schackets dag. Vad ska vi i SK Bonden göra?
 - b) I oktober anordnar distriktsförbundet en ledarutbildning. Vilka ska delta från SK Bonden?
 - c) Medlem Lina Linusson har inkommit med en förfrågan om att starta pensionärsschack på hennes dagcentral. Kan hon få låna 5 schackuppsättningar och klockor från klubben?
- 5) Beslut om när nästa möte ska hållas.

Tolv knep för effektiva möten

- 1) Förbered mötena ordentligt, så slipper du reda ut oklarheter i efterhand.
- 2) Bestäm tydligt syftet med mötet, så vet alla varför det kommit till stånd.
- 3) Ange ett tydligt och uppföljningsbart mål för varje fråga, så vet alla vad som ska uppnås på mötet. Det blir därtill enklare för sekreteraren att föra åtgärdslista.
- 4) Sänd ut en kallelse i god tid till mötet, så att alla kan förbereda sig väl.
- 5) Gå väl förberedd till alla möten, så blir deltagandet meningsfullt.
- 6) Kom i god tid, starta och avsluta mötet på utsatt tid, så visar du respekt för egen och andras tid.
- 7) Led möten enligt den överenskomna ärendelistan, så uppnås det avsedda resultatet.
- 8) Alla mötesdeltagare ansvarar för mötesresultatet genom att aktivt bidra med sina erfarenheter, idéer och synpunkter.
- 9) Låt olika deltagare vara föredragande för de ämnen de ansvarar för.
- 10) Sammanfatta varje punkt på ärendelistan efter avslutad behandling.
- 11) Använd åtgärdslista som bockas av på nästa möte.
- 12) Följ upp mötet efteråt så att beslut och åtaganden verkställs, så säkerställs mötets resultat och deltagarnas lojalitet.

Själva mötet

Ordföranden leder mötet. Sekreteraren antecknar under mötet för att kunna skriva ett protokoll. Justeringsmännen för anteckningar så att han eller hon kan verifiera sekreterarens protokoll.

Jag förordar snabba och effektiva möten. För att det ska uppnås bör alla deltagare vara förberedda.

Mötet börjar med att ordföranden förklarar mötet öppnat, därefter går han igenom de punkter som står på dagordningen. Ordföranden ska i förväg ha bestämt om det är han själv eller någon annan som ska vara föredragande för respektive punkt. Att vara föredragande betyder att man redogör för bakgrunden till ärendet. Vill ordföranden att någon annan ska vara föredragande bör ordföranden kontakta personen i förväg, eller också kan det vara specificerat på den fasta dagordningen. När varje punkt har kommit till sitt slut bör ordföranden sammanfatta mötets olika ståndpunkter och om det finns olika förslag till åtgärder lägga fram dessa klart och tydligt. Finns det bara ett förslag säger ordföranden t.ex. "Kan mötet besluta att kassör Cilla Cillén får i uppgift köpa in tre nya digitalklockor till föreningen?" Mötesdeltagarna svarar då ett tillsynes unisont "Ja". Ändå bör ordföranden efteråt fråga: "Någon däremot?" Mötesdeltagarna svarar då "Nej" om ingen har någon avvikande åsikt. Blir det inte ett tydligt utslag bör ordföranden be om handuppräkning och räkna hur många som är för respektive mot förslaget. Om det finns flera olika förslag att rösta på framställer ordföranden det första förslaget och frågar hur många som röstar för det förslaget. De uppräckta händerna räknas och sedan framställs nästa förslag på samma sätt. Förslaget med flest röster vinner.

Mötet bör avslutas med att alla beslutar när nästa möte ska hållas.

Att skriva mötesprotokoll

Den av styrelsen utsedde sekreteraren för protokoll vid styrelsemötena. Under mötet har förslagsvis sekreteraren dagordningen och ett anteckningsblock framför sig. För varje punkt skriver sekreteraren ner det viktigaste som kommer fram. Hur mycket han eller hon antecknar avgörs av vilken typ av protokoll som ska skrivas. Man brukar säga att det finns två varianter av protokoll; det som fokuserar på vad som beslutades och det rapporterande. I det första inleds protokollspunkten oftast med "Mötet beslutade att..." och därefter rakt upp och ner vad som blev beslutat. Det rapporterande protokollet har som ambition att även redogöra för hur diskussionerna fram till beslutet förlöpte. Det som styr vilken variant man ska välja är om protokollet läses av många utanför styrelsen eller inte. Min erfarenhet är att så oftast inte är fallet och jag förordar därför ett protokoll med betoning på de beslut som

fattats på mötet. Vill någon medlem ha mer information kan han eller hon kontakta styrelsen för att få bakgrunden till beslutet.

I början av varje styrelsemöte utses två justeringsmän av protokollet. Förslagsvis är ordföranden alltid en av dem. Dessa bör föra minnesanteckningar under mötet. När sekreteraren är färdig med protokollet läser justeringsmännen igenom det och skriver under om de tycker att framställningen är korrekt. Annars kommer de med påpekanden och ber sekreteraren korrigera protokollet. När protokollet är justerat är det färdigt och därmed en dokumentation av vad mötet beslutade. Det är då också en handling som medlemmarna i föreningen ska kunna ta del av. Sekreteraren har i uppgift att arkivera alla protokollen, förslagsvis i en särskild pärm.

Jag har redan tipsat om att komplettera protokollen i pärmen med en åtgärdslista. På det första mötet en styrelse har skriver man en lista med det som mötet beslutade att göra och vem som är ansvarig för att det görs. Listan sätts förslagsvis längst bak i pärmen med protokoll. För varje möte fylls listan på. Först när uppgiften som ålagts någon har utförts stryks den från listan. Likt varje möte kan börja med att listan läses upp kan varje möte också avslutas med att man läser upp den och vem som är ansvarig. Meningen med att skapa en sådan här lista är att påminna folk om åtaganden och att slippa bläddra tillbaka till gamla protokoll för att finna beslut.

Exempel på ett protokoll från ett styrelsemöte:**Styrelsemöte****SK Bonden**

Tid och plats Fredagen den 5 augusti 2005, Schacksalongerna, Kommun X.
Kl. 18.00 – 19.35.

Beslutande

Anna Andersson, ordförande
Bengt Bengtsson, sekreterare
Cilla Cillén
David Davidsson
Erik Eriksson
Filippa Filipsson (Avvek 19.10)

Övriga närvarande

Gustav Gustavsson, suppleant

- § 1** Mötet beslutade att Cilla Cillén tillsammans med ordförande ska justera protokollet.
- § 2** Materialansvarige Erik Eriksson berättade att det behövs fler digitala klockor. Mötet beslutade att han fick i uppdrag att köpa 4 nya digitala klockor.
- § 3** Ungdomsansvarige Filippa Filipsson berättade att Harald Haraldsson har hoppat av som ungdomstränare på Ryska skolan. Det behövs ersättare. Mötet beslutade att ge Filipsson i uppdrag att kontakta två föräldrar som hon tror skulle passa som ledare; Ingmar Ingmarsson och Jan Jansson.
- § 4** Första lördagen i september är det Schackets dag. Mötet diskuterade olika möjligheter till arrangemang, så som simultan och blixtschack på allmän plats. Mötet beslutade att ge Gustav Gustavsson och Bengt Bengtsson i uppdrag att ta fram ett förslag på arrangemang samt undersöka vilka tillstånd som krävs för att få arrangera schack på allmän plats.

- § 5** Mötet beslutade att skicka Karin Karlsson och David Davidsson på distriktsförbundets ledarutbildning den 5 oktober.
- § 6** Mötet beslutade att klubben ska låna ut 5 schackuppsättningar och 5 klockor till Lina Linussons dagcentral. Materialansvarige får ta kontakt.
- § 7** Mötet beslutade att styrelsen träffas igen måndagen den 24 augusti kl. 19.00 i klubblokalen.

Vid protokollet

Bengt Bengtsson

Justeras

Anna Andersson

Cilla Cillén

Åtgärdslista utifrån protokollet

- Gustav Gustavsson och Bengt Bengtsson ska ta fram förslag till Schackets dag i september 2005.
- Materialansvarige, Erik Eriksson, har ansvar för att låna ut fem klockor och schackuppsättningar till Lina Linusson.
- Filippa Filipsson ska kontakta Ingmar Ingmarsson och Jan Jansson med förfrågan om tränaruppdrag.

Verksamhetsberättelsen

Till årsmötet ska styrelsen ha producerat en verksamhetsberättelse samt en revision av föreningens ekonomi. Detta dokument är en sammanfattning av året som gått och det arbete styrelsen bedrivit. Medlemmarna ska med verksamhetsberättelsen som grund kunna dra slutsatser om hur föreningen fungerat.

Ofta lägger man samman verksamhetsberättelsens olika delar till en presentation efter att årsmötet godkänt dem. Detta dokument innehåller då:

- 1) Styrelsens redogörelse av vad som hänt i föreningen under året.
- 2) Kassörens årsredovisning, bestående av balans- och resultaträkning.
- 3) Revisorernas godkännande av styrelsens ekonomiska förhållanden.

När det gäller styrelsens redogörelse för vad som hänt i föreningen kan man skriva den på två sätt. Antingen enbart för internt bruk till årsmötet, då kan det räcka med två A4-sidor med det viktigaste som skett, eller kan redogörelsen skrivas för att även användas utåt vid t.ex. ansökningar om bidrag och stipendier. Ämnar föreningen göra dylika ansökningar rekommenderar jag att man lägger lite krut på att göra en fin presentation av klubben och året som gått. Ett tips för att komma ihåg vad som hänt under året är att ta hjälp av föreningens hemsida. Har man haft löpande rapportering på den kan man fylla på verksamhetsberättelsen med resultat samt redovisa olika verksamheter.

Upplägg för verksamhetsberättelsen

Detta förslag utgår från att klubben ämnar använda verksamhetsberättelsen för bidragsansökningar och liknande.

På framsidan sätter man klubbens emblem, adress och organisationsnummer. Under detta finns i punktform klubbens största framgångar under året. Poängen är att de som beslutar om klubben ska få bidrag eller inte sällan orkar läsa igenom hela verksamhetsberättelsen, men de ska ändå få ett positivt intryck.

Styrelsens redogörelse bör bestå av följande rubriker:

- **Styrelsens sammansättning.**
- **Antal medlemmar i föreningen** - med specifikation av antalet medlemmar i spannet 7-25 år.
- **Ungdomsverksamhet i föreningen** - vilken ungdomsverksamhet har föreningen bedrivit?
- **Seriespelet** - hur det gick i seriespelet.
- **Individuella prestationer** - av medlemmar i föreningen under året.
- **Klubbaktivitet** - den klubbaktivitet föreningen har haft.
- **Egna arrangemang** - de arrangemang klubben anordnat under året.
- **Slutord** - Ordföranden sammanfattar året.
- **Tack till!** - här kan man nämna de bidragsgivare klubben haft, sponsorer samt personer som på annat sätt stöttat verksamheten.
- **Signaturer** - sist undertecknas dokumentet av samtliga i styrelsen.

Efter styrelsens redogörelse kommer kassörens ekonomiska årsredovisning som består av en resultaträkning och en balansräkning. Resultaträkningen ska innehålla en kolumn med rubriken Intäkter och en kolumn med rubriken Kostnader. Under respektive kolumn skriver man upp de olika poster som Intäkter respektive Kostnader består av. Längst ner på sidan står det Årets resultat där intäkter och kostnader läggs samman till ett överskott eller ett underskott i resultaträkningen.

Balansräkningen består av rubrikerna Tillgångar och Skulder och Eget kapital. Under rubriken Tillgångar ska den summa som finns på föreningens konto den 31 december för redovisningsåret redovisas samt kortfristiga fordringar och eget kapital.

Under Skulder och Eget kapital ska kortfristiga skulder redovisas liksom långfristiga skulder.

Verksamhetsberättelsen avslutas med revisorernas godkännande av styrelsens ekonomiska förehavanden under året.

Ett tips är att om man finner en bra mall för sin verksamhetsberättelse kan den användas från år till år. Återigen, lägg ner lite krut första gången och du har igen det många gånger om i det långa loppet. Om någon ny person ska skriva verksamhetsberättelsen - glöm inte att maila över förra årets mall och berättelse till honom eller henne.

På nästa sida följer ett exempel på en verksamhetsberättelses framsida, en sista sida, en balansräkning, en resultaträkning och en revisionsberättelse:

Exempel på första sidan från styrelsens verksamhetsberättelse:

Org.nr. 999999-999

SK Bonden

Verksamhetsberättelse 2006

- 15 nya medlemmar!
- Ny spellokal mitt i byn!
- Förstalaget vann div 4!
- Cilla Cillén vann blix-DM!
- Klubbmästare 2006 Karin Karlsson!

Exempel på sista sidan från styrelsens verksamhetsberättelse:**Klubbmästerskapen**

Årets klubbmästerskap samlade tjugo deltagare i två grupper. Efter en dramatisk kapplöpning med Bengt Bengtsson lyckades Karin Karlsson bli klubbmästare med en halv poängs marginal i A-gruppen. I B-gruppen segrade junioren Erik Eriksson överlägset. Han tappade bara en poäng på de nio ronderna.

Ordförandens slutord

Året 2006 blev ett framgångsrikt år för föreningen. Medlemsantalet ökade för andra året i rad både med nya seniorer och nya juniorer. Föreningens verksamhet har utvecklats med fler tränings- och tävlingstillfällen. Jag tycker att det framförallt är roligt att klubbens juniorverksamhet har vuxit, men även pensionärsverksamheten som Lina Linusson drivit på dagcentralen i centrum är värd att lyfta fram som ett lovvärt initiativ. Både individuellt och i lag har klubben nått framgångar. Förstalagets vinst i division 4 är den självklara höjdpunkten, men också juniorlagets andraplats i distriktsserien är en fin framgång. Ur ekonomisk synvinkel var året också en framgång, med slutresultat på plus. Viktigast och mest glädjande är dock den goda stämning som verksamheten har genomsyrats av.

Tack till!

Föreningen vill till sist rikta ett speciellt tack till Kultur och Fritids förvaltningen i kommun X, Benny Anderssons stiftelse, Schackbostäder, Torpaskolan, Datanissarna AB samt alla klubbens funktionärer, föräldrar och medlemmar som alla bidragit till årets framgångar.

För SK Bonden – organisationsnummer: 999999-9999

Styrelsen för SK Bonden den 31 december 2006

Anna Andersson
Ordförande

Cilla Cillén
Vice Ordförande

Bengt Bengtsson
Sekreterare

David Davidsson
Kassör

Filippa Filipsson

Karin Karlsson

Erik Eriksson

Exempel på ekonomisk redovisning:**Schackklubben Bonden**

1(2)

Organisationsnummer: 999999-9999

Årsredovisning för verksamhetsåret 2006

Resultaträkning	2005	2006
INTÄKTER		
Statligt lokalt aktivitetsstöd	5 642	9 320
Föreningsbidrag kommun X	34 690	39 634
Bidrag från Benny Anderssons stiftelse	5 000	0
Medlemsavgifter	25 400	29 700
Deltagaravgifter	17 080	19 450
Egna arrangemang	23 690	32 680
Bingo- och lotteriintäkter	12 350	19 645
Övriga intäkter	3 670	5 790
Summa intäkter	127 522	156 219
KOSTNADER		
Lokalkostnader	-24 000	-26 400
Ungdomsverksamhet	-35 550	-40 400
Allsvenska serien	-23 150	-35 300
Seniorverksamhet	-2 200	-1 950
Klubbtävlingar	-5 320	-5 650
Porto, telefon, kontorsmateriel	-3 510	-4 890
PR, information, klubbtidning, hemsida	-5 100	-7 830
Styrelsekostnader	-2 300	-2 140
Utbildning	-7 300	-8 650
Förbundsavgifter	-3 530	-4 430
Övriga kostnader	-3 440	-4 560
Avskrivningar inventarier	-3 000	-3 000
Summa kostnader	-115 400	-145 200
Resultat före finansiella intäkter och kostnader	12 122	11 019
Räntekostnader	-200	0
Ränteintäkter	700	1 000
ÅRETS ÖVERSKOTT	12 622	12 019

2(2)

Balansräkning 2005-12-31 2006-12-31

TILLGÅNGAR

Omsättningstillgångar

Plusgiro 12 34 56-7	25 555	27 317
Bankkonto 64646464-0	76 445	88 202
Förskott till ledare	5 000	2 000
Kortfristiga fordringar	3 500	0
Summa omsättningstillgångar	110 500	117 519

Anläggningstillgångar

Inventarier (digitala schackur)	18 000	15 000
Övriga inventarier ("minneskrona")	1	1
Summa anläggningstillgångar	18 001	15 001

SUMMA TILLGÅNGAR **128 501** **132 520**

SKULDER OCH EGET KAPITAL

Kortfristiga skulder	2 000	4 000
Summa kortfristiga skulder	2 000	4 000

Långfristiga skulder	10 000	0
Summa långsiktiga skulder	10 000	0

Eget kapital

Ackumulerade vinstmedel	103 879	116 501
Årets vinst	12 622	12 019

Summa eget kapital **116 501** **128 520**

SUMMA SKULDER OCH EGET KAPITAL **128 501** **132 520**

Kommun X den 31 december 2006

Anna Andersson
ordförande

David Davidsson
kassör

Exempel på revisionsberättelse:**Revisionsberättelse**

Till SK Bondens årsmöte Org nr 999999-9999

Vi har granskat årsredovisningen och bokföringen samt styrelsens förvaltning i SK Bonden för verksamhetsåret 2006-01-01–2006-12-31. Det är styrelsen som har ansvaret för räkenskapshandlingarna och för att årsredovisningslagen tillämpas vid upprättandet av årsredovisningen. Vårt ansvar är att uttala oss om årsredovisningen och förvaltningen på grundval av vår revision.

Revisionen har utförts i enlighet med god revisionssed i Sverige. Det innebär att vi planerat och genomfört revisionen för att med hög, men inte absolut, säkerhet försäkra oss om att årsredovisningen inte innehåller väsentliga felaktigheter. En revision innefattar att granska ett urval av underlagen för belopp och annan information i räkenskapshandlingarna. I en revision ingår också att pröva redovisningsprinciperna och styrelsens tillämpning av dem samt att bedöma de betydelsefulla uppskattningar som styrelsen gjort när årsredovisningen upprättats samt att utvärdera den samlade informationen i årsredovisningen. Som underlag för vårt uttalande om ansvarsfrihet har vi granskat väsentliga beslut, åtgärder och förhållanden i föreningen för att kunna bedöma om någon styrelseledamot är ersättningsskyldig mot föreningen. Vi har även granskat om någon styrelseledamot på annat sätt har handlat i strid med bokföringslagen, årsredovisningslagen eller föreningens stadgar. Vi anser att vår revision ger oss en rimlig grund för våra uttalanden nedan.

Årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och ger en rättvisande bild av föreningens resultat och ställning i enlighet med god revisionssed i Sverige. Verksamhetsberättelsen är förenlig med årsredovisningens övriga delar.

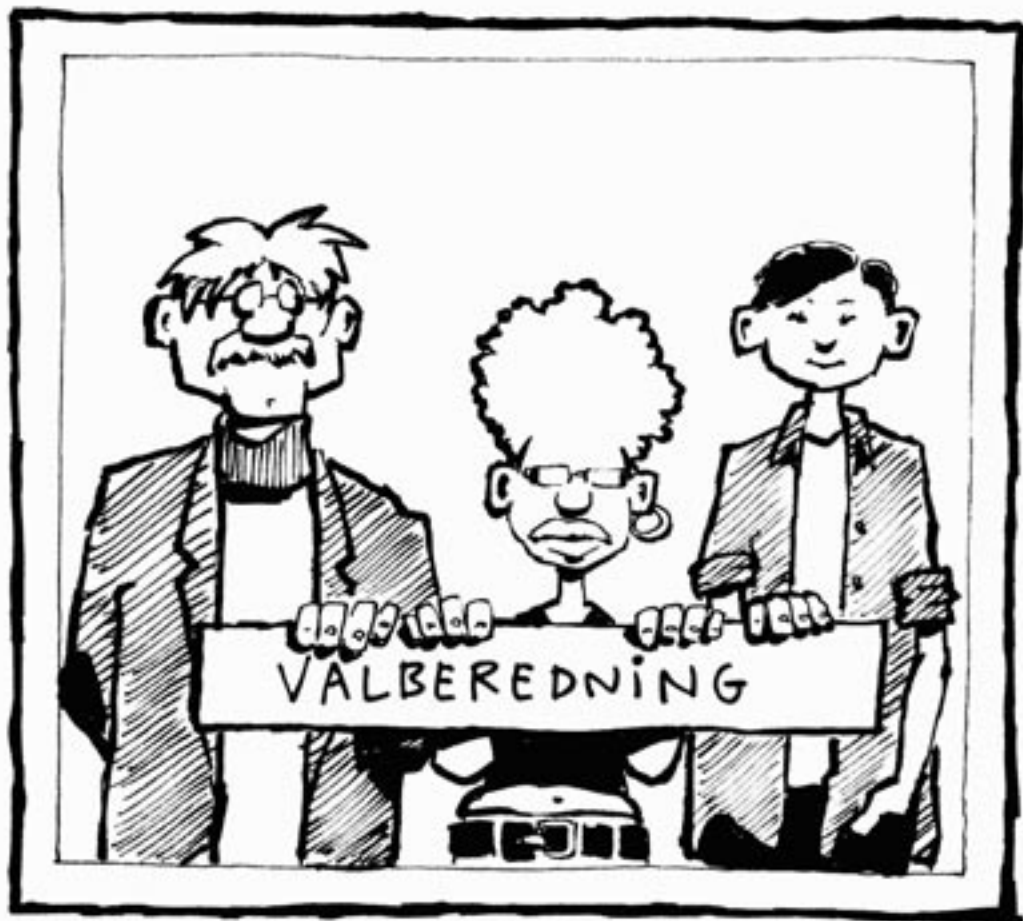
Vi tillstyrker att årsmötet fastställer resultaträkningen och balansräkningen, disponerar vinsten enligt styrelsens förslag och beviljar styrelsens ledamöter ansvarsfrihet för verksamhetsåret.

Kommun X den 20 februari 2007

Matilda Matsson
Revisor

Lars Larsson
Revisor

Olika uppdrag i en förening

Valberedning

Valberedningen väljs på årsmötet och har till uppgift att komma med förslag på personer till styrelsen och revisoruppdraget. De ska innan mötet också fråga sina kandidater om de är intresserade av ett dylikt uppdrag. På årsmötet accepterar sedan medlemmarna förslaget eller kommer med egna förslag till de olika posterna. Observera att det går att föreslå sig själv. Det är viktigt att känna till att om valberedningen inte finner kandidater för de viktigaste posterna är den själv ansvarig att driva verksamheten, alternativt upplösa den.

Ordförande

Ordföranden är den ytterst ansvarige och oftast föreningens ansikte utåt. Han eller hon kan ha olika funktioner beroende på vilken storlek föreningen har. Är det en liten förening är ordförandeposten ofta synonym med mycket praktiskt arbete. Nyckeln är då att kunna delegera lagom stora uppgifter till de andra i styrelsen och i föreningen.

I större föreningar bör ordföranden planera styrelsens arbete och agera "lagledare" för de övriga i styrelsen. Min erfarenhet är att när allt flyter på i en förening och alla styrelsemedlemmarna sköter sina ålagda uppgifter är det inte alltför betungande att vara ordförande. Det är när det strular som ordförandeposten blir mer krävande. Därför handlar ordförandeposten om att ha ett öga på det som sker, att med jämna mellanrum stämma av med de andra så att allt är som det ska och i tid ta tag i verksamhet som inte fungerar. Ordföranden bör ha koll på de viktiga datum och deadlines som föreningar på olika sätt är konfronterade med. Är bidragsansökningarna klara och inlämnade i tid? Hinner kassören med den ekonomiska redovisningen så att revisorn får ta del av den i god tid före årsmötet? Är alla papper gällande spelarövergångar klara? Vare sig ordföranden sköter dessa uppgifter själv eller lägger ut dem på någon i styrelsen är de alla så väsentliga att en dubbelkoll är värd att göra.

Det säger sig självt att som "lagledare" är det viktigt att skapa en bra atmosfär och uppmuntra och stötta snarare än att leta efter fel. En viktig sak är således att övriga i styrelsen känner att även om de har ett

ansvarsområde står de inte ensamma. Blir uppgiften för betungande ska de alltid kunna ringa till ordföranden för att få hjälp med att lösa situationen. Ordföranden är den som sammankallar styrelsen till styrelsemöten. Han planerar dagordningen och leder styrelsemötena.

Kassör

Kassören har den viktigaste uppgiften i en förening eftersom kassören är den som har hand om ekonomin. Han eller hon sköter de löpande in- och utbetalningarna samt har översikt så att budgetkalkylen är i fas under året. Nyckeln till att vara en bra kassör är ordning och reda. Varje inbetalning ska noteras och varje form av utbetalning styrkas med ett kvitto. Förslagsvis i en pärm. En god regel är att inga pengar betalas ut om inte ett kvitto eller en räkning fås tillbaka på motsvarande summa. Ett dylikt system förutsätter förstås att medlemmarna har möjlighet att "ligga ute" med pengar. Alla transaktioner ska föras in kronologiskt i pärmen och märkas med 1, 2, 3... o.s.v. så att revisorerna kan följa räkenskaperna. När väl rutinen är inne för hur bokföringen ska skötas tar det inte mycket tid, men man måste oftast lägga någon timme varje vecka.

Idag har de flesta kassörer tillgång till ett datasystem som kan ge översikt över ekonomin. Det är ett utmärkt hjälpmedel som rekommenderas.

För att kunna sköta ekonomin på ett effektivt sätt brukar kassören vara firmatecknare. Varje förening måste ha en firmatecknare för att exempelvis kunna öppna ett plusgirokonto. Firmatecknaren är sedan den som har rätt att ta ut pengar från föreningens konto. Min erfarenhet är att det är bäst om både ordföranden och kassören är firmatecknare i föreningen. Orsaken är att om det någon gång strular med kassören kan ordföranden ordna med betalningar. Det är därtill aldrig bra om bara en person har kontroll över ett föreningskonto. En nyvald styrelse bör därför på sitt första möte ha med följande beslut:

"Mötet beslutade att ordförande Anna Andersson och kassör David Davidsson är firmatecknare, var och en för sig."

Den sista delen "...var och en för sig." är viktig. Annars måste båda personerna närvara när pengar ska tas ut från ett konto. Förutom att sköta den löpande bokföringen, d.v.s. betala räkningar och medlemmars utlägg, har kassören ansvar för att revisorerna ska kunna göra ett bra jobb. I god tid före årsmötet ska revisorerna ha tillgång till bokföringen. Det betyder pärmarna med alla kvitton och räkningar samt utskrift av alla transaktioner som föreningen gjort.

När det gäller kassörsposten rekommenderar jag att någon med erfarenhet av att sköta en ekonomi utses. Har personen som väljs för posten ingen erfarenhet är det viktigt att han eller hon hittar en mentor eller går en kurs i hur räkenskaper sköts i en förening. Detta brukar gå att ordna eftersom kassörer i alla typer av föreningar har uppdrag som i princip liknar varandra. Ett sätt att som nybliven kassör växa in i rollen kan vara att sköta den löpande bokföringen, men att när räkenskaperna ska redovisas ta hjälp av någon med erfarenhet.

Sekreterare

Sekreteraren är den som skriver protokollen vid styrelsemötena. På varje möte väljs också någon som ska justera protokollet, det vill säga kontrollera så att sekreteraren får med det som beslutades på mötet. Detta val av justeringsman ska göras i början av mötet så att personen i fråga kan föra anteckningar. En stor hjälp för sekreteraren är om ordföranden ger honom eller henne en dagordning för mötet. Det finns olika sätt att föra protokoll på, men det viktigaste är att sekreteraren har en mall för protokollet. Vissa sekreterare har till och med laptopen med sig och skriver in direkt i mallen. På sidan 35 hittar du ett exempel på en dagordning och på sidan 39 på ett protokoll.

Revisor

En viktig post i en förening är revisorerna. Dessa ska gå igenom styrelsens och kassörens ekonomiska underlag och bedöma ifall allt har gått rätt till och allt är redovisat på önskvärt sätt. Revisorerna granskar således styrelsen och är medlemmarnas kontrollsystem gentemot styrelsen. Det är sällan problematiskt att vara revisor i en liten förening, men när det blir en större budget är det att rekommendera att revisorn har erfarenhet av att läsa ett ekonomiskt resultat. Revisorn och styrelsen/kassören brukar ha kontakt under året. Dels för att revisorn kan ge kassören råd i hur han ska göra i olika situationer och dels för att den redovisning som kassören lämnar över är utformad på ett sätt så att revisorn kan godkänna den. Vanligt är därför att i god tid före årsmötet föredrar kassören ekonomin för revisorerna, det vill säga redovisar sitt arbete under året. Är man ute i god tid finns det möjlighet att rätta till oklarheter.

Observera att jag skriver revisorer. Det anses lämpligt att ha två revisorer som var för sig granskar materialet så att all form av jäv kan uteslutas. På sidan 47 finner du ett exempel på en revisionsberättelse som går bra att använda som mall när revisorerna inte finner något att anmärka på i den ekonomiska redovisningen.

Andra viktiga poster i en förening

De följande posterna behöver inte innehas av personer i styrelsen, men det är vanligt att så är fallet. Orsaken är att man behöver få in uppgifter om dessa områden till varje styrelsemöte för att kunna bedriva ett bra arbete i styrelsen. Alternativet är att kalla även dessa till styrelsemötena för att få deras synpunkter.

Ungdomsansvarig

Bedriver klubben verksamhet för barn och ungdomar bör man ha en ansvarig för detta. Den viktigaste funktionen är att organisera allt omkring ungdomars träning och tävlande. Vilka personer passar till att bli ledare och tränare? Vilka behov har dessa personer för att deras arbete ska bli bra? Den ansvarige bör ha regelbunden kontakt med alla ledare, tränare och involverade föräldrar samt vara länken till styrelsen. Arbetet är ofta varierat och kan bestå av allt från att arrangera träningsverksamhet ute på skolorna i staden, arrangera lagspel i junior- och kadettserierna eller förbereda redovisning av ungdomsaktiviteten till kommunen. Läs gärna kapitel 3 sid 97 för mer information.

Ratingansvarig

Det finns två typer av ratingtal, dels det internationella elo-talet och dels det nationella LASK-talet. Den ratingansvarige i en förening har till uppgift att beräkna det nationella. Ratingtalet anger spelarens spelstyrka och ligger till grund för placeringen i lagen och för seedningen i turneringar. Ratingtalet går upp och ner efter varje parti beroende på resultatet. Den ratingansvarige för protokoll över alla spelarna i klubben och beräknar via tabeller om spelaren går upp eller ner i rating. Tre gånger om året, den 1/1, 1/5 och den 1/9 ändras ratingtalen. Den som är ratingansvarig begär i god tid före dessa datum, förslagsvis två veckor, in uppgifter från spelarna i klubben om de deltagit i turneringar samt räknar ut och presenterar klubbens medlemmars nya ratingtal. Den ratingansvarige ska sedan även delge sitt distrikt föreningens nya ratinglista.

Idag finns det dataprogram som kan räkna ut ratingtal. Ett dylikt program finns att använda på SK Rockaden Umeås hemsida: www.rockaden.nu/ratber.html eller på Schackcentralens hemsida: www.schackcentralen.com/rating_counter_4.asp. Sveriges Schackförbund planerar också att lägga in ett på sin hemsida www.schack.se.

För er som inte vill använda datorn finns den nationella ratingtabellen på sid 92.

Turneringsansvarig

För varje turnering som föreningen arrangerar bör det finnas en ansvarig. Normalt sett har en förening ett klubbmästerskap den ena terminen av sitt verksamhetsår och en motsvarande turnering med långpartier den andra. Det är också bra att ha någon ansvarig för de blyxtkvällar klubben anordnar. För fler råd se under rubriken: Att arrangera tävlingar på sidan 72.

Lagledare

För varje lag som klubben deltar med i lagsammanhang bör det finnas en lagledare. Lagledarens främsta uppgift är att ordna allt praktiskt runt omkring schackmatcherna, så att spelarna kan koncentrera sig på spelet samt vara länken till Sveriges Schackförbund. Lagledaren ska ha god kontakt med spelarna i laget, ta ut dem som ska spela, ordna med spelplats vid hemmamatcher, se till så att arrangemanget fungerar, arrangera resor till och från bortamatcher samt rapportera resultatet till Sveriges Schackförbund om laget har hemmamatch.

Innan säsongen startar

Planera tillsammans med styrelsen hur många lag klubben ska ha. Det görs genom förfrågan till medlemmarna i föreningen. Ni behöver svar på dels hur många som vill delta och dels hur många matcher de vill delta i. När antalet lag är bestämt betalar föreningen avgiften för lagen till Sveriges Schackförbund. (År 2006 var sista datum för anmälan och betalning 24 maj.) Kontakta Sveriges Schackförbunds kansli för mer information. Lagledaren för respektive lag ska rapporteras till kansliet senast i början av september. (År 2006 var det 1 september.) Spelarna i respektive lag och deras ratingtal ska rapporteras till kansliet vid mitten av september. (År 2006 var det 16 september.)

Deadline för spelarövergångar är vid månadsskiftet augusti/september. Vill en spelare byta till er förening, rekviderar ni övergångshandlingar från Sveriges Schackförbunds kansli. Dessa fylls i och ska bekräftas av spelaren själv och den förra klubben. Denna procedur kan ta ett tag, var därför ute i god tid! För allsvenska serien finns det också en möjlighet att byta vid årsskiftet. För exakt information läs igenom allsvenskans tävlingsbestämmelser.

I början av sommaren sker lottningen av serierna. Några veckor innan serien startar får lagledaren ett brev med en slutgiltig lottningsordning för laget samt alla praktiska detaljer som lagledaren ska ha koll på. När detta brev har kommit är det lämpligt med en träff med laget där alla kan diskutera hur de vill att laget ska fungera, ta fram gemensamma förhållningsregler

som t.ex. hur lagets spelare ska placeras och hur lång tid innan matchen börjar som laget ska vara på plats. När det gäller placering finns det idag en möjlighet att flytta om spelare i laget när det skiljer mindre än 100 poäng i rating. I Elitserien får man flytta spelare två steg upp eller ner i laget i förhållande till den inskickade laguppställningen i början av säsongen. En fråga är således om laget ska utnyttja möjligheten att flytta om spelare, eller ska alla sitta strikt efter den ursprungliga placeringen?

Under säsongen

Det är viktigt att som lagledare ligga ett steg före. Först och främst gäller det att ha en back-up ifall någon spelare på morgonen ringer och säger sig vara sjuk. Då gäller det att ha tänkt ut ett alternativ.

Vid hemmamatch

- 1) Lokal ska bokas.
- 2) Bortalaget som ni möter ska 2-3 veckor i förväg bjudas in till matchen.
Förslagsvis genom ett brev alternativt mail till bortalagets lagledare.
Brevet/mailet ska innehålla information om:
 - a) tidpunkt för matchen. Hemmalaget har rätt att bestämma starttid någon gång mellan kl.10.00 – 11.00.
 - b) var matchen ska spelas.
 - c) vägbeskrivning till lokalen.
 - d) telefon till lagledaren.
 - e) telefon som kan nås precis innan matchen ska börja.
- 3) Det är aldrig fel att även slå en signal till motståndarens lagledare för att dubbelkolla så att informationen kommit fram.
- 4) Det är viktigt att du får bekräftelse från spelarna så att du vet om de kan eller inte kan spela. Idag sker det enklast via mail.
- 5) Det egna laget ska tas ut och det ska bestämmas i vilken ordning alla ska sitta i enlighet med 100-poängsregeln, eller för Elitserien i enlighet med regeln att flytta spelare två steg upp eller ner i laget. En kvart innan matchen ska börja lämnas laguppställningen in. Görs inte det måste spelarna sitta i ratingordning.
- 6) Bräden, pjäser, klockor, bordsnummer, protokoll samt aktuell ratinglista ska vara på plats när matchen startar. Därtill bör det finnas reservuppsättningar av alla nämnda saker, samt en aktuell version av FIDE:s spel- och tävlingsbestämmelser.
- 7) Det är kutym att hemmalaget bjuder på kaffe och någon form av enklare förtäring under matchen.
- 8) Spelas matchen i Elitserien ordnar Sveriges Schackförbund med domare

och står för hans eller hennes omkostnader. I divisioner under Elitserien ordnar hemmalaget domare och står för hans eller hennes kostnader. Domaren ska kontaktas på samma sätt som bortalaget.

- 9) Om matchen startar och någon spelare i det egna laget saknas bör lagledaren ta tag i detta direkt. Om 30 minuter hinner förflyta innan spelaren dyker upp är partiet förlorat.
- 10) Lagledaren för hemmalaget ringer in resultatet till Sveriges Schackförbunds kansli på telefonnummer: 011 - 10 74 20. Detta ska göras kl. 15.00 – 19.00 samma dag som matchen spelas! Studera allsvenskans tävlingsbestämmelser för mer information.

Vid bortamatch

- 1) 2-3 veckor innan match ska lagledaren ha fått information om den kommande bortamatchen av hemmalagets lagledare. Har lagledaren inte fått informationen bör han försöka få kontakt med motståndarnas lagledare.
- 2) Lagledaren ska ta ut det lag som ska spela och diskutera ifall 100-poängsregeln eller två-steg-upp-eller-ner-regeln ska utnyttjas.
- 3) Lagledaren ska planera resan till och från bortamatchen. Ska den ske med bil, tåg eller möjligtvis flyg? Vilka har tillgång till bil, vilka har körkort?
- 4) Behöver det ordnas med övernattnig?
- 5) Lagledaren bör ha en vägbeskrivning till hands samt telefonnummer till någon i motståndarlaget ifall man inte hittar lokalen.
- 6) Lagledaren ansvarar för att laguppställningen lämnas in 15 min före start ifall laget ska formeras på annat sätt än den uppställning som skickats in till förbundet.
- 7) Det är också uppskattat om lagledaren har tänkt till när det gäller förtäring. T.ex. kan lagledaren ha tagit fram ett förslag på restaurang dit alla kan gå efter matchen.

Tips till lagledaren

På matchdagen bör lagledaren ha tillgång till en laddad mobiltelefon och en telefonlista (förslagsvis mobilista) till alla i laget samt till eventuella reserver.

För föreningar som deltar med flera lag i allsvenskan kan det vara en god idé att ha en överlagledare som har kontakt med respektive lags lagledare. Överlagledaren organiserar de förändringar som sker i lagen inför varje allsvensk rond. Viktigt är att klubben har tagit fram en plan för hur förflyttningar mellan lagen ska ske vid sjukdom i till exempel första laget

vilket påverkar lagen neråt när spelare flyttas upp. Har klubben flera lag är det en god idé att ha tillgång till reserver som är beredda att spela på matchdagen ifall någon lämnar sent återbud.

Materialansvarig

Schackmaterial brukar ha lång livslängd. Ändå är det bra att ha någon som av och till ser över situationen. Kanske behövs det köpas in något set med pjäser, bräde, klocka, kanske behövs det bytas batterier till någon digitalklocka, kanske är rondlistorna eller protokollen på väg att ta slut. Ett tips är att den materialansvarige har en lista på allt schackmateriel som klubben har. Om någon vill låna schackuppsättningar eller liknande bör det också gå via den materialansvarige som kontrollerar att sakerna lämnas tillbaka.

Webbansvarig

De flesta större schackföreningar har en hemsida. Det är en god idé idag. Schack lämpar sig väl för Internet och det är många som får sin första kontakt med schack via nätet. Om de vill börja i en klubb är det naturligt att söka efter en på nätet. Många schacksajter har också länksamlingar med adresser till Sveriges samtliga klubbar. Där är det givetvis bra att vara representerad. En bra hemsida tycker jag ska innehålla en presentation av klubben, tydligt klargöra vem som ska kontaktas om man är intresserad av föreningens verksamhet, ett kalendarium för vad som kommer att ske under den närmsta tiden i klubben samt en löpande redovisning av det som sker i klubben. Därtill tycker jag att den som är webbansvarig ska tänka "klubbttidning" när han eller hon gör hemsidan. Hemsidan har idag tagit över denna funktion i de flesta föreningar och bör därför också uppfylla de krav man kan ställa på en sådan.

Lotteri och sponsoransvarig

Sedan lång tid tillbaka har en viktig inkomstkälla för de svenska folkrörelserna och idrottsrörelsen varit lotteriverksamhet. Den som är ansvarig för lotteriförsäljningen måste kunna motivera medlemmarna i klubben att sälja samt ha sinne för ordning och reda. Det finns olika former av lotterier och det växlar vilka som är mest i ropet. Det generellt sett viktigaste tipset är att sälja lotter till dem som har intresse för föreningen. Vanligt är också att man har en fast plats utanför det lokala köpcentret där man säljer lotter varje lördagsförmiddag.

När det gäller sponsring är kontakter A och O. Därför är det bra om den som är ansvarig för denna del har social kompetens och ett vinnande sätt.

Men nyckeln är förstås att alla i klubben tar ansvar genom att fundera över om de känner någon som kan tänkas sponsra. Viktigt att tänka på är att företag idag inte sponsrar obetingat. Läs mer om sponsring på sid 62.

Mediaansvarig

Detta brukar inte innebära mycket arbete men är en viktig post. För att schack ska få publicitet gäller det att ha en god kontakt med de lokala tidningarna. Det ligger även i tidningarnas intresse att ha kontakt med de lokala föreningarna och därför tycker jag att den som är mediaansvarig ska ta kontakt med en representant för tidningen och gå igenom vad tidningen kan vara intresserad av och hur man vill ha information serverad. Bra exempel på samarbete skulle kunna vara:

- Schackspalt till tidningen.
- Resultat från de tävlingar föreningen är involverad i.
- Reportage om föreningen, någon lovande junior, Schackets Dag eller klubbens egen turnering.

Ta reda på vilka olika redaktioner som kan vara intresserade av vilken information. Samla alla viktiga telefonnummer och e-mailadresser och ta reda på till vem information ska ställas. Tänk på att om du vill få in något i tidningen kan det vara värt att skicka till flera olika redaktioner på tidningen.

Gör en arbetsbeskrivning!

Det underlättar mycket om varje uppdrag i föreningen har en arbetsbeskrivning. Alltför många gånger har jag sett hur en nyttillträdd person på en post måste "uppfinna hjulet igen". Det tar tid att finna bra rutiner och utan vägledning har man snart drabbats av barnsjukdomar. Om den nyttillträdde däremot får ett papper i sin hand där föregångaren har skrivit ner de olika uppgifter han haft, reflektioner kring hur uppgifterna kan lösas, vilka problem som han eller hon stött på och därtill har skrivit upp de viktigaste datumen att hålla koll på är det mycket värt. Efterträdaren kan sedan komplettera eller uppdatera dokumentet när han eller hon avgår och arbetsbeskrivningen lämnas vidare till nästa person. Denna rutin tar kanske en timme att skriva ner, men efterföljaren tjänar massor med tid och föreningen kan fungera bättre!

En schackförenings ekonomi

Utan en fungerande ekonomi går det inte att bedriva verksamhet. Därför måste utgifter och intäkter vara balanserade i den budgetkalkyl som ligger till grund för årets planering samt i resultaträkningen som redovisas i slutet av verksamhetsåret.

Vilka möjliga intäkter och utgifter har en schackförening? Viktiga frågor i sammanhanget är:

- Får vi de bidrag vi är berättigade till?
- Kan vi starta mer bidragsgivande verksamhet?
- Hur låga utgifter kan vi sträva efter utan att kvaliteten blir lidande?
- Hur hög medlemsavgift kan föreningen ta ut utan att medlemmarna lämnar föreningen?
- Får medlemmarna valuta för medlemsavgiften?
- Finns det personer i föreningen som är beredda att satsa tid på att göra insatser för att dra in pengar till verksamheten?
- På vilka sätt kan vi bäst använda deras tid? Ungdomsverksamhet, arrangera tävlingar, sälja lotter, söka pengar ur fonder eller anordna loppis?
- Vilka kontakter finns det bland medlemmarna till potentiella sponsorer?
- Vilka fonder kan föreningen söka pengar ur?

Intäkter för en schackförening

En förening har normalt sett följande intäkter: bidrag från stat och kommun, medlemsavgifter, intäkt från lotteriverksamhet, fonder, andra inkomstbringande arrangemang, sponsring samt överskott från kaféverksamhet.

1) Bidragsformer

Kommunala bidrag

- Aktivitetsbidrag
- Lokalbidrag
- Kursbidrag
- Utbildningsbidrag
- Administrationsbidrag
- Bidrag till speciella ungdomsprojekt.

Bidragen varierar ofta inom Sveriges olika kommuner men följer i stort ovanstående bidragsgivning. Ansökningshandlingarna för flertalet av de

kommunala bidragen ska vara respektive kommuners fritidsförvaltningar tillhanda vid ett bestämt datum. Därför bör varje schackförening ta kontakt med sin kommuns fritidsförvaltning för att få reda på aktuella ansökningstider och bidragsbestämmelser samt för att rekvirera blanketter. Gå igenom dessa bidragsbestämmelser noga så att ni uppfyller de krav som ställs. Under året är det mycket viktigt att föreningen löpande noterar all verksamhet så att den kan redovisas för kommunen. Missa inte de datum som preciseras för bidragsansökningar. Dessa är ofta definitiva. Missar man blir det helt enkelt inga bidrag. Gör därför alla ansökningar i god tid.

Sveriges Schackförbunds och Utvecklingskommitténs bidrag

a) Aktivitetsstöd

Aktivitetsstödet var 2006 18 kr/sammankomst med minst fem deltagare. Utbetalningen av bidraget sker till föreningen dels efter januari-redovisningen och dels efter augusti-redovisningen. Ansökningsblanketter och närvarokort tillhandahålls av distriktsinstruktörerna eller av fritidsnämnderna. För mer information kontakta Sveriges Schackförbunds kansli.

- Ansökningsblanketten insänds av schackföreningen till Sveriges Schackförbunds kansli som är huvudman för alla schackföreningar (OBS! ej Riksidrottsförbundet). Sista ansökningsdatum är 15 augusti och 31 januari.

b) Projektbidrag

Sveriges Schackförbunds utvecklingskommitté har avsatt en pott i budgeten till projekt som befrämjar svenskt schacks utveckling.

Ansökningskriterierna är inte specificerade i detalj eftersom man inte vill snäva in goda idéer, utan är mer allmänt hållna. Allt ifrån kursverksamhet, läger eller bokprojekt kan få bidrag. Projektbidraget kan sökas av både klubbar, distrikt och privatpersoner. Kontakta SSF:s kansli eller Utvecklingskommittén för mer information.

c) Bidrag till nystartade föreningar

Sveriges Schackförbunds Utvecklingskommitté stimulerar nya föreningar med registrerad ungdomsverksamhet genom att ge dem fem uppsättningar pjäser och bräden. Ansökan ska sändas till Sveriges Schackförbunds kansli. Verksamheten ska vidimeras av distriktsinstruktören eller en styrelseledamot i det distriktsförbund föreningen tillhör. Därtill finns ett fadderbidrag som tillfaller det distrikt eller den klubb som hjälper en ny att komma igång.

d) Arrangörsbidrag

Sveriges Schackförbunds Tävlingskommitté kan efter särskild ansökan ställa vissa medel till förfogande vid genomförande av internationella eller nationella ungdomstävlingar som bedöms vara av stort PR-värde för svenskt ungdomsschack. Ansökan ska åtföljas av en fullständig kostnadskalkyl.

2) Medlemsavgifter

Det vanligaste är att seniorer betalar en avgift och juniorer en annan. Orsaken är, förutom att vuxna tjänar egna pengar, att den avgift föreningen betalar till Sveriges Schackförbund är lägre för de under 26 år samt att juniorer kan rendera olika former av bidrag till klubben.

År 2006 betalade varje klubb 70 kr per år för en medlem över 25 år och 10 kr per år för en medlem under 26 år till Sveriges Schackförbund. Denna avgift betalas via distriktsförbundet som i sin tur brukar ta ut en egen avgift av klubben. Distrikten bestämmer själva storleken på denna avgift. I t.ex. Gotlands distrikt lade man år 2006 på 70 kr för alla över 25 år och 50 kr för alla under 26 år till Sveriges Schackförbunds avgift. Sammanlagt betalade således klubbarna på Gotland 140 kr för seniorer och 60 kr för juniorer. Kontakta ert distriktsförbund för närmare information.

När medlemsavgifterna bestäms måste föreningen hela tiden ställa sig frågorna: Vilken verksamhet vill medlemmarna ha? och Hur mycket är medlemmarna villiga att betala för den? Därefter gäller det att hitta en balans. Årsmötet har en mycket viktig funktion i att finna de prioriteringar medlemmarna har. En bra idé är att kassören till årsmötet tar fram olika budgetkalkyler för föreningen med olika medlemsavgifter. En viktig fråga är om det finns andra intäkter som kan ökas, eller utgifter som kan sänkas. En vanlig frågeställning är ifall medlemmarna hellre satsar egen tid än betalar en högre avgift. Ska föreningen kanske använda sig av ett system där de som drar in pengar till klubben, genom att till exempel vara ungdomsledare, betalar mindre än andra? Ett annat sätt att ta fram en rimlig medlemsavgift är att jämföra med vad andra motsvarande föreningar på orten tar ut i avgift.

3) Lotterier, fonder och andra inkomstbringande arrangemang

a) Lotterier

Om klubben bestämmer sig för att bedriva lotteriverksamhet, i vilken form det än vara må, är det viktigt att utse en ansvarig person som är driftig och entusiasmerande, som är att lita på och har ordning och reda. Denne person får kontakta den lotteriorganisation som klubben önskar samarbeta med och noga läsa på de föreskrifter och åtaganden som det

innebär. Det säkraste och enklaste sättet att bedriva lotteriverksamhet är att medlemmarna skriver upp sig och förköper ett visst antal lotter som de sedan säljer vidare. Då tar klubben inga risker och det gör dessutom verksamheten enkel att administrera. Klubben kan också försöka finna ett bra försäljningsställe där man varje vecka har någon som säljer. Ett vanligt ställe är i anslutning till en mataffär och att man står där lördag förmiddag.

Rikstäckande

Bingolotto var tidigare den stora inkomstkällan för schackklubbarna i Sverige. De senaste åren har dock TV-programmets popularitet minskat och också efterfrågan på lotterna. Fortfarande är Bingolotto dock den lotteriverksamhet som procentuellt sett drar in mest pengar till klubbarna. Under de senaste åren har det kommit fram andra former av lotterier. Håll ögon och öron öppna för vad som verkar gå bäst. Stäm förslagsvis av med lokala idrottsföreningar eller med Svenska Spel.

Lokala

Det kan finnas lokalt förankrade lotterier i kommunen. Bästa sättet att ta reda på vilka de är, är att se vad andra ideella föreningar och idrottsklubbar håller på med. Tveka inte att kontakta dem. Kanske finns det utrymme för samarbete både när det gäller lotterier och andra verksamheter?

b) Fonder

Det finns en uppsjö av fonder att söka pengar ur. Störst chans på pengar brukar föreningar ha från lokalt knutna fonder och stiftelser. I boken *Sveriges fonder* finns i princip alla fonder nämnda. Boken går att låna på biblioteket och det brukar vara väl investerade pengar att gå igenom fonderna under en dag och plocka ut dem som passar föreningen. Gör sedan en förteckning som ni sparar till nästa år.

Bästa knepet för den som ska söka är att sätta sig in i fondens strävan och vad dess ansvariga kan tänkas vilja ge pengar till. Ring därför alltid fondens kontaktperson för att stämma av de kriterier som fonden trycker på för att dela ut pengar samt för att rekvidera korrekta ansökningshandlingar. För att få pengar ur en fond är det centralt med en projektidé som ligger i linje med fondens riktlinjer. Givetvis bör man också ha en snygg verksamhetsberättelse och en slipad ansökan. Men tänk på att det projekt ni ansöker om också måste vara ett projekt som ni vill och kan genomföra. Finns det någon i föreningen med vana att söka pengar är det rätt person att engagera.

c) Arrangera tävlingar

Om medlemmarna i föreningen är beredda att satsa egen tid på att arrangera tävlingar kan detta vara en inkomstkälla. Intäkter finns främst att hämta i arrangörsbidrag, kaféverksamhet, anmälningsavgifter och genom försäljning av logi och mat.

d) Andra arrangemang

Det finns givetvis en mängd olika sätt att dra in pengar till en förening. Det är egentligen bara den egna fantasin och förstås viljan till gratis arbete som sätter begränsningarna. Men vanliga sätt för föreningar att dra in pengar är att anordna basarer, loppmarknader och sälja annonsplatser på hemsidan.

4) Sponsring

När det gäller sponsring har företagen blivit tuffare i kraven på att få valuta för det de satsar. Orsaken är delvis skatteteknisk. Idag måste företagen kunna visa att sponsringen inte bara är välgörenhet utan att de faktiskt får något tillbaka för att skattemyndigheten ska godkänna sponsringen.

Nyckeln till framgång när det gäller sponsring är att klubben kan sätta sig in i företagets situation. Om ni var företagare, vad skulle ni vilja ge sponsring till? Vilken motprestation skulle ni vilja ha? Det är frågor som hela tiden måste finnas med när man närmar sig sponsring.

Det bästa brukar vara att sätta samman sponsringspaket som erbjuds företagen, t.ex. i tre nivåer som brons-, silver- och guldspansor. Om de satsar så och så mycket pengar, får de så och så mycket tillbaka. Kanske har klubben tagit fram tolv olika motprestationer som sponsorn får välja från. Bronssponsorn får välja tre, silversponsorn sju och guldspansorn får hela paketet.

Normalt sett vill företag hellre sponsra med saker än med pengar och ifall de sponsrar med pengar ska de ofta vara riktade mot något specifikt. Ungdomssatsningar brukar vara det bästa att lyfta fram, som en gruppres, införskaffande av schacklitteratur eller liknande.

Den bästa möjligheten att få en sponsor är att ha känningar i företaget. Jag rekommenderar därför att ta upp frågan på årsmötet och be medlemmarna fundera på ifall de känner någon som sponsringsansvarig kan kontakta.

Det är alltid lättare att få naturaförmåner, till exempel kan kanske det lokala glassföretaget sponsra med glass till ungdomstävlingen?

Schack har inte rykte om sig att vara en publiksport, vilket gjort spelet svårt att sälja in. En bra möjlighet är dock att lyfta fram hur bra schack passar för

Internet. Om man kan visa att föreningens hemsida har många träffar per vecka kan företag vara intresserade av att ha sin banner där. Inte minst om man har regelbunden rapportering och kanske livesändningar från lagmatcher.

Sponsringsidéer

- Byt namn på klubbturneringen till "Företag + Open" mot priser till turneringen.
- Skapa Klubb 64. Ett bräde hängs upp på klubben. Varje schackruta är värd 500 kr. Företag som sponsrar med 500 kr får sitt namn ingraverat på en bricka som sätts fast på rutan. Givetvis kan de köpa flera rutor.
- Ha en speciell form av VIP-medlemmar av valören bonde, löpare, springare, torn, dam, kung. De olika VIP-medlemmarna får olika favörer. Enklaste valören ger en klubbtidning med kommenterade elitseriepartier och den ädlaste renderar företaget en simultan och ett föredrag av klubbens bästa spelare.
- Alla i förstalaget har kavaj/tröja med företagets namn på när de spelar lagmatch.
- Alla juniorer i föreningen hjälper matbutiken i julruschen genom att packa ner varor i de handlandes kassar. Givetvis har de klubbtröjorna på.
- Företagets logga kommer att finnas med på skyltar under Schackets dag-evenemanget ute på stan.
- Företagets logga trycks på schackprotokollen.
- Banner på hemsidan.

5) Kaféverksamhet

En väl fungerande kaféverksamhet kan generera ett visst plus. Normalt sett är dock medlemmarna mer intresserade av att hålla låga priser än att kaféet ska vara ett sätt för klubben att dra in pengar. I alla fall om det gäller den egna verksamheten. Om föreningen anordnar tävlingar kan det däremot vara aktuellt med något högre priser.

Vilka utgifter har en schackförening?

1) Lokalhyra

Lokalhyran är oftast en tung post i budgeten. Viktigt att tänka på är att kommunerna brukar ha ett lokalbidrag. Dessa lokalbidrag är betingade på olika sätt. Innan ni bestämmer vilken lokal ni ska söka rekommenderas ni kontakta er kommun för att ta del av kraven för att få bidrag.

Den billigaste lösningen brukar vara att dela lokal. Ibland kan man till och med få vara gratis i någon skolmatsal, på en hyresgästförenings lokal eller

en fritidsgård. Nackdelen är att man tvingas ta bort alla schacksaker efter varje spel- eller träningstillfälle. Man behöver då ett låsbart skåp.

2) Schackmaterial

Schackmaterial har generellt sett lång livslängd. Det gör att föreningen har en större utgift när den startar och sedan bara behöver komplettera allt eftersom. En tumregel är att ha lika många bräden och pjäsuppsättningar som föreningen har medlemmar. Orsaken är att i träningssituationer bör alla deltagare ha ett eget bräde och vid tävlingar är det bra med några i reserv. Schackklockor brukar behövas hälften så många som medlemsantalet, plus några extra. Ungdomar som ännu inte börjat spela med klocka är undantagna från beräkningen. Om klubben ämnar bedriva schackträning bör även ett eller flera demonstrationsbräden (stora föreläsningsbräden) inhandlas. Föreningen behöver också köpa protokoll, rondtabeller och matchlistor för att kunna anordna tävlingar. Viktigt att tänka på är att allt material ni inhandlar ska vara godkänt för tävlingsbruk. Är ni osäkra kontakta Sveriges Schackförbunds kansli eller ert distrikt. Därtill sponsrar Sveriges Schackförbund varje ny klubb med fem bräden och pjäsuppsättningar.

Utöver detta är det billigaste och bästa stället att köpa ovannämnda produkter via schackförlagen. Dessa kan också svara på frågor och hjälpa till att beräkna vad ni ska köpa in.

3) Kafévaror

Viktigt att tänka på är vilka varor som eftertraktas. Kaffe är i schackvärlden en självskriven storsäljare, men utöver den kan det vara smörgåsar, kaffebröd eller kanske enklare mat, t.ex. korv med bröd, som säljer.

4) Anmälningssavgifter till lagtävlingar

Ju högre upp i det allsvenska systemet föreningen kommer desto högre blir avgiften. För aktuella siffror – kontakta Sveriges Schackförbunds kansli.

5) Porto och telefonkostnader

Idag har e-post tagit över som föreningslivets viktigaste kommunikationsmedel. Inte minst på grund av att det är gratis. Ändå kan man ibland behöva skicka ut ett brev och/eller ringa en del samtal.

6) Registreringsavgift till SSF och distriktet för varje medlem

7) Årsavgift för föreningens plusgirokonto

8) Milersättning och andra reskostnader

Det vanligaste transportmedlet till och från tävlingar och lagspel är bil. När föreningen gör en budgetkalkyl måste den beräkna om och hur mycket man ska betala i milersättning till dem som ställer upp och kör. Vanligt är att milkostnaden är några kronor lägre än den som brukas för företag. (2007 var den 18 kr/mil.)

9) Övriga kostnader

Kan vara allt från kopieringskostnader till hotellnätter för spelare i de högre divisionerna, men även Internetkostnader som webbhotell, material till ungdomsträning, träningsläger eller bidrag till individuella tävlingar.

Om lagschack och schackturneringar

Hur finner jag information om turneringar?

På Internet brukar det finnas information om både individuella tävlingar liksom för lag. På Sveriges Schackförbunds hemsida www.schack.se får du en bra översikt över vad som händer under året.

För mer specifik information när det gäller all lagschackverksamhet är det bäst att kontakta Sveriges Schackförbunds kansli i Norrköping. Se adress nedan. När det gäller individuella tävlingar brukar de två Internetsajterna www.schackforum.se och www.schackcentralen.se annonsera om olika tävlingar. Annonser för tävlingar brukar också finnas i tidskrifterna *Tidskrift för schack* och *Schacknytt*. Det kan också vara värt att hålla koll på ditt distrikts hemsida. Gå in på www.schack.se för att finna länken till ditt distrikt. Det kan vara på sin plats att varna för att i cyberrymden sker förändringar snabbt, vilket gör att de länkar som anges i detta kapitel kan vara inaktuella. I så fall rekommenderar jag en sökning på tävlingen via en sökmotor som till exempel www.google.com.

Lagschack – nationell nivå

Ansvariga för de nationella serierna är Sveriges Schackförbund. All administration och information ansvarar Sveriges Schackförbunds kansli för. Tveka inte att ta kontakt ifall ni har frågor om någon av de serier som följer:

Sveriges Schackförbunds kansli
Slottsgatan 155
602 20 Norrköping
011-10 74 20
kansliet@schack.se

Allsvenskan

Allsvenskan arrangeras av Sveriges Schackförbund och är en geografiskt indelad serie för 4 – 8 spelare beroende på division. Allsvenskan bestod 2005/06 av elitserien, som korar de svenska lagschackmästarna, tre division I serier, sex division II serier, tolv division III serier och nitton division IV serier. (Division V och VI ansvarar respektive distrikt för. Se nedan.) Förutom Elitserien är lagen indelade i serier beroende på geografiskt läge. Sveriges Schackförbund försöker vid lottningen att minimera antalet resmil för lagen. Vinnarna av respektive serie flyttas upp en division och 1-3 lag flyttas ned. På Sveriges Schackförbunds hemsida: www.schack.se kan du

se det senaste årets indelning och resultat. En säsong i allsvenskan spelas höst/vår. Anmälan om antal lag för kommande säsong sker på våren. (År 2006 skulle man senast 24 maj ha betalt startavgiften för de lag föreningen ämnade delta i seriesystemet med under säsongen 2006/2007.) I början av september ska föreningen rapportera lagledare för respektive lag till Sveriges Schackförbunds kansli. En spelarförteckning i rankingordning ska insändas vid mitten av september till Sveriges Schackförbunds kansli. (År 2006 var de exakta datumen 1 september respektive 16 september.) Kontakta kansliet för att få exakta datum och mer information samt rekvirera anmälningsblanketter.

Damallsvenskan

År 2004 startade Damallsvenskan. De första svenska mästarna blev Sollentuna SK. Säsongen 2005 ställde sex lag upp över fyra bord. Turneringen avgjordes under en helg och vanns av SK Kristallen. Under 2006 blev det inte någon tävling och det planeras för närvarande inte någon fortsättning. För mer information kontakta SSF:s kansli.

Juniorallsvenskan

Juniorallsvenskan är en turnering för spelare som är 20 år eller yngre. Den spelas under en helg på hösten över fyra bord. Det finns två divisioner med sex lag i division I och övriga lag i division II. Vinnarna efter de fem ronderna i division I kan titulera sig Svenska juniorlagmästare. Två lag åker ur högsta serien. Vinnaren och tvåan i division II kvalificerar sig för division I påföljande år. Spelare har rätt att representera samma förening som i det allsvenska seriesystemet. För mer information kontakta SSF:s kansli.

Kadettallsvenskan

Kadettallsvenskan är en turnering öppen för spelare som är 16 år eller yngre. Den spelas i två etapper med kvalspel på två orter under en helg på våren. Sex lag går vidare till finalspel som äger rum i början av hösten. Turneringen spelas över sex bord. Spelare har rätt att representera samma förening som i det allsvenska seriesystemet. För mer information kontakta SSF:s kansli.

Lagschack – regional nivå

Ansvariga för de regionala serierna är i de flesta fall respektive distriktsförbund. All administration och information ansvarar distriktets styrelse för, eller av den utsedd kontaktperson. Tveka inte att kontakta ditt distrikt ifall du har frågor om någon av serierna. Hemsida, adress och telefon till ditt distriktsförbund finner du på Sveriges Schackförbunds hemsida: www.schack.se.

Allsvenskan – lägre divisioner

Det viktigaste ansvaret när det gäller lagschack för respektive distrikt är att organisera division V och VI. I division V spelar man med femmannalag och i division VI med fyrmannalag. Vinnarna i division V går upp till division IV i den allsvenska serien. Distriktsserierna följer den allsvenska seriens datum.

Lag-DM

I flera distrikt anordnas lag-DM. Spelformerna skiljer sig åt från distrikt till distrikt, men det är oftast spel på vardagskvällarna. Tävlingen är alltid anpassad efter allsvenskans ronder. Kontakta ditt distrikts kontaktperson för mer information.

Juniorserier

Respektive distrikt ska arrangera regionala serier för ungdomslag. Det vanligaste är att ha en enda juniorserie för spelare under 20 år. Spelstyrkan sätts då i fokus istället för ålder. I de högre divisionerna blir det naturligt äldre spelare, i de lägre divisionerna yngre. Juniorserierna spelas vanligtvis i fyrmannalag.

Övriga lagtävlingar

Skollag-SM

Skollag-SM är en fyrmannatävling för spelare från samma skola. Man tävlar i klasserna låg-, mellan- och högstadiet samt gymnasiet. Kvalturneringar anordnas regionalt av distriktsförbundet där vinnarna går vidare till en nationell final. Vinnarna i finalen får representera Sverige i Nordiska mästerskapen för skollag. Eftersom tävlingen är kopplad till skolan och inte till schackklubben är det normalt sett skoleleverna själva eller deras föräldrar som får bevaka anmälning av lag och arrangera allt omkring tävlingen. Skolkommittén ansvarar och bistår med information på SSF:s hemsida.

Schack 4-an

En av svenskt schacks stora satsningar för att nå en ny generation är Schack 4-an. Det är en tävling för alla fjärdeklassare i Sverige där barnen tävlar i lag med sina respektive skolklasser. Ju fler barn från skolklassen som ställer upp, desto större chans har laget att vinna sina matcher. Distriktsförbunden anordnar regionalt kvalturneringar och vinnarna går vidare till en final i Stockholm. För mer information gå in på www.schackfyran.se.

Lagtävlingar utanför Sveriges Schackförbunds organisation

Juniorlagtävlingar

Flera klubbar i Sverige anordnar lagtävlingar för juniorer. Dessa tävlingar har sällan upplägget av seriesystem utan avgörs under en dag eller en helg. Bästa sättet att få kännedom om dessa tävlingar är att ha uppsikt över respektive distrikts kalendarium och hemsida.

Parallella seriesystem

Säsongen 05/06 fanns ett parallellt seriesystem till allsvenskan i Skåne som kallades Allskånskan. I mångt och mycket var det att likna vid ett Lag-DM, men utan inblandning av SSF eller distriktet. Det fanns olika orsaker till att föreningar valde att vara med i detta seriesystem. De flesta föreningarna deltog även i det allsvenska systemet och såg chansen att få spela mer, andra tyckte att allsvenskans indelning ger för långa och dyra resor och ytterligare en kategori anser att avgiften SSF tar ut för att delta i allsvenskan är för hög. År 2006 tog Skånes SF över ansvaret för serien. Gå in på allskånskans hemsida för mer information: <http://allskanskan.info.se>.

Individuella tävlingar

SM

Sveriges viktigaste och största tävling är individuella Svenska Mästerskapen. Tävlingarna äger rum på sommaren, normalt sett de två första veckorna av juli. Runt 800 spelare brukarsamlas och det görs ca 1000 starter. I SM-gruppen, Junior-SM-gruppen, Kadett-SM, Minior-SM samt Veteran-Elit gör man upp om årets SM-titlar. Därunder finns ett system av klasser som kvalificerar spelare för de högsta grupperna. Det finns Mästareelit, Mästarklassen, Klass 1, 2, 3, 4, Juniorkval och Veteran allmän. Man kan välja att spela en eller två veckor. I mitten av SM-tävlingarna, under fridagen, anordnas Sveriges Schackförbunds kongress. Det är förbundets årsmöte där alla viktiga frågor gällande svenskt schack dryftas och där val sker till förtroendeposterna i förbundet. För mer information gå in på Sveriges Schackförbunds hemsida: www.schack.se.

Skol-SM

Under en helg i början av hösten anordnas Skol-SM. Detta är en individuell åldersindelad tävling som är öppen för spelare under 20 år. Vinnaren i respektive klass har rätt att kalla sig svensk skolmästare och får representera Sverige vid Nordiska Mästerskapen påföljande vår. Skolkommittén ansvarar och bistår med information på SSF:s hemsida.

Flick-SM

1998 startade Flick-SM. Tävlingen spelas i fyra klasser varje år: låg-, mellan- och högstadiet samt gymnasiet. Sveriges Schackförbunds Skolkommitté ansvarar och bistår med information på SSF:s hemsida.

Talangjakten

Talangjakten är en tävling som är öppen för barn, tio år eller yngre. Runt om i Sverige anordnas kvaltävlingar och vinnarna från dessa möts sedan i en final. För mer information gå in på SSF:s hemsida.

Distriktsmästerskap

De flesta distrikt anordnar distriktsmästerskap i form av både långpartier, snabbschackspartier och blixt. Kontakta ditt distrikts kontaktperson eller gå in på ditt distrikts hemsida för mer information.

Rilton Cup

År 1971 beslöt Stockholms Schacksällskap och Stockholms Schackförbund att arrangera en internationell jul- och nyårsturnering. Efter ett par år fick turneringsarrangörerna ett kontantbidrag från en av sina medlemmar, dr Tore Rilton. Vid hans bortgång skapades en fond för turneringen. Pengarna förvaltas av en stiftelse som anordnar Sveriges största öppna turnering under slutet av december till början av januari varje år på fondens ränteinkomster. För mer information www.rilton.se.

Tusenmannaturneringen i Blå Hallen i Stockholm

I april varje år spelas en av Sveriges största turneringar, Tusenmannaschacket, i Blå Hallen i Stockholm. Det är en snabbschackturnering med handikappsystäm som spelas med kval under lördagen, semifinaler och final under söndagen. Finalen spelas med fyra spelare. Vinnaren får som pris ett hekto guld. För mer information gå in på www.stockholmschack.nu.

Norrköpings Påskturnering

År 1996 startade Norrköpingsklubben Schack-08 en turnering under påskdagarna. Det har blivit en populär och välbesökt årlig turnering. För mer information gå in på www.schack08.se/pask.htm.

Björkstadsschacket i Umeå

Varje år sedan 1979 har SK Rockaden Umeå arrangerat Björkstadsschacket, en helgturnering som spelas över allhelgonahelgen. För mer information gå in på www.rockaden.nu/bstad.aspx.

Gästrikland Open

Under Kristihimmelfärdshelgen spelas varje år Gästrikland Open i Sandviken. För mer information gå in på www.sandviken-schack.se/gastrikland_open.htm.

Deltalift Open

Under Kristihimmelfärdshelgen spelas varje år Deltalift Open i Laholm. För mer information gå in på <http://deltaliftopen.deltalift.se/>.

Växjöspelen

I juni varje år spelas Växjöspelen. För mer information gå in på www.vaxjoschackklubb.se/2006/VSP2006.htm.

Hallstahammar Open

Helgturnering i september. För mer information gå in på web.telia.com/~u22002729/reshop.html.

Stångåslaget

En snabbschackturnering med tidshandikapp som spelas i Linköping i augusti. För mer information gå in på http://lass.no-ip.com/LASS/ss_index.htm.

Skellefteå Kraft Open

Weekendturnering i Skellefteå i augusti. För mer information kontakta erik.degerstedt@skebo.ac.

Rödeby Open

Turnering under fyra dagar i början av augusti i Karlskrona. För mer information <http://home.swipnet.se/RodebySK/ropen.htm>.

Västgöta Open

Weekendturnering som spelas i Skara i februari. För mer information gå in på <http://www.skaraschack.se/vgopen/vopen.htm>.

Malmö Open och MSF Open

Weekendturnering i sju ronder i Malmö i december. MSF Open är bara öppen för spelare med mindre än 1500 i rating. För mer information kontakta msf@telia.com.

Solstadsträffen i Karlstad

Turnering i oktober. För mer information <http://varmland.schack.se/>.

Småland Open

Entimmesturnering i sju ronder i september i Västervik. För mer information kontakta info@vasterviksask.se.

Rockaden Open

Breddturnering för spelare under 1500 i rating i augusti i Stockholm. För mer information kontakta leifstenberg3@hotmail.com.

SS Manhems IM-schweizer

Är en traditionell schweizerturnering som är öppen för spelare med mer än 2000 i elo. Turneringen har haft olika namn genom åren, de senaste har den hetat Spiltan och Pelaro. Tanken är att ge svenska spelare chansen att ta IM-normer. För mer information kontakta ssmanhem@telia.com.

Hur arrangerar man tävlingar?**Den lilla blyxtturneringen**

En kväll i veckan brukar schackföreningar ha blyxtkväll. Har man samma veckodag under terminen behövs det inte göras någon reklam utan de som är intresserade dyker upp på utsatt tid. Det är alltid bra att ha någon ansvarig för kvällen som öppnar lokalen en kvart innan det ska börja, sätter på kaffet, tar upp anmälningar till turneringen och fyller i turneringstabellen. Det vanligaste är att spela blyxtturneringen enligt Bergersystemet d.v.s. alla möter alla. Är det väldigt många kan det vara på sin plats att dela upp i flera grupper. Normalt sett spelas en blyxtturnering med 5 minuter per spelare och parti. När turneringen är lottad läser tävlingsledaren upp vilka som ska mötas i första rondan och vilka färger de har. När partierna är slut fyller tävlingsledaren i resultaten i tabellen och läser upp vilka som möts i rond 2. Blyxt- och snabbschackspartier är inte ratinggrundande. På sid 93 och 94 finner du exempel på turneringstabeller med beskrivning på hur de fungerar.

Klubbturneringen

Varje förening brukar ha ett klubbmästerskap. Det normala är att klubbmästaren koralas vid en turnering med så kallade långpartier. Ett långparti brukar normalt sett bestå av att vardera spelaren ska hinna med 40 drag på 2 timmar, därefter får spelarna en timme var att slutföra partiet

på. Sammanlagt kan det alltså bli sex timmars spel. Med digitalklockorna kan man även använda sig av ackumulerad tid t.ex. 90 minuter på 40 drag och därefter 15 minuter att slutföra partiet på. För varje drag som spelas får spelarna 30 sekunder adderade till sin tid. Man kan också tänka sig kortare betänketid om man känner att spelet tar allt för lång tid, t.ex. om turneringen spelas på en vardagkväll. De senaste åren har det kommit flera förändringar för hur kort ett parti får vara och ändå vara ratinggrundande. Den formulering som gäller för 2006 är: "FIDE:s för tillfället kortast gällande tid." Men en bättre riktlinje är att spelarna ska ha minst två timmar vardera för partiet.

För klubbturneringar är det vanligast att använda sig av Bergersystemet i grupper om tio spelare. Det betyder att det blir ett parti vid nio tillfällen under en termin. Minst en spelkväll bör vikas för uppskjutna partier, så att alla är medvetna om läget i turneringen inför sista rondan. Det är också bra om alla spelar slutronden samtidigt.

Precis som för blyttturneringen är det viktigt att det finns en tävlingsledare. Personen ska vara på plats i förväg och ha förberett lokalen för spel likt blyttturneringsledaren, men utöver detta bör tävlingsledaren också föra in turneringsresultatet i en tabell som förslagsvis finns på klubbens anslagstavla. Resultatet bör också vidarebefordras till den som är ansvarig för hemsidan och kanske även till den lokala tidningen.

Den öppna turneringen

Om klubben bestämmer sig för att arrangera en turnering för fler än de i klubben innebär det mer arbete och större ansvar. Det brukar då behövas en turneringsstab. Arrangemanget måste planeras väl, eftersom det bara behövs att en liten detalj klickar för att en kedjereaktion ska förstöra alltihop. I det här sammanhanget har man god hjälp av en utförlig checklista, som man går igenom före genomförandet.

Den vanligaste formen av öppen turnering sker under en helgdag eller under en helg och det är utgångspunkten för upplägget nedan.

Förberedelser

- 1) Finns det en kärntrupp på minst två personer som är beredda att ta ansvar från början till slut för att genomföra en turnering?
- 2) Hur stor turnering vill vi arrangera? Under hur många dagar ska den spelas? Till vem ska den riktas?
- 3) Hur många ronder ska turneringen ha? Vilken betänketid ska den spelas med?
- 4) Gör en första budgetkalkyl för arrangemanget. Vilka utgifter, så som

lokal och prissumma ska turneringen ha? Vilka inkomster så som anmälningsavgifter och kaféverksamhet kan den få? Finns det bidrag att söka från kommun eller Sveriges Schackförbund? Kan turneringen få sponsring från något eller några företag? Turneringen kanske till och med ska namnges efter ett företag?

- 5) Finns det nog med funktionärer att tillgå för att genomföra ett dylikt arrangemang? Dessa personer bör kontaktas så fort som möjligt så att deras medverkan kan bokas.
- 6) Fördela ansvarsområden för turneringen. De i kärntruppen bör vara turneringsledare och ha hand om ekonomin. Ett viktigt område är lottningen. Till denna post är det bra om någon med erfarenhet rekryteras eller att en i kärntruppen tar på sig att lära sig lotta så att han eller hon till turneringen verkligen känner det dataprogram som ska användas. Utöver det övergripande ansvaret är det viktigt att tydligt definiera arbetsuppgifter som kan läggas ut på olika funktionärer. T.ex. vem tar hand om kaféet, vilka hjälper till före första rondan med att sätta upp bord och stolar etc., vem hjälper till efter att sista rondan är spelad?
- 7) Bestäm tidpunkt för arrangemanget. Se till så att det inte kolliderar med liknande turneringar i närheten. Detta kan man göra genom att kasta en blick på distriktets eller schacknyhetssajtens kalendarium på nätet, eller genom att titta på SSF:s hemsida www.schack.se
- 8) Boka lokal som passar för arrangemanget i god tid. Glöm inte att det bör finnas möjlighet till efteranalys. Kontrollera att det finns möblemang och tillräckligt bra ljus för att spela schack. Tänk på att det behövs parkeringsmöjligheter, toaletter, ett kök eller pentry och möjlighet att äta i närheten.
- 9) Om inte klubben har ett plusgirokonto - ordna ett för deltagarna att betala in anmälningsavgiften på.
- 10) Behöver man ansöka om tillstånd för någon del av arrangemanget?
- 11) Bör föreningen ta en försäkring?
- 12) Om turneringen spelas över en helg behövs det kanske övernattningsmöjligheter för långväga deltagare. Finns det intresse och möjlighet att ordna något billigt boende på en skola eller liknande där spelare kan sova på golvet om de tar med sig liggunderlag och sovsäckar? Kontakta också något hotell/vandrarhem och försök förhandla fram ett bra pris för schackspelare som vill bo där. Och/eller gör en lista över övernattningsmöjligheter att delge dem som anmäler sig och frågar.
- 13) Om klubben har som ambition att dra till sig landets främsta spelare brukar det, förutom ett bra första pris, behövas villkor som gratis deltagande och fri övernattningsmöjlighet. Kontakta spelarna och erbjud dem villkor för att delta.

- 14) Kontakta Sveriges Schackförbunds Regelkommitté för att få reda på vilken domare som bor närmast orten. Kontakta sedan domaren och förhör er om hur mycket han eller hon vill ha i ersättning för att vara domare i turneringen. Boka domaren till turneringen.
- 15) Hur ska prissumman delas upp? Vanligt är att dela ut priser i förhållande till placering och även ha ratinggrupper om 8-12 spelare. Man kan också ha ett pris till bäst placerade junior, kadett och dam.
- 16) Utarbeta en plan för hur ni ska göra reklam för turneringen. Det första är att sammanställa ett reklamblad om turneringen med information om tidpunkt, antal ronder, spellokal, vägbeskrivning dit, turneringsform och dess regler, priser, hur man anmäler sig, tid för anmälan på plats, vad det kostar att vara med och vart man vänder sig om man har frågor. Detta reklamblad kan ni ha som underlag för att göra en hemsida för turneringen eller eventuella annonser i schacktidsskrifter eller på nätet. Det finns schacknyhetssajter som tar emot annonser men som också, utan kostnad, brukar förmedla information om turneringar, t.ex. genom att förmedla en länk till turneringens hemsida på respektive kalendarium. (Det enklaste är att låta klubbens hemsida ha en sida vikt för turneringen.) Därtill brukar distrikten ha hemsidor som kan publicera information och förstås Sveriges Schackförbund. Distrikten kan också hjälpa till med mailutskick till intresserade. Kontakta distriktets ordförande för information. Ni kan också dela ut reklamblad om tävlingen på andra turneringar. T.ex. lägga ut på bräderna till deltagarna.
- 17) Planera så att ni är lämpligt antal personer som är på plats i god tid före turneringen och ställer i ordning allt, samt personer som hjälper till efteråt. Det är en bra idé att dela upp arbetet så att folk hjälper till med olika delar av turneringen.
- 18) Vem har nyckel till lokalen? Vem hämtar/rekvirerar den? Vilka säkerhetsföreskrifter gäller? Finns det larm i lokalen? Den som har nyckel ska vara först på plats på tävlingsdagen!
- 19) Gör en telefonlista med alla viktiga telefonnummer till funktionärerna, ägaren av lokalen och eventuellt vaktbolag.
- 20) Gå igenom turneringen steg för steg. Vilka problem kan ni ställas inför? Grunden till en bra turnering är att ligga ett steg före! Vart ringer vi ifall larmet går när vi går in i lokalen? Vad gör vi om den som har nyckel har försovit sig? Hur räknar vi ut prisernas fördelning efter sista ronden? Kan man vinna flera priser i turneringen?
- 21) För att allt ska flyta under turneringen är det viktigt att tävlingsledningen har bra rutiner och finner en bra rytm. Lägg därför tid på att diskutera detta i förväg. T.ex. vem gör vad under ronderna?

Ansvarsområden för en öppen turnering

Tävlingsledaren

Tävlingsledaren har det övergripande ansvaret. Mycket av arbetet görs innan turneringen startar. Tävlingsledaren planerar vad som ska göras och vem som ska göra vad. Därtill bör han eller hon med jämna mellanrum se till så att saker och ting verkligen görs och ligga steget före med reservplaner ifall något skulle strula. Under turneringen bör tävlingsledaren hålla i arrangemanget och vara den som talar till deltagarna innan första rondens börjar och mellan ronderna samt håller i prisutdelningen.

Ekonomiskt ansvarig

Är den som ansvarar för budgeten och gör en budgetkalkyl för arrangemanget. Han eller hon delger varje ansvarsområde vilka ramar de har att röra sig inom och påpekar att de måste lämna kvitton för att få motsvarande summa pengar. Den ekonomiskt ansvarige bör ha koll på plusgirokontot. Han ska veta vilka som betalat in startavgifter och leverera en utskrift av namnen till tävlingsdagen då den personliga anmälan ska göras.

Lottningsansvarig

Den som ska lotta måste känna sig säker i sin roll, eftersom den är fullständigt central för att turneringen ska gå att genomföra. Det bästa är om den som lottar använder sin egen dator samt har en reservdator eller monradskort tillhands. Bo Sjögren har tagit fram ett lottningsprogram som kan lotta enligt Bergersystemet, Monradssystemet, Nordisk schweizer och FIDE schweizer. Programmet är gratis att använda för alla i Sverige. Kontakta Bo Sjögren på Bozze.zjogren@telia.com om ni vill få information och erhålla programmet. Det går också att köpa det vanligaste lottningsprogrammet Swissperfect via www.swissperfect.com.

Kaféansvarig

Den som förestår kaféet ska inhandla kaffe, kaffefilter, te, socker, mjölk, kakor, bröd, smör, pålägg och eventuellt annan enklare förtäring i förväg. Han eller hon bör ha vetskap om hur kaffe- och tekokare i lokalen fungerar samt ha undersökt om termosar, muggar, teskedar, brödknivar, smörknivar, osthyvlar och liknande finns i lokalen. Han eller hon bör ha ett kassaskrin med växelpengar samt ha skrivit en prislista som sätts upp på lämplig plats.

Domare

I Sverige utbildas domare för alla nivåer. Det finns klubb-, distrikts- och förbundsdomare samt FIDE Arbiter och International Arbiter. Sveriges Schackförbunds kansli kan informera om vem som bor närmast er. Även om turneringen inte har en utbildad domare bör någon se till att reglerna följs och kunna fatta beslut om tvist uppstår. Förslagsvis tävlingsledaren.

I turneringar sanktionerade av Sveriges Schackförbund ska utbildad domare finnas på plats, liksom vid spel i elitserien. Domare vid en elitseriematch utser Sveriges Schackförbunds regelkommitté automatiskt utan att klubben måste ta något initiativ. Turneringar som FIDE-registreras måste också ha en domare. Man FIDE-registrerar en turnering om den ska elo-ratingberäknas eller ska ge möjlighet för spelarna att ta IM- och GM-normer.

Övriga funktionärer

Det finns många olika uppgifter under en turnering. Och det behövs alltid hjälp. Se därför till att det finns funktionärer som hjälper till både med stort och med smått. De i ledande befattning bör definiera tydliga uppgifter så att varje funktionär vet sin roll.

Innan turneringen startar

Lokalen ska vara i ordning i god tid innan deltagarna börjar anlända. Om det är möjligt är det en god idé att förbereda så mycket som möjligt dagen innan turneringen startar. Att lokalen är i ordning innebär att bord ska vara uppställda med tillhörande stolar, lokalens lampor ska vara riktade så att spelarna ser brädet bra. (Tänk på att placera förstabordet på ett strategiskt ställe. I slutronderna brukar folk vilja se vad som händer där.) Bräden liksom pjäser och klockor ska vara på plats. Bordsnummer och protokoll ska vara utlagda. (Tänk på att klockorna ska vara inställda för den tid som ska användas. Klockorna ska också vara placerade ut mot rummet så att domaren enkelt kan se urtavlor. Ifall det är en tidshandikappturnering bör också en tabell, som visar hur tiden beräknas, finnas bredvid varje bräde.) Allt omkring kaféverksamheten ska vara förberett. (Tänk på att om ni har personlig anmälan en halvtimme innan turneringen börjar brukar det vara flera som är sugna på kaffe och kanske en smörgås i väntan på rondstart.) Arrangörerna ska ha placerat ut skyltar med förslagsvis orden "Schackturnering – anmälan" på strategiska ställen både utanför och i lokalen så att deltagare som inte är från orten enkelt kan hitta rätt. De som tar emot den personliga anmälan bör sitta bakom ett bord placerat i ett hörn av lokalen. Det bör sitta en som delar ut och tar emot anmälningsformulär samt tar emot

anmälningsavgift för dem som inte har betalt, och en lottningsansvarig som matar in uppgifterna i datorn. När deltagarna kommer får de fylla i ett anmälningsformulär med uppgifter om namn, ålder, klubb och rating. (Fördelen med att ha ett formulär är, förutom att allt går smidigare och folk slipper stå i kö, att det då inte blir missförstånd om stavningen av namnet.) Denna lapp lämnas sedan till dem som tar emot anmälan. Om deltagaren är föranmälд bockas han av från listan med föranmälda och läggs in i lottningsprogrammet.

Tävlingsledningen bör ha sett ut en plats där följande papper kan sättas upp: 1) Varje ronds lottning, 2) ställningen efter varje rond, 3) en deltagarlista, 4) reklambladet för tävlingen med tider och all annan nödvändig information.

När det börjar dra ihop sig till att lotta turneringen bör turneringsledaren ställa sig upp i lokalen och fråga om det är någon mer som ska anmäla sig samt läsa upp namnen på dem som föranmält sig men som ännu inte gjort den personliga anmälan. Vet någon ifall de är på väg? Därefter sker lottningen. Denna skrivs ut i ett eller två exemplar. Turneringsledaren säger "Lottningen för första ronden är nu färdig. Vi ber alla söka upp sin plats, men börja inte spela förrän jag ger signal." Därefter sätter han eller hon upp lottningen.

När alla satt sig ner är det dags för turneringsledaren att:

- 1) Hälsa alla välkomna till turneringen.
- 2) Delge upplägget för turneringen, som starttider, vilka priser turneringen har, när prisutdelning planeras, vilken tid som används, ifall det är protokolltvång eller ej, vilka regler som gäller i turneringen. (Inte minst om det är en tidshandikappturning bör man vara tydlig med reglerna.) Förklara att respektive rond startar först när gonggongen ljuder. (Håll upp gonggongen, eller vad ni nu väljer att ha som startsignal.) Berätta att vinnaren delger resultatet i partiet, eller vit vid remi, till sekretariatet. (som lämpligen är detsamma som vid anmälan.) Påpeka att det är viktigt att resultatet delges tävlingsledningen så fort partiet är klart. Allt för att lottningen ska ske så smidigt som möjligt.
- 3) Berätta var toaletterna och kaféet finns, och vart rökarna kan gå.
- 4) Presentera turneringens domare.
- 5) Ge domaren möjlighet att säga några ord.
- 6) Berätta vad spelarna ska göra ifall det blir något tvistemål. (T.ex. stanna klockan och tillkalla domaren.) Även om turneringen mot förmodan inte har någon utbildad domare på plats ska någon annan (t.ex. turneringsledaren) ta på sig uppdraget att döma.
- 7) Har deltagarna några frågor?
- 8) Turneringsledaren håller upp gonggongen. Han eller hon förklarar att turneringen kan börja och ger startsignal.

Efter att turneringen har startat

Efter första rondens start bör lottningsansvarig skriva ut en deltagarlista med spelarna i ratingordning. På den markeras med streck var gränserna för ratinggrupperna går samt markeras med ett J bredvid dem som är juniorer, ett K bredvid kadetterna och ett D vid kvinnliga spelare. Deltagarlistan sätts upp förslagsvis bredvid lottningen.

Lottningsansvarig skriver ut en lista med dem som möts i ronden. På listan skrivs resultaten in allteftersom partierna blir klara. Den som tar emot resultatet av partiet bör upprepa och få konfirmerat att han eller hon uppfattat resultatet rätt. När alla partier är färdigspelade och resultaten rapporterade förs de in i datorn. Förslagsvis läser en upp resultaten för den som är lottningsansvarig, som skriver in dem i datorn. Innan lottning sker bör lottningsansvarige läsa upp de inmatade resultaten och stämma av dem mot den handskrivna listan. (Två kritiska moment är när spelarna delger sekretariatet partiets resultat och när lottningsansvarig skriver in resultaten i datorn. Ha för vana att dubbelkolla. Det blir problem om lottningen är fel!) Därefter sker nästa ronds lottning.

Om det är något som behöver delges spelarna är det lämpligt att turneringsledaren gör det precis innan han eller hon slår på gonggongen för rondstart. Ronden före lunchpaus bör turneringsledaren berätta för spelarna vilka möjligheter det finns att äta i närheten. Inför slutronderna är det också trevligt om turneringsledaren läser upp ställningen i toppen.

När sista rondan är färdigspelad gäller det att göra klart för prisutdelning. Först och främst ska det beräknas vem som har vunnit vilka priser. Det är viktigt att tävlingsledningen dubbelkollar resultatet. Omständigheter som kan komplicera beräkningen är ifall priser inte delas vilket kräver särskiljning om spelare kommer på samma poäng. Ett annat problem kan uppstå ifall spelare bara får ta emot ett pris. T.ex. säg att en kadett placerar sig som 3:a i turneringen och vinner en ratinggrupp. Då skulle han eller hon få 3:e priset + rating-, junior- och kadettpriserna. Är det rimligt? Om ni inte tycker det vill förstås kadetten ha det pris som ger mest pengar. Troligen 3:e priset. Därefter får ni titta på vilka som kom tvåa i kadettens ratinggrupp och bland juniorerna. Även nu kan det bli problem om dessa kvalificerar sig för flera priser.

Att ha med till spellokalen

Ett knep är att packa pappkartonger med alla lösa saker som nämns nedan och som ni tar med till lokalen.

- Laddad mobiltelefon + mobilladdare.
- Telefonlista med alla viktiga nummer.
- Schackbräden, schackpjäser, schackklockor. (Tänk på att alltid ha

flera extra uppsättningar både ifall något skulle gå sönder och för efteranalys.)

- Pappersdukar, ifall lokalägaren kräver att borden skyddas.
- Dator med lämpligt lottningsprogram.
- Reservdator med lottningsprogram eller monradskort.
- Skrivare, sladd som passar mellan dator och skrivare, förlängningssladd/fördelardosa så att dator och skrivare kan placeras på lämpligt ställe i lokalen, extra bläckpatron till skrivaren, a4-papper att skriva ut på.
- Tejp.
- Tip-ex.
- Klister.
- Häftstift.
- Häftapparat.
- Saxar.
- Tuschpennor.
- Extrapennor (Till försäljning).
- FIDE:s schackregler och Tävlingsbestämmelser.
- Kvittensblock.
- Två kassaskrin med växelpengar. Ett för startavgifterna och ett till kaféet.
- Kuvert till prispengar.
- Priser som pokaler eller böcker.
- Tillräckligt med pengar så att penningpriserna kan betalas ut.
- Miniräknare.
- Bordsnummer att lägga ut bredvid bräderna.
- Schackprotokoll.
- Lista med föranmälda, där det också är markerat ifall de betalat startavgift eller ej. (Turneringsarrangören bör kontakta kassören dagen innan turneringen för att få en lista med dem som har anmält sig i förväg genom att sätta in pengar på föreningens plusgirokonto.)
- Ev. Pappskivor för stor turneringstabell att fylla i resultat på.
- Papper/karta med förslag på lunchställen i närheten av spellokalen. (Går att göra relativt enkelt via nätet på t.ex. gula sidornas kartfunktion.)
- Gonggong eller liknande för att tillkännage rondstarten.
- Utskrift av inbjudan till turneringen.
- A4-papper med information om andra tävlingar att dela ut.
- Affisch med spelschema att sätta upp.
- Sponsorskyltar.
- Det är en bra idé att på något sätt tydliggöra vem som är funktionär. T.ex. genom att alla har samma variant av T-shirt, armbindel eller namnbricka på sig.

Efter sista ronden

Samla alla funktionärer som ska hjälpa till att plocka ihop och städa lokalen. Dela upp arbetet.

Tänk på att lokalen ska vara i minst samma skick när ni lämnar den som när ni fick den. Innan ni låser, ta en extra koll så att fönster är stängda, alla dörrar är låsta, all elektrisk utrustning är avstängd och soporna slängda.

Samma dag som turneringen är färdigspelad bör någon lägga ut resultatet på klubbens hemsida samt skicka det till schacknyhetssajterna och till tidningarna.

Det är viktigt att så snart som möjligt efter turneringen redovisa ett budgetresultat. Det bästa är om alla funktionärer som haft utlägg får sin ersättning redan under turneringen av den ekonomiskt ansvarige. Givetvis i utbyte mot kvitton.

Bara några dagar efter arrangemanget bör man utvärdera det. Missa inte denna del! Vad gick bra? Vad gick dåligt? Hur upplevde spelarna turneringen? Om dessa erfarenheter samlas in och skrivs ner blir de till stor nytta ifall turneringen får en uppföljare.

Vanliga arrangörsmisslag

- Att det är svårt att hitta till lokalen eftersom inga skyltar visar vägen.
- Att det inte finns skyltar till Anmälan.
- Att turneringen har för få funktionärer.
- Att första rondan blir försenad.
- Att det blir fel i lottningen.
- Att det finns en osäkerhet om vilka regler som gäller.

(T.ex. vid 0-15 min i betänketid tillämpas FIDE:s blixregler, 15-60 min tillämpas FIDE:s snabbschacksregler och vid 60 min och däröver tillämpas FIDE:s långpartiregler.)

- Att det i turneringar med blandade former, som t.ex. tidshandikapp-turneringar, finns en osäkerhet om vilka regler som gäller. Blixt, snabbschack eller långparti?
- Att det finns en osäkerhet hos arrangören hur priserna fördelas och hur man räknar ut det.
- Att man glömmer att ge resultatet i turneringen till hemsidor och tidningar direkt efter att turneringen är slut. (Det är vanligt att folk är så trötta så de glömmer bort denna viktiga detalj.)

Exempel på inbjudan/reklamblad till en öppen turnering:**Spelform**

8 ronder Schweitzer,
två ronder ½ timma/spelare
sex ronder 1 timma/spelare.

Lördag 17/2	Spelprogram	Söndag 18/2	Spelprogram
Rond 1	11:00-12:00	Rond 6	09:00-11:00
Rond 2	12:15-13:15	Rond 7	11:15-13:15
Lunch	13:15-14:15	Lunch	13:15-14:15
Rond 3	14:15-16:15	Rond 8	14:15-16:15
Rond 4	16:30-18:30	Prisutdelning	16:30
Rond 5	18:45-20:45		

Spellokal: Djäkneskolans Aula, mitt i Skara Centrum. Granne med domkyrkan

Startavgift Seniorer 300: - Juniorer 1986 och senare 200: -
IGM= Fritt logi och startavgift IM = Fri startavgift

Anmälan sker genom insättande av startavgiften på Bg nr. **5829-5304**
Glöm **inte** att ange klubb, ranking, samt för seniorer och junior födelseår.
Senaste anmälningsdatum 13 februari, 2007. Efteranmälningar 50: - extra

Personlig anmälan i spellokalen senast 10:30

1:a	6 000:-	Distriktsmästare	1 000:-	
2:a	3 000:-	Seniorer -47-äldre	1:a 800:-	2:a 400:-
3:e	2 000:-	Juniorer		
4:e	1 500:-	A / -87-90	1:a 800:-	2:a 400:-
5:e	1 000:-	B / -91-yngre	1:a 500:-	2:a 250:-
6:e	750:-	Rankingpriser	1 000:-	
7:e	500:-	10 mannagrupper (ej de ca 10-15 högst rankade)		
Skördepris efter varje rond från Svenska Schackbutiken .				

I Västgöta Open ingår DM. Bäst placerad från distriktet erhåller förutom eventuella andra priser plakett och 1 000:-

-OBS- Ingen delning av prispengarna -OBS-
Alla priser garanterade oavsett deltagare antal!

Logi Vandrarhem 0511-121 65 Music Inn 0511-200 20, Stadskällaren 0511-134 10,
Stadshotellet 0511-240 50. Alla ca 5-10 min promenad till spellokalen
Frågor: Tfn/Fax = Klubblokalen 0511-176 20 Email: postmaster@skaraschack.se
Mer info: www.skaraschack.se // www.schackforum.se // www.schackcentralen.com

Schackturneringar för barn

Om ni ska arrangera en öppen turnering för barn bör ni förutom det ovannämnda beakta följande:

- Om det är mycket tid mellan ronderna kan det vara god idé att förbereda fritidsaktiviteter. Förslagsvis en fotboll till fotbollsplanen utanför spellokalen.
- Kaféets utbud bör anpassas till att det är barn som handlar.
- Tänk på att dela ut diplom till alla som deltar, så att alla får med sig något hem.
- Tänk på att barn brukar tycka om att få priser och pokaler. Var generös!

Schackpriser

Det passar synnerligen väl att ha bokpriser i schack alternativt en prenumeration på någon av våra schacktidskrifter. Till barn kan det också vara idé att dela ut pokaler och plaketter. Dessa köps via företag som specialiserat sig på idrottspriser, se gula sidorna eller sök på nätet.

Andra arrangemang

Den första frågan är varför klubben ska genomföra ett arrangemang. Avsikten bör genomsyra arrangemanget för att bäst effekt ska uppnås. Arrangemangen kan ha olika funktioner för klubben och rikta sig åt två olika håll:

• Utåt

Utåt är arrangemanget det mest synbara beviset på föreningens verksamhet och hur den fungerar. Sättet på vilket det genomförs spelar därför en viktig roll för hur personer utanför klubben ser på den.

• För klubbens medlemmar

Arrangemang kan svetsa samman medlemmarna och får dem att känna en starkare klubbtilhörighet. Vid genomförandet av ett arrangemang upptäcker man också ledarbegåvningar, inte sällan där man minst anar det.

Olika syften för ett schackarrangemang

- skaffa pengar
- skapa uppmärksamhet
- skapa intresse
- få publicitet
- skapa opinion

- aktivera medlemmarna
- rekrytera medlemmar
- skapa samverkan med andra föreningar och intressegrupper

De flesta arrangemang tangerar flera syften samtidigt, kanske även syften som inte nämns ovan. Det viktigaste är dock att man är medveten om vad man vill försöka uppnå.

Arbetsgång för ett arrangemang

Precis som för en turnering består ett arrangemang av fyra delar: initiering, planering, genomförande och uppföljning.

Antingen är det styrelsen själv eller en enskild medlem i klubben som föreslår att klubben genomför ett arrangemang. Om styrelsen finner förslaget värt att gå vidare med brukar en grupp tillsättas för närmare utredning. Denna grupp bör göra följande:

- 1) Diskutera igenom och utveckla förslaget.
- 2) Sätta tidsramar för arrangemanget.
- 3) Ta fram en lista på vad som måste göras.
- 4) Fundera över hur många personer som krävs för att genomföra arrangemanget.
- 5) Fundera över vilka personer som bör involveras.
- 6) Göra en budgetkalkyl.

Gruppen redovisar sedan för styrelsen, som sedan ger arrangemanget klartecken, kommer med förslag till förändringar eller avvisar förslaget.

Checklista

Precis som för en turnering är nyckeln till ett lyckat arrangemang god planering. Det betyder i fasen efter den första orienteringen detaljerade checklistor. Denna kan i princip bli hur lång som helst. Här är några av de viktigaste punkterna som sedan kan delas upp i mer preciserade fakta:

- Bestäm arrangemangets omfattning.
- Budgetera intäkter och kostnader.
- Fastställ datum och kontrollera att kollision inte sker med andra evenemang av intresse för samma publik.
- Boka lokal.
- Kontrollera befintlig teknisk utrustning och service.
- Boka det som behöver kompletteras till lokalen.
- Ta kontakt med alla som ska vara med i arrangemanget, både medverkande och funktionärer, och få konfirmerat att de ställer upp.
- Gör en arbetsuppdelning.

- Ordna erforderliga tillstånd.
- Ta fram informationsmaterial om arrangemanget.
- Informera klubbmedlemmar, distrikts- och/eller riksförbund.
- Gör en plan för när och hur media ska få information om arrangemanget.

Uppföljning

Inget arrangemang är för litet för en uppföljning och utvärdering. Om varje arrangör skriver ner sina tankar kring det som genomförts behöver inte nästa arrangör uppfinna hjulet ännu en gång utan kan bygga vidare utifrån de erfarenheter som redan gjorts. Glöm inte denna viktiga detalj!

Arrangemang för att nå ut

Syftet med arrangemang som vill nå ut är normalt sett att få fler medlemmar till klubben och för att få publicitet. För att få publicitet gäller det att ha god kontakt med de lokala tidningarna. Glöm därför inte bort att skicka information om det ni ska göra i god tid före arrangemanget. Gärna med en påminnelse i form av ett telefonsamtal eller ett mail när det börjar dra ihop sig. Tänk på att formulera er slagkraftigt, kort och kärnfullt. Glöm inte att ha med ett telefonnummer så att journalisterna vet var de kan vända sig ifall de vill veta mer. Samma råd gäller för TV och radio.

För samtliga arrangemang som syftar till att nå dem som inte är med i klubben måste det vara tydligt att det är klubben som står bakom. Det bör tas fram ett informationsblad om klubben som delas ut till alla och en var, och stora skyltar med klubbens emblem och namn bör finnas vid de arrangemang som genomförs på offentlig plats. En annan betydelsefull sak är att koppla arrangemanget till någon verksamhet i klubben. Det kan vara att skolmästerskapet som klubben ska arrangera på skolan kopplas till en nybörjarkurs som precis ska starta eller att simultanuppvisningen kopplas till tre gånger Prova-på-schack på klubben med start veckan efter. Annars är det lätt att det intresse som arrangemanget genererar inte får någon effekt.

Presentation på skolor

Om representanter från klubben kan få 10 minuter av en lektion för att presentera schack, är det det bästa sättet att få fler medlemmar. Men det kräver förstås att det finns en nybörjarkurs att erbjuda och ledare som vill hålla den. För mer information om hur man kan genomföra en klasspresentation se sid 151.

Sportlovsschack

De flesta skolor och kommuner brukar försöka arrangera aktiviteter för barn under sportloven. Det brukar vara ett bra tillfälle för barn att prova på schack. Antingen att klubben söker upp en skola och anordnar Prova-på-schack eller att klubben har öppet hus i schacklokalen.

Simultanuppvisning

Simultanuppvisningar brukar imponera både på allmänheten och på media. Det bästa brukar vara att ha arrangemanget så centralt som möjligt, t.ex. på stadens stora torg. Sätt bord i en ring med stolar på yttersidan för alla utmanare. Klubbens eller kanske distriktets starkaste spelare går sedan innervarvet runt och spelar mot alla som vill. Det brukar vara en god idé att ha ett "partytält" över cirkeln med bräden både som skydd för duggregn och för sol samt att ha avtalat med spelare i klubben som kommer och spelar i början av simutanen. Folk som inte är så vana vid schack vill inte sitta ensamma och möta "mästaren". Låt den som vinner få någon form av pris, t.ex. en schackbok.

Levande schack

Likt en simultanuppvisning lämpar sig "levande schack" för offentliga platser. Först och främst måste ett bräde tillverkas som är tillräckligt stort för att personer ska kunna stå på det, eftersom pjäserna ska bestå av utklädda personer. Det enklaste är att ha vita respektive svarta t-shirts och att varje pjäs har sina attribut för att visa vad de är. De som spelar partiet kan antingen sitta högt så att de ser brädet, t.ex. på domarstolar för tennis, eller sitta bredvid vid ett vanligt bräde och spela. Någon måste vara spelledare och ropa ut de drag som ska utföras på det stora brädet, förslagsvis med hjälp av megafon, och se till så att rätt drag görs.

Spel på stort bräde

Placera ett stort bräde med stora pjäser (normalt sett är pjäserna 50 – 75 cm höga) på lämplig offentlig plats och låt alla som vill få spela, eller arrangera matcher och kommentera dem med megafon. Problemet brukar vara att få tag på ett set med bräde och pjäser. Kontakta ditt distriktsförbund för att få reda på var det finns en klubb eller en privatperson i närheten som kan tänkas låna eller hyra ut ett set.

Utmanarblxt

"Vinn mot en av vår klubbs juniorer och få en schackbok. Du får tio minuter för partiet, de får bara fem!" skulle kunna stå på ett plakat för att dra folk till

en utmanarblxt. Återigen kan man tänka sig stadens torg som arena eller som jag har sett flera gånger ett köpcentrum.

Blindschackuppvisning

Det mest imponerande för alla som inte kan schack är blindschack. Det lämpar sig inte för offentliga platser på samma sätt som förslagen ovan utan brukar kräva en lokal. Vanligt är att "mästaren" sitter framför publiken med förbundna ögon. Eventuellt har han eller hon också hörselskydd så att publiken kan diskutera fritt. En annan person är spelledare och står framför ett demonstrationsbräde som är riktat mot publiken. På brädet finns ställningen i partiet som förs mellan mästaren som spelar blint och publiken. Publiken kommer med förslag på vad som ska spelas, spelledaren diskuterar med dem, analyserar kanske lite utan att flytta pjäserna på brädet och håller i omröstningen ifall sådan krävs.

Schackets dag

Sveriges Schackförbund har initierat att den första lördagen i september ska vara Schackets dag. Det betyder att över hela landet ska distrikt och klubbar uppmärksamma spelet med hjälp av olika schackevenemang. Simultanuppvisning, levande schack, spel på stort bräde, utmanarschack och blindschackuppvisning lämpar sig alla för denna dag. Kontaktar klubben Sveriges Schackförbunds kansli kan man få broschyrer, dekaler och annat reklammaterial utan kostnad för detta tillfälle.

Schackets dag kan vara en bra möjlighet för att locka nybörjare till klubben. På sid 155 finner du SS Manhems satsning på att locka vuxna nybörjare till föreningen.

Arrangemang för klubbens medlemmar

De sociala faktorerna är mycket viktiga för att en klubb ska fungera bra. Om medlemmar trivs och känner sig delaktiga i verksamheten är de ofta beredda att själva hjälpa till. En god stämning har således en tendens att sprida sig, liksom motsatsen. Nedan följer ett antal olika arrangemang som kan verka sammansvetsande och stämningshöjande för medlemmarna i en förening.

Fester

Det vanligaste är att ha en fest i slutet av respektive termin. På dessa fester kan man äta ihop, ha prisutdelningar för klubbturneringen och juniorverksamhetens tävlingar, ha föredrag där terminens schackliga höjdpunkter förevisas och kanske en blyttturnering.

Upptakt inför seriespelet och analyskvällar inför och/eller efter seriematch

Lagschack är något speciellt. Vissa lag presterar alltid bättre än sina individuella ratingtal indikerar och vissa lag sämre. Orsaken är om det finns en lagkänsla eller inte. Lagmedlemmarna måste känna att de kämpar en för alla, alla för en.

För att en god stämning i laget ska kunna skapas kan det inte vara så att alla samlas en minut innan matchen börjar och när respektive parti är slut går spelarna hem. En möjlighet är att klubben samlar sina lagledare och spelare till en upptakt där man planerar säsongen och har trevligt ihop på endera sättet.

Därtill tycker jag att den mest sammansvetsande åtgärden är att ha analyskvällar före varje allsvensk rond där hjälps åt att förbereda sig mot tänkbara motståndare och analyskvällar efter ronden där klubbmedlemmar delar med sig av genidrag och bortsättningar.

Träningsläger

Varenda ungdomsledare jag har pratat med poängterar vikten av träningsläger där barnen sover borta. T.ex. i en scoutstuga eller på någons sommarställe. Det är först efter ett läger som barnen blir en del av en grupp och får en klubbkänsla. På sid 174 finns information om vad man bör tänka på.

För vuxna är det ofta inte lätt att sova borta över natten men man kan ändå ha träningsläger, t.ex. i klubblokalen över en helg.

Föredrag och simultan

Ett uppskattat inslag brukar vara att bjuda in en av landets eller regionens starkaste spelare till klubben. Ett upplägg kan vara att spelaren först håller ett timslångt föredrag, därefter är det paus med enkel förtäring och sedan ger föredragshållaren en simultan.

Lagmatch mot vänortsförening

I Skåne finns en trevlig tradition av utbyte mellan skånska och danska föreningar. En gång om året möts klubbarna över ungefär tjugo bord. Vartannat år i Danmark, vartannat i Sverige. Många tycker att det är roligt att klubben bildar ett storlag och därtill är resan i sig något att se fram emot. Jag tycker dock inte att man behöver åka utomlands för att denna form av lagschack ska vara värd att satsa på. Varför inte arrangera ett stadsmästerskap om det finns flera klubbar på orten eller ett distriktsmästerskap för "tjugomannalag"?

Arrangera resor till individuella tävlingar

Om flera spelare från klubben ska delta i samma tävling är det naturligt att hjälpas åt att ordna bostad och gemensam resa. SK Rockaden i Stockholm har t.ex. utvecklat ett koncept för SM-tävlingarna under sommaren där ledningen ordnar med resa till och från orten, man hyr in sig på en skola och lagar all mat till alla som deltar från klubben samt förbereder och föreslår aktiviteter bredvid schacket. Därtill har man avtalat med ett antal spelare som är med på SM enbart för att analysera partier med klubbens juniorer. SK Rockadens arrangemang gör att SM-tävlingarna blir likt ett klubbägar.

Klubbtidning och klubbtröjor

Två saker som egentligen inte är arrangemang men som sveisar samman en klubb är att ha en klubbtidning och klubbtröjor. Idag har de flesta klubbar sina klubbtidningar på nätet. Inte minst kostnadsmässigt är det att föredra. Men jag tror att det hjälper att *tänka* klubbtidning för den som gör hemsidan. Försök att ha motsvarande innehåll till en tidning, som partier från matcher, turneringsrapporter, resultattabeller och kåserier för att sidan ska bli mer levande. Dessutom kan man med jämna mellanrum maila ut en länk till hemsidan till medlemmarna och berätta att nu har det lagts ut något intressant.

Klubbtröjor understödjer känslan av ett "vi". T-shirts behöver inte kosta mycket, inte minst om man kan tänka sig att ha reklam på dem för ett företag som går in och sponsrar dem.

Arrangemang för att få in pengar till föreningen

Jag har svårt att se hur ett schackarrangemang kan generera pengar, med ett undantag, turneringar. Inte minst SM-tävlingar i olika former kan ge ett överskott, eftersom stora turneringar kan få olika bidrag och sponsring plus en lönande kaféverksamhet och övernattningsuthyrning. Det förutsätter dock att föreningen har ett flertal medlemmar som är beredda att jobba utan betalning.

Det finns förstås också sponsringsarrangemang. T.ex. kan klubben anordna en sponsorträff dit alla som skänkt 1000 kr är välkomna. Kanske bjuds det på en fin middag i lämplig lokal och till maten underhåller klubbens bästa spelare med ett föredrag.

Sedan finns det förstås de sätt att dra in pengar som står till buds för alla föreningar, som att anordna basar eller ha matförsäljning vid någon lokal festival.

Om bräden, pjäser, notation med mera

Om schackpjäser och bräden

Det finns en norm för hur schackpjäser och bräden ska se ut för att användas vid tävlingsspel. Pjäserna ska vara tydliga i sitt utförande och bräderna ska vara numrerade med en inte allt för skarp kontrast mellan de svarta och vita rutorna. Det förekommer i princip två varianter av uppsättningar, en enkel med bräde av masonit med målade rutor och målade pjäser av enkel, men tydlig modell. Därtill finns det en finare med bräde av trä med infällda svarta och vita rutor av ett mörkt och ett ljust träslag samt snidade pjäser av ett mörkt och ett ljust träslag. Uppsättningar av pjäser och bräden köps lämpligen via schackförlagen.

Om schackklockan

Det finns två versioner av schackklocka, mekanisk eller digital. Den mekaniska har två urtavlor bredvid varandra. Spelarna trycker på en omställare uppe på klockan efter att ha gjort sitt drag, vilket får motståndarens klocka att sätta igång och ens egen att sluta gå. Den digitala klockan har istället för två urtavlor två displayer som visar tiden.

Dragserien för långpartier brukar vara 40 drag på två timmar och därefter 30 eller 60 minuter för resten av partiet. Hinner en spelare inte utföra 40 drag på två timmar har han eller hon förlorat partiet. Även när det gäller schackklockor finns det mer eller mindre lämpade varianter för tävlingsspel. Kontakta schackförlagen för mer information.

Om demonstrationsbräden

Ett bra hjälpmedel vid undervisning och uppvisning är ett demonstrationsbräde. Demonstrationsbräden är stora bräden som man kan hänga på väggen och har pjäser som fäster mot brädet med hjälp av magneter.

I undervisning bör man ha ett demonstrationsbräde om det är mer än fyra - sex personer som deltar så att alla kan se det ledaren förevisar. Demonstrationsbräden köps via schackförlagen.

Om schackprotokoll

Det är protokollsplikt vid alla schacktävlingar där spelarna har mer än en timme per person i betänketid.

Spelarna skriver ner draget på protokollet direkt efter att det utförts på brädet. En spelare i tidsnöd (som bara har 5 minuter kvar till tidskontrollen) slipper skriva. Direkt efter tidsnöden ska protokollet kompletteras med de drag som utelämnats. När partiet är slut ska båda spelarna skriva under protokollet.

Om schacknotation

Med undantag för bönderna betecknas pjäserna med sina begynnelsebokstäver. För bönderna används ingen särskild beteckning. De åtta linjerna betecknas med bokstäverna A till H räknat från vänster till höger för de vita pjäserna. De åtta raderna numreras från 1 till 8 med utgångspunkt från första raden av vita pjäser. (I utgångsställningen befinner sig alltså de vita pjäserna på raderna 1 och 2 och de svarta pjäserna på raderna 7 och 8). Varje ruta är definierad genom en kombination av en bokstav och en siffra.

Ett drag noteras med begynnelsebokstaven för en pjäs (utom för bonden) följt av rutan pjäsen flyttas till. T.ex. Sf3, men om två likadana pjäser kan flyttas till den rutan måste man ange rad eller linje för att draget ska vara entydigt, t.ex. S1f3.

Schacknotation använder följande tecken:

x	slår
+	schack
#	matt
!	bra drag
?	dåligt drag
!?	intressant drag
?!	tveksamt drag
0-0	kort rockad
0-0-0	lång rockad
e.p.	en passant (slag vid passage)
1-0	vit seger
0-1	svart seger
1/2:1/2	remi (oavgjort)
=	lika ställning (ibland remi eller remianbud)

Om rating

För att få en värdemätare på spelstyrka används ett så kallat ratingsystem – det vill säga varje tävlingsspelare tilldelas ett ratingtal, som stiger eller faller med uppnådda resultat. På internationell nivå använder man elo-systemet, i Sverige tillämpas LASK-systemet. Det är ett system som har utvecklats av Lunds Akademiska Schackklubb och är mer lämpat för våra förhållanden. LASK-talen kan lätt räknas fram med hjälp av färdiga tabeller.

Tre gånger om året rapporterar varje spelare de ratinggrundande partier han eller hon spelat till klubbens ratingansvarige, som sedan räknar samman och redovisar den nya ratingen för klubbens spelare och skickar in den till Sveriges Schackförbund. Ibland hör man därför spelare tala om "flytande

rating", det vill säga den rating som spelaren skulle ha om rating räknades ut vid den dagens dato.

Det är viktigt att påpeka att de officiella ratingtalen uteslutande bygger på resultat uppnådda i tävlingspartier med längre betänketid. Den formulering som gäller för 2006 års gränser för ett ratinggrundande parti är: "FIDE:s för tillfället kortast gällande tid." Men det går förstås inte att använda i praktiken. En bättre riktlinje är att spelarna ska ha minst två timmar vardera för partiet.

De flesta föreningar i Sverige har egna system för lägre rankade juniorer. För dem brukar man räkna rating även för partier med kortare betänketid. En gräns för när de officiella reglerna börjar tillämpas brukar ligga runt 1500 i rating.

LASK:s ratingsystem

Ratingdifferens	Vinst för den Bättre/ Sämre		Remi för den Bättre/Sämre		Förlust för den Bättre/ Sämre	
0-10	+16	+16	0	0	-16	-16
11-33	+15	+17	-1	+1	-17	-15
34-56	+14	+18	-2	+2	-18	-14
57-79	+13	+19	-3	+3	-19	-13
80-102	+12	+20	-4	+4	-20	-12
103-126	+11	+21	-5	+5	-21	-11
127-151	+10	+22	-6	+6	-22	-10
152-178	+9	+23	-7	+7	-23	-9
179-207	+8	+24	-8	+8	-24	-8
208-236	+7	+25	-9	+9	-25	-7
237-270	+6	+26	-10	+10	-26	-6
271-308	+5	+27	-11	+11	-27	-5
309-352	+4	+28	-12	+12	-28	-4
353-409	+3	+29	-13	+13	-29	-3
410-499	+2	+30	-14	+14	-30	-2
500-	+1	+31	-15	+15	-31	-1

För spelare med 2200 eller mer i rating tillämpas halverad skala. Det betyder att ni i varje kolumn halverar hur mycket spelaren går upp eller ner. Möts en spelare med mer än 2200 och en med mindre än 2200 följer ändå spelarna sina respektive system. Det ratingtal som ligger till grund för beräkningen är alltid det tal som ligger fast över perioden. Det vill säga 1/1, 1/5 eller 1/9 under ett år.

På SK Rockaden Umeås hemsida: <http://www.rockaden.nu/ratber.html> eller på Schackcentralens hemsida www.schackcentralen.com/rating_counter_4.asp finns en ratingberäknare för er som inte vill använda huvudräkning eller miniräknare. Sveriges Schackförbund planerar också att ha en ratingberäknare på sin hemsida www.schack.se.

Om turneringstabeller

Blixt- och klubbturneringar spelas oftast enligt Bergersystemet, det vill säga alla möter alla. Tävlingsledaren fyller i antalet spelare som ska delta i turneringstabellen och delger spelarna vem de möter och vilken färg de har före varje rond. Den lilla siffran i rutorna anger vem spelaren möter och vilken färg han eller hon har. Om siffran är placerad till höger i rutan är spelaren själv vit och är den placerad till vänster är spelaren svart. I rutan fyller turneringsledaren i resultatet av partiet.

Exempel på turneringstabeller: 4-manna, 6-manna, 8-manna och 10-manna:

Nr.	Namn	1	2	3	Sum	Plac.
1.		4	2 3			
2.		3 1		4		
3.		2	4	1		
4.		1	3 2			

Nr.	Namn	1	2	3	4	5	Sum	Plac.
1.		6	2 3		4 5			
2.		5 1		6	3 4			
3.		4 5		1 2		6		
4.		3	6	5 1		2		
5.		2	3 4	6		1		
6.		1	4 2		5 3			

Nr. Namn		1	2	3	4	5	6	7	Sum	Plac.
1.		8	23		45		67			
2.		71		8	34		56			
3.		67		12		8	45			
4.		56		71		23		8		
5.		4	8		67		12	3		
6.		3		45	8		71	2		
7.		2		34		56	8	1		
8.		1		52		63		74		

Nr. Namn		1	2	3	4	5	6	7	8	9	Sum	Plac
1.		10	23		45		67		89			
2.		91		10	34		56		78			
3.		89		12		10	45		67			
4.		78		91		23		10	56			
5.		67		89		12		34		10		
6.		5	10		78		91		23		4	
7.		4		56	10		89		12		3	
8.		3		45		67	10		91		2	
9.		2		34		56		78	10		1	
10.		1		62		73		84		95		

Analysera din schackförenings organisation

Innan en förening sätter upp mål och beslutar vad den ska göra är det viktigt att ordentligt analysera föreningens situation. Lämpligen sker detta inför varje verksamhetsår eller säsong. I en sådan analys måste man ta hänsyn till:

- Föreningens resurser och möjligheter.
- Omgivningens intresse för klubbens verksamhet.
- De relationer klubben har med omgivningen.
- Konkurrensen från andra föreningar och annan fritidsverksamhet.

Ett sätt att göra en analys är att ställa frågor som anknyter till de fyra faktorer som nämns ovan. Frågorna kan sorteras in under två rubriker, intresse och resurser.

Vilket intresse finns i föreningen?

När det gäller intresse är det inte något allmänt intresse som menas utan det intresse som finns hos grupper som medlemmar, ledare, funktionärer och aktiva.

1. Har intresset varit tillräckligt stort för att fylla nuvarande lag och ansvarsområden i klubben?
2. Har ett uttalat intresse kunnat tillgodoseas?
3. Motiverar det intresse som finns att vi utökar verksamheten?
4. Har intresset hos de aktiva visat sig pålitligt?
5. Är intresset så stort att vi kan räkna med samma anslutning nästa år/säsong?
6. Har det visat sig att intresset hos nybörjare står sig?
7. Finns det intresse hos våra ledare för fortsatt ledarskap?
8. Finns det intresse för utbildning till ledare?
11. Är det publika intresset tillräckligt för föreningens matcher, tävlingar och uppvisningar?
12. Kan detta intresse öka om vi kan erbjuda mer?

Vilka resurser finns i föreningen?

Här utgår man inte från grupper utan från vilken sorts resurs det gäller, såsom medlemmarnas prestationsförmåga, styrelsens arbetsförmåga, ledarkrafter, ledarämnen (inom och utom föreningen), funktionärer, lokaler/anläggningar, redskap/utrustning, pengar, relationer med myndigheter och sponsorer.

1. Har föreningen en tillräckligt intresserad och uppoffrande medlemskår?
2. Gör föreningen i dag tillräckligt för att stimulera medlemmarna att delta aktivt i föreningsarbetet?
3. Har föreningen tillräckligt med ledare för dagens behov? För en större verksamhet?
4. Har föreningen den kompetens bland medlemmarna som behövs?
5. Finns det bra ledarämnen bland medlemmarna?
6. Finns det ledarämnen utanför föreningen? Vilka kan engageras?
7. Hur är tillgången på funktionärer och andra frivilliga krafter?
8. Har vi lokaler, redskap och annan utrustning i tillräcklig omfattning?
9. Har vi möjlighet att få ytterligare lokaler om behovet kräver det?
10. Räcker pengarna för att driva den verksamhet vi finner önskvärd?
11. Finns det ekonomiska resurser att förbättra eller utvidga verksamheten?
12. Har vi på grund av brist på pengar tvingats hålla igen i utvecklingen av föreningen?
13. På vilka olika sätt kan föreningens ekonomi förbättras? Genom anslag, bidrag, arrangemang, höjda medlemsavgifter?
14. Skulle ökade resurser kunna erhållas om relationerna med myndigheter och företag förbättrades?

Svaren på frågorna ger en bild av föreningens möjligheter och behov. Utifrån denna bild brukar nya och mer konkreta frågor uppkomma och dessa kan ligga till grund för styrelsens arbete. Här följer tre möjliga slutsatser med tillhörande nya frågor:

- Föreningens ekonomi är inte bra. Hur förbättrar föreningen den? Genom höjda medlemsavgifter, genom att försöka få fler medlemmar, genom inkomstbringande arrangemang, genom sänkta utgifter?
- Det finns ett stort intresse för schack bland barnen i staden. Klubben behöver fler ungdomsledare. Vilka ungdomsledarämnen har klubben? Vilka kategorier är mest benägna att bli ungdomsledare? Hur får klubben fler att vilja vara ungdomsledare? Genom att göra ett utskick till alla i föreningen? Genom att ringa till dem? Genom att arrangera föräldraträffar? Genom att arrangera utbildningar? Genom att ge alla ungdomsledare rabatt på medlemsavgiften? Föreningen bör lägga upp en plan för hur denna verksamhet ska utvecklas.
- Få vill ta på sig uppdrag i organisationen. Hur ska föreningen få fler att ta ansvar? Vilka kompetenser har medlemmarna? (Gör folk det de kan, tar de hellre på sig uppdrag och utför dem dessutom bra.) Bör klubben hålla kurser i föreningsorganisation? Kan föreningen locka med en god social miljö, kamratskap och trevliga styrelsemöten?

3

Att lära ut schack

Schackledaren

Leder nybörjare
Följer nybörjarledarens fem gyllene regler
Har tillgång till bra övningsuppgifter
Låter nybörjarna spela mycket
Använder en bra lektionsmall

Gemensamt

Tycker om schack
Tycker om att undervisa
Inspirerar eleverna
Utvecklar eleverna
Ser gruppen
Ser individen

Schacktränaren

Tränar fortsättare
Planerar för hela terminen
Förbereder noga varje enskild träning
Har tillgång till ett bra schackmaterial
Har pedagogisk kunskap

Inledning

Det här kapitlet handlar om att lära ut schack. Den första delen är en allmän diskussion om att lära ut schack, den andra handlar om nybörjarledaren, den tredje om schacktränaren och avslutningsvis presenteras ett antal frågeställningar som har kopplingar till konsten att lära ut schack.

Schackledaren och schacktränaren

Följande situation har jag varit med om ett flertal gånger. Under en nybörjarträning är det flera mammor och pappor som engagerat följer barnens verksamhet. Efteråt pratar jag med föräldrarna och undrar om de skulle kunna vara schacktränare för en barngrupp. Svaret är alltid det samma: "Men jag är alldeles för dålig schackspelare för att vara schacktränare."

Jag förklarar då att en schacktränare för nybörjare i princip kan vara nybörjare själv. Det viktigaste är att personen i fråga har intresse för att lära ut och ett uns förmåga att organisera. Själva uppgifterna till träningarna kan personen finna i böcker och i häften. Men det är som om ordet *schacktränare* har stött bort dem en gång för alla. En dag insåg jag att ett mycket bättre ord var *schackledare*. Både för att det beskrev uppgiften bättre och för att det fick folk mer intresserade. Faktum är att det är först på ganska hög nivå som kunskapen om schack spelar någon större roll. Även för dem som jag i denna bok kallar schacktränare är organisatorisk och pedagogisk förmåga väl så viktig.

Schackpedagogen Robert Danielsson berättar att han har en annan erfarenhet av de båda termerna än jag. Om man vill få ungdomar att bli ledare/tränare är ordet tränare det bästa att använda, menar han. Orsaken är att ordet tränare ger mer status och därmed är mer eftersträvt. Danielsson brukade använda ett koncept där alla medlemmar i hans klubb fick ett brev på sin trettonårsdag där de gratulerades till att de nu var kvalificerade till att bli tränare i klubben. Ett utbildningspaket väntade dem som var intresserade och därefter blev juniorerna först hjälptränare och sedan avancerade de till att ha ansvar för en egen grupp.

De slutsatser som man kan dra är att ordet *ledare* troligen är det rätta att använda när man vänder sig till föräldrar och vuxna och ordet *tränare* till juniorer.

I denna bok har jag valt att använda begreppet *ledare* för den som tränar nybörjare och *tränare* för den som tränar barn och vuxna som passerat detta stadium.

Två grundläggande förutsättningar

1. Att du vill vara ledare/tränare

Jag minns min skolgång med blandade känslor. Vissa ämnen var en plåga där jag släpade benen efter mig in i skolsalen. Andra var en njutning att studera och jag ville inte missa en minut av lektionerna. Så här i efterhand kan jag se vilken betydelse lärarna har haft för det jag har blivit intresserad av. De har alla varit väldigt olika i sitt sätt och i sin pedagogik men med en sak gemensamt: De brann för sitt ämne. De utstrålade att det som de undervisade var viktigt och roligt. Om de dessutom lade kraft på att få mig att förstå var det nästan oemotståndligt. Jag blev intresserad och inspirerad. Därför är den grundläggande förutsättningen för att bli en bra schackledare/tränare att man tycker om schack och tycker om att undervisa.

2. Att eleven vill träna

Erfarenheterna från min skolgång tydliggör också vikten av att vilja lära sig. Schack är en fantastisk värld att upptäcka, men man måste själv vilja utforska den för att skönheten ska komma fram. Flera gånger har jag bevitnat fäder, faktiskt aldrig mödrar, som pressar sina barn till att träna och som dessutom skäller och gormar när barnen inte är intresserade. Jag tror att den strategin är förödande i längden. Som tränare är nyckeln att visa sin egen kärlek till schack samt försöka entusiasmera och stimulera barns intresse, aldrig tvinga dem att tycka om det.

Varför är du schacktränare?

"Det är fantastiskt att se barn utvecklas, både som människor och schackspelare."

"Det finns ett stort intresse för schack i Sverige, men också en nästan lika stor brist på tränare. Det gör att jag känner mig behövd."

"Det är roligt när människor lyssnar till en."

"Jag utvecklar mitt eget schackkunnande."

"Jag lär mig mycket av mina elever."

Schack och pedagogik

I Sverige finns idag bara en handfull personer som kan försörja sig som schackspelare. Det gör att drivkraften till varför man håller på med schack inte är ett karriärval utan måste ha sin utgångspunkt i kärleken till spelet. Med detta som bakgrund finns det tre mål som jag har för varje träningstillfälle, vilken nivå träningen än sker på. Målen är uppställda i prioriteringsordning.

Mål för varje träningstillfälle

1) Att ha kul!

Det ska vara kul att träna! Både när barn och vuxna tränar måste lusten att träna finnas, annars blir träningen inte effektiv. I värsta fall blir det ingen träning överhuvudtaget.

2) Att utveckla eleven!

Alla tycker om att utvecklas. Känslan av att bli bättre och att förstå mer av spelets hemligheter är en av de starkaste drivkrafterna till att träna. För att inte tala om den drivkraft som kommer i den ökade förståelsens fotspår – lyckan att vinna ett parti.

3) Att inspirera eleven till att spela hemma!

Schack är ett individuellt spel som kräver att man tränar på egen hand för att bli bra. Redan nybörjaren bör därför uppmuntras till att hålla på med schack hemma. För om nybörjaren gör det och/eller spelar med föräldrar, kompisar eller dator är steget till att träna själv lättare att ta som fortsättare. En viktig tränaruppgift är att berätta *hur* eleven kan träna själv. För om eleven vill träna på egen hand ska det vara lätt att komma igång.

Riktlinjer för schackledare och tränare

Förutom målen ovan finns ett antal riktlinjer som jag försöker ha i bakhuvudet inför varje träningstillfälle.

1) Som ledare och tränare är du ett föredöme!

"Elever gör inte som läraren säger till dem att göra, utan det läraren själv gör." Detta faktum gör ledaren till ett föredöme både ur schacklig och mänsklig synvinkel. Fundera på vilket föredöme du skulle velat ha när du var liten och försök sedan att verka i linje med ditt svar.

2) Det du tycker är roligt, tycker de du tränar är roligt!

Ett råd jag alltid ger till ledare och tränare är att våga vara personliga. Är du personlig blir träningarna mer levande och intressanta. Några knep är

att samla anekdoter från schacksammanhang, att ledaren berättar om hur han eller hon själv har tränat för att bli av med en svaghet och att ledaren visar egna partier och försöker förklara hur han eller hon tänkte. Delge både missar och kanondrag.

3) Låt eleverna lära genom att göra!

Det är en sak att förstå hur man ska göra och en annan att verkligen göra det. Genom aktiv inläring, genom att själv få göra, blir kunskapen användbar och inte bara en teoretisk tanke. Betänk att vi tränar schack för att kunna spela bättre. En träningssituation bör därför förbereda eleven för spel.

4) Gå från det enkla till det svåra!

Det kanske viktigaste pedagogiska knepet är att låta eleverna upptäcka ett nytt tema genom att de själva får lösa uppgifter som successivt försvåras och därmed ökar kunskapen. Personligen låter jag denna idé genomsyra träningen på vilken nivå den än befinner sig.

5) Tala så att de du tränar förstår!

Schack har ett eget språk i form av ett notationssystem, som blir till schackvarianter. Därtill finns facktermer som på högre nivå ständigt används i samtalen om schack. När två spelare med olika ålder, erfarenheter och spelstyrka diskuterar är det lätt att det blir missförstånd. De riktigt goda pedagogerna har en förmåga att sammanfatta det viktiga i en ställning på ett sätt så att eleverna kan ta det till sig. För en ledare och tränare är det därför viktigt att i förväg fundera ut hur man ska uttrycka sig så att de man tränar förstår.

6) Försök att se det du gör som en helhet!

Med tanke på att de jag leder/tränar styrs i sitt intresse och i sin satsning av hur engagerad jag är i träningen försöker jag alltid ge ett så professionellt bemötande som möjligt på alla plan. Inte minst när det gäller allt runtomkring. Det är nämligen det samlade intrycket som sätter nivån även på själva träningen, och det gäller både nybörjare och fortsättare. Några knep jag använder är att göra en terminsplan där innehållet för varje tillfälle är specificerat. Jag har också allt väl förberett när varje träning börjar och börjar alltid på utsatt tid. Till fortsättarna har jag alltid extra uppgifter tillhands om de schackexempel jag valt är för svåra eller för lätta. Efter träningen får eleverna en a4-sida med de exempel vi gått igenom, en sammanfattning av det tema vi gått igenom samt en uppgift att förnöja sig med hemma.

7) Glöm inte bort att ha pauser i träningen!

Det är lätt att bli så exalterad att man glömmer tid och rum. Men schack kräver full koncentration, och full koncentration kräver återhämtning och avslappning. Se därför till att ha pauser i träningen, minst en gång i timmen. Och glöm inte att öppna fönstren för att få in frisk luft och se till så att alla sträcker på benen. När det gäller de minsta barnen är förstås pauser i träningen ännu viktigare, men samtidigt brukar pauser då uppstå naturligt mellan olika moment i träningen eller mellan partierna.

8) Var generös med beröm!

Nybörjarledaren har en viktig uppgift i att stötta alla individer i gruppen och hitta sätt att berömma de framsteg de gör. Glömmer ledaren bort att uppmuntra är det stor risk att eleverna slutar. Även på högre nivå, med vuxna, är behovet av att bli sedd stort. Var därför generös med beröm och fundera alltid på hur du kan berömma de olika individerna i gruppen och föreningen. För det är inte bara de som vinner partierna som behöver beröm, snarare tvärtom. Ett mål jag brukar ha är att alla elever ska känna sig som vinnare efter en träning.

Grupp och individ i en träningssituation

Alla ledare måste göra en avvägning mellan individernas utveckling och samhörigheten i gruppen. Schack är ett individuellt spel där man även har ett system med ratingtal som tydligt graderar hur bra personer är. Viljan att vinna brukar vara den vanligaste drivkraften till varför folk spelar och tränar schack. Men väl så viktigt är att det finns en bra gemenskap i gruppen, inte minst när det gäller barn och ungdomar.

Min riktlinje är att ju yngre eleverna är, desto mer försöker jag motverka konkurrens och utslagning utan att undergräva deras vilja att vinna. Det här är en svår balansgång. Lagschack är kanske den bästa syntesen av grupp och individ. Jag tycker därför att man tidigt ska uppmuntra till lagspel. I en träningssituation kan man också ha lagtävlingar, till exempel två och två, där någon av de bättre bildar par med någon av de sämre så att alla får vara med och vinna någon gång.

Alla som är med i en grupp vill även bli sedda som individer. Det viktigaste knepet för att uppnå detta är att ledaren så snabbt som möjligt lär sig barnens namn. Har man svårt för detta rekommenderar jag att man under de första träningarna använder namnlappar eller namnskyltar. Därtill bör ledaren vid varje träningstillfälle försöka skapa ett personligt, om än kort, möte med var och en av eleverna i form av ett riktat råd, en komplimang eller att ledaren sätter sig ner bredvid elevens bräde och tittar på när han eller hon analyserar. Det kan vara någon av dessa små detaljer som får ett barn att fortsätta att träna och spela schack.

En förutsättning för att finna en avvägning mellan gruppens och individens behov är förstås att det inte är för få ledare i förhållande till antalet elever. Det är viktigt att betona att det på en nybörjarnivå för barn ofta bara handlar om att få in ytterligare en vuxen i rummet som kan skapa ett lugn och som även tar på sig uppgiften att cirkulera och SE barnen som individer.

Hur utvecklas ett schackintresse?

Nyckeln till ett riktigt bra ledarskap är förmågan att se de behov som varje elev har och att utifrån dessa ge eller föreslå rätt stimulans vid rätt tidpunkt. Det är svårt, eftersom schackträning oftast sker i grupp och eftersom schackpedagogiken ännu är i sin linda när det gäller dessa frågor.

För att försöka besvara dem kan det vara värt att fundera över vilka utvecklingssteg ett schackintresse brukar ta. Ett schema skulle kunna vara följande:

- 1) Spelaren kommer i kontakt med schack för första gången.
- 2) Spelaren lär sig reglerna.
- 3) Spelaren spelar schack för första gången.
- 4) Spelaren blir intresserad av att spela schack.
- 5) Spelaren spelar schack med kompisar eller hemma.
- 6) Spelaren kommer i kontakt med en schackklubb.
- 7) Spelaren provar på att vara med i en schackklubb.
- 8) Spelaren deltar i schackklubbens verksamhet.
- 9) Spelaren spelar sin första lagtävling.
- 10) Spelaren spelar sin första individuella tävling utanför klubben.
- 11) Spelaren spelar sin första regionala tävling.
- 12) Spelaren spelar sin första nationella tävling.
- 13) Spelaren läser sin första schackbok.
- 14) Spelaren börjar analysera och spela schack hemma.
- 15) Spelaren tränar en gång i veckan och spelar långpartier en gång i veckan.
- 16) Spelaren deltar i det allsvenska seriesystemet.

Självklart skiftar detta schema från individ till individ och gränserna mellan de olika stegen är flytande. Kanske lär man sig inte alla regler som rockad och en passant förrän man börjar i klubb och dessutom tar nog många spelare flera steg på en och samma gång. Jag tror t.ex. att stegen 1-3 ofta hör ihop, liksom stegen 4-5 och 6-8.

Poängen är dock att om klubben, tränaren/ledaren eller föräldern funderar över de olika stegen och inte minst hur de tas, kan de komma fram till vad de kan göra för att understödja dem och göra dem till positiva upplevelser. Ofta handlar det om att göra stegen så enkla som möjligt, få dem att bli

successiva istället för jättestora och att lära känna barnet/schackspelaren så pass bra att man förstår när han eller hon är redo för nästa steg.

En strid ström av uppslag, idéer och följdfrågor kan följa när man diskuterar de ovannämnda sexton utvecklingsstegen, till exempel:

Hur får svensken idag kontakt med schack? Vilken bild har barn av schack? Vill vi förändra och förbättra den? Syns schack tillräckligt i media? Hur kan vi påverka så att schack syns mer? Var möter barn schack för första gången? Hur och i vilken situation lär sig ett barn schack? Kan schackklubben synas mer? Ska det till åtgärder som att sätta upp affischer, dela ut flygblad och/eller lägga ut regelhäften som "Schack – så enkelt, så svårt" på strategiska ställen i stan? Ska klubben anordna "prova på schack" eller annan introduktion av spelet? Vad är det som gör att ett barn fångas av spelet? Finns det pedagogiska knep som gör schack intressant och spännande även för den som är ovan vid spelet? Finns det möjligheter att spela schack i närområdet? Ska klubben uppmuntra stadens bibliotek till att skaffa schackspel för utlåning? Hur kommer barn i kontakt med klubben? Får barnen ett positivt intryck av klubben? Får föräldrarna ett positivt intryck av klubben? Hur kan klubben få barnen att prova på att träna schack? Bör klubblokalen fräschas upp så att miljön blir mer inbjudande? Behövs det fler ledare? Behöver ledarna vidareutbildas? Vilket språk bör ledarna använda för att möta barnen på respektive spelstyrenivå? Bör klubben ha verksamhet på stadens skolor? Ska klubben arrangera resor till Skol-SM och/eller andra tävlingar? Hur får klubben barnen att börja spela partier i klubblokalen? Ska barnen i skolschackverksamheten bjudas in till studiebesök till klubben? Ska klubben anordna en lagtävling för skolor där klubben har verksamhet? Ska man ha bokpriser istället för vanliga priser i klubbens tävlingar för att uppmuntra barnen till att träna hemma? Ska man anordna ett träningsläger? Vilka böcker är lämpliga vid vilka åldrar och spelstyrkor? Ska klubben ha ett klubbbibliotek? Ska klubben trycka upp klubbtröjor för att stärka gemenskapen bland barnen? osv.

Beroende på vilken roll man har blir frågorna olika. Ovan har jag valt klubbens synvinkel ur ett bredare perspektiv. Det blir givetvis annorlunda om frågorna är kopplade till en specifik grupp eller till en individ, och ifall man är ledare eller förälder.

Jag tror att ett bra sätt att hjälpa schackspelaren i hans eller hennes utveckling är att arrangera ett möte där ledare, klubbstyrelse, föräldrar och kanske även barn möts och diskuterar de olika utvecklingsstegen och hur de kan underlättas.

Förberedelser för schackledare och tränare

Hjälpmedel

1) Ledarpärmen

Det bästa sättet att organisera sin verksamhet som ledare eller tränare är att samla allt som rör träningen i en pärm. Många föreningar har förberett pärmar åt dem som blir nya ungdomsledare. De fem första punkterna nedan bör ingå i pärmen. Därefter följer förslag att komplettera med.

- Adress- och telefonlista till alla som är med i träningen.
- Närvarokort som fylls i vid varje träningstillfälle och som utgör det underlag som bidraget för verksamheten vilar på. Närvarokorten rekvideras från Kultur- och Fritidsnämnden i respektive kommun.
- Informationsblad om föreningen att dela ut om någon kommer ny till föreningen.
- Informationsblad om träningen med ett kalendarium att dela ut om någon kommer ny till träningen.
- Inbetalningskort för medlemsavgiften i föreningen, ifall inte ledaren tar in pengarna kontant.
- Varje träning som förbereds sätts in i pärmen. Det gör det enkelt att återanvända träningarna ett annat år och dessutom kan någon som missar en träning ta del av vad som gått genom.
- Extrauppgifter av olika svårighetsgrader ifall någon i gruppen ligger på en annan kunskapsnivå än de andra.
- En lista med extraövningar.
- En lista med sätt att variera träningen.
- Poängställning för de tävlingar som löper över terminen.

2) Schacklitteratur, schacktidsskrifter och tidningar

Ofta är det i schacklitteratur och schacktidsskrifter som ledare och tränare finner det material som används i träningen. Litteratur kan förstås köpas, men även bibliotek brukar ha schackböcker för utlåning. Ett knep är att fråga bland andra ledare och tränare för att få rekommendationer. Kanske har den man frågar boken själv och så kan man låna och kopiera de sidor som är av intresse. För nybörjare har Sveriges Schackförbund tagit fram ett bra material som kan beställas via Sveriges Schackförbunds kansli.

En annan möjlighet är att bygga upp ett bibliotek på klubben. Jag rekommenderar varje klubb att ta fram en lista till ledarna och tränarna med tips om var de kan finna lämpligt material för träning.

Biblioteken brukar ha Sveriges två största schacktidsskrifter *Tidskrift för*

Schack och *Schacknytt* för utlåning. De flesta aktiva schackspelare brukar också ha någon av tidskrifterna. I dessa brukar det finnas material att använda i en träningsituation.

De flesta dagstidningar har ett schackproblem i veckan av "knep och knåp"-karaktär. Dessa problem passar utmärkt för schackträning på lite lägre nivå eftersom de oftast har lagom svårighetsgrad och en tilltalande lösning. Ett tips är att klippa ut och spara dessa problem varje vecka. Snart har ledaren samlat ihop en bunt tidningsklipp med bra uppgifter att använda i verksamheten.

3) Datorn

Vanligtvis spelar inte datorn någon central roll för den som är ledare för nybörjare. Men utvecklingen går snabbt framåt och inte minst framtidens nybörjare kommer att ha stor datavana när de kommer i kontakt med schack. Därför tror jag att även nybörjarledarna kommer att ta den i bruk i framtiden. Här följer några användningsområden för datorn:

- **För att finna och utforma träningsmaterial**

Det finns idag flera bra schackprogram på marknaden, t.ex. ChessBase och ChessAssistant. Dessa gör det möjligt att snabbt finna partier och schackuppgifter. Med datorns hjälp är det också lätt att skriva ut schackdiagram när man ska göra a4-papper med schackuppgifter.

- **För att finna schacknyheter**

Idag finns det flera bra sajter på nätet som tillhandahåller daglig information om vad som händer i Schacksverige och världen. Det brukar finnas partier att spela igenom och livesändningar från större evenemang.

- **För att katalogisera partier och uppgifter**

Schackprogrammen är fantastiskt bra när det gäller att arkivera och katalogisera partier och uppgifter. De flesta bättre schackspelare samlar alla partier de spelar i en bas i datorn så att de på ett smidigt sätt kan analysera. Därtill kan man samla och katalogisera uppgifter i olika teman. För en ledare och tränare är detta ett behändigt sätt att arkivera sitt träningsmaterial.

- **Att spela mot**

Datorerna är idag otroligt starka schackspelare, men de spelar på ett annat sätt än människor. Man ska därför inte spela för mycket mot dem. Jag rekommenderar att man bara spelar givna ställningar. T.ex. kan man träna på att göra matt med dam och kung mot kung och liknande.

• Att analysera med

Den viktigaste träningen är att själv analysera en ställning. Därför ska man inte använda datahjälp för tidigt. Först när man anser sig helt färdig, och då menar jag helt färdig, med sina analyser kan man stämma av med datorn.

• Att lotta tävlingar med

Ska det lottas i en tävling med 20 spelare eller mer kan datalottningsprogram vara en möjlighet. Bo Sjögren har tagit fram ett lottningsprogram som kan lotta enligt Bergersystemet, Monradssystemet, Nordisk schweizer och FIDE schweizer. Programmet är gratis att använda för alla i Sverige. Kontakta Bo Sjögren på Bozze.zjogren@telia.com om ni vill få information och erhålla programmet. Det går också att köpa det vanligaste lottningsprogrammet Swissperfect via www.swissperfect.com

Jag tycker att varje klubb bör ha en bärbar dator med ett lottningsprogram på, och som ledare och tränare kan använda vid behov.

Utbildningar

Sveriges Schackförbund anordnar ett flertal utbildningshelger runt om i landet per år. Dessa kurser riktar sig direkt till ledare i schackföreningar. De flesta ingår i konceptet *Tränarskolan* och är utformade i nivåerna 1-4. Jag anser att alla ungdomsledare i Sverige bör ta chansen att gå kurserna. De ger en utmärkt pedagogisk grund att stå på, kolleger att diskutera problem med och sist men inte minst inspiration att fortsätta. Om man vill åka kan man kontakta Sveriges Schackförbunds kansli eller Utvecklingskommittén för mer information.

Jag tycker också att alla föreningar ska uppmuntra sina ledare att åka till Tränarskolan, eller i alla fall som ett minimum ge nya ledare och tränare en grundkurs i hur de ska bedriva träning och ledarskap. Förslagsvis i samband med en "kick-off" inför säsongstarten. Om inte annat – låt föreningens mest rutinerade ledare/tränare berätta hur han eller hon går till väga. Sveriges Schackförbunds Utvecklingskommitté kan också tipsa om lämpliga kursledare i närområdet. Det är naturligt att en ny tränare börjar som hjälptränare till någon med mer rutin under sitt första år.

Nätverk

Ett av de bästa sätten att skapa bra förutsättningar för ledare är att bilda nätverk. En variant av de utbildningssätt som nämns ovan är att ledare träffas innan varje termin för att utbyta erfarenheter, diskutera problem, byta träningsupplägg och lektioner med varandra samt planera och arrangera lagmatcher mellan nybörjargrupper. Olika grupper kan också byta tränare

en gång per termin så att barnen får en annan infallsvinkel på schack. Sist men inte minst kan ledarna inspirera varandra att fortsätta.

En möjlighet är att nätverket ber varje ledare ta med en färdig träning på ett specifikt tema, instruktioner till ledaren, uppgifter att presentera samt ett sammanfattande a4-papper att dela ut till barnen. Lektionerna kopieras och alla får sedan varandras lektioner. Ledaren gör således en lektion och får nio tillbaka. Den förestående terminens lektioner blir därmed färdiga i ett klick.

Hur ska ledaren förbereda lokalen för schackträning?

Det vanliga är att lokalen planeras likt en skolsal med ledaren på lärarens plats med ett stort demonstrationsbräde vid sin sida och eventuellt ett blädderblock eller en "whiteboard" bredvid sig. Eleverna sitter framför ledaren med var sin uppsättning bräde och pjäser. Det är en viktig princip att alla har en egen uppsättning eftersom elever löser uppgifter olika snabbt.

När det är dags för spel omplaceras eleverna så att de sitter mittemot varandra. Det bör därför finnas minst en schackklocka per två elever.

För de minsta barnen kan ett alternativ vara att dela upp lokalen i två delar, en planerad för träning och en planerad för spel. I delen planerad för träning sitter barnen framför var sitt bräde, alla vända mot ledaren, och löser uppgifter. I delen planerad för spel spelar barnen partier. Barnen alternerar mellan att lösa uppgifter och spela och har ingen bestämd plats. Fördelen med denna lösning är att spel och träning/uppgiftslösning kan ske parallellt och att barnen inte "stör" varandra, vilket det annars finns en risk för. I balansen mellan kollektiv och individ ger denna planering av lokalen möjlighet att snabbt skifta fokus mellan spel och träning.

Checklista för varje träning

- Nyckel till lokalen.
- Påslagen och laddad mobiltelefon.
- Telefonlista till dem som ska delta.
- Ledarpärmen.
- En förberedd lektion.
- SSF:s övningshäften.
- Närvarokort.
- Rondlistor för turnering.
- Pennor att låna ut till övningshäftena.
- Finns det stolar, bord, tillräckligt med ljus i lokalen för att spela schack, finns det bräden, pjäser, klockor, demonstrationsbräde och eventuellt blädderblock?

- Ska det serveras någon fika? Behöver den i så fall förberedas?
- Är lokalen tillräckligt städad? Är toaletterna i skick?
- Ledaren bör vara på plats i god tid innan träningen börjar och allt bör vara förberett när eleverna kommer.

Spela, spela, spela...

Den bästa formen av träning är att spela. Orsakerna är flera. För det första har det länge varit känt att problembaserad inläring är den effektivaste metoden för att tillskansa sig kunskap. Och vad kan vara mer problembaserat än att spela ett parti där spelaren inför varje nytt drag är konfronterad med ett problem?

För det andra brukar intensiteten alltid vara hög under ett parti, vilket gör träningen effektiv. Så är inte alltid fallet när det "inte gäller något" som vid en vanlig träningssituation.

För det tredje är schack ett spel där erfarenhet är viktig. Människan kommer aldrig att kunna räkna ut vilket drag som är det bästa i alla ställningar utan behöver sin intuition för att välja vad som är värt att räkna på. Och erfarenhet får man främst genom att spela själv.

För det fjärde är de egna partierna den viktigaste grunden för den fortsatta träningen. Det är i dem som svagheter och styrkor visar sig och som indikerar vilken träning som spelaren bäst behöver.

Därför - glöm inte som ledare och tränare att uppmuntra eleverna till att spela så mycket som möjligt i alla former av turneringar. Inte minst de yngre spelarna bör ha mantrat *spela, spela, spela* som ledstjärna.

Schackspelarens grundträning

Innan vi går in på att lära ut schack till nybörjare respektive fortsättare är det viktigt att förstå att grundträningen för både mästare och amatör är den samma, att *lösa kombinationer* och att *analysera sina egna partier*. Det enda som skiljer är svårighetsgraden i uppgifterna och djupet på analyserna. De allra färskaste nybörjarna har förstås ett flertal trösklar att komma över innan grundträningen bör spela någon egentlig roll, men det är ändå viktigt att nybörjarledaren är medveten om vad eleven bör sikta på så att ledaren kan uppmuntra och förbereda nybörjaren för grundträningen.

Violinisten måste kunna spela sina stycken utan tekniska misstag. För att kunna göra det behöver han eller hon öva skalor varje dag. Skalorna är musikerns grundträning som utvecklar fingrarnas snabbhet och skicklighet och är själva förutsättningen för att musikern ska kunna spela. Detta gäller vilken nivå musikern än befinner sig på.

Att lösa kombinationer går att koppla direkt till musikerns skalor. Det är

räklandet som utgör grunden för schack. Räknar du snabbt och exakt och framförallt vet vad du ska räkna på har du goda möjligheter att spela riktigt bra. Oavsett vilken nivå schackspelaren än befinner sig på bör han eller hon lösa kombinationer så ofta det bara går, helst dagligdags.

Att det är så viktigt att analysera sina egna partier beror på att i dem visar sig spelarens styrkor och svagheter. Med partierna som utgångspunkt får därmed den egna träningen fokus. Genom analysen kan det bli tydligt att spelaren behöver träna på t.ex. mattbilder, bondeslutspel eller på att få med alla pjäserna i angreppet.

Grundträningen tillhör det arbete schackspelaren måste göra på egen hand. Det en ledare eller tränare kan göra är att på alla sätt uppmuntra eleven till grundträning samt ge eleven de redskap han eller hon behöver för att den ska bli så effektiv som möjligt.

Hur ska man planera kombinationsträningen?

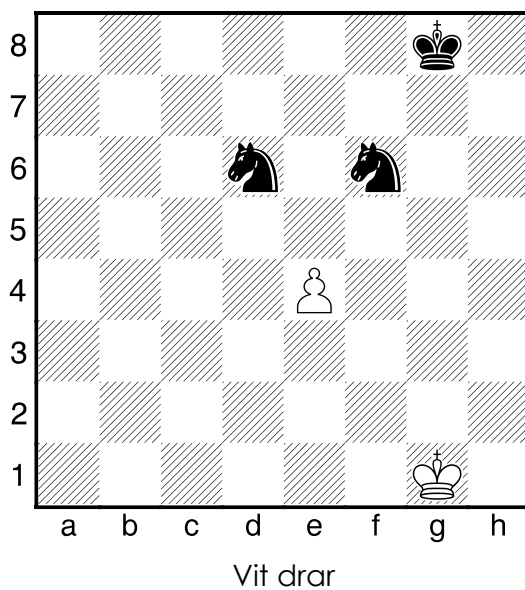
Förutom att träna sig i att räkna och hålla hjärnan i trim är målet med kombinationsträning att arbeta upp en kunskapsbas med olika teman att nyttja när man spelar ett parti. Den holländske stormästaren Jan Timman har sagt att det inte finns något kombinationstema som han inte har sett förut. Med en sådan kunskapsbas har han stor möjlighet att beräkna de taktiska möjligheterna i en ställning, eftersom intuitionen skickar signaler om ställningen till hjärnan och säger vilka kombinationsteman som är aktuella. För att träna upp intuitionen på detta sätt rekommenderar jag att man ska träna ett tema i taget. Ta först ut grundtemat och bygg sedan på med variationer av samma tema. I linje med detta tror jag på att gå från det enkla till det svåra.

Jag tycker att de flesta träningar bör innehålla ett moment av att lösa kombinationer; antingen som uppvärmning eller som fördjupande tema, och förslagsvis genom att ett nytt tema presenteras vid varje träning.

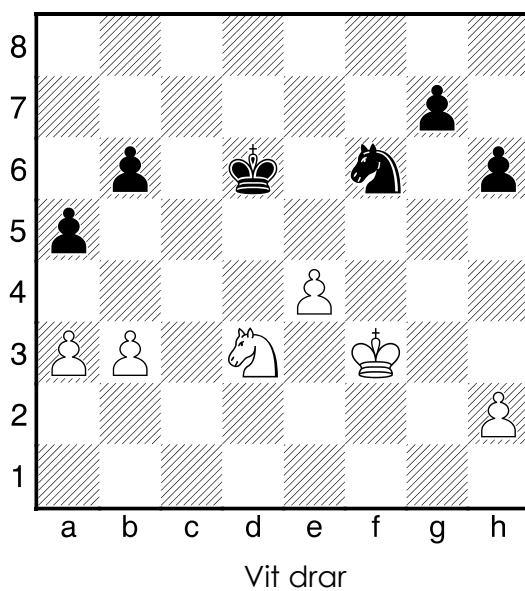
Jag brukar visa grundtemat i sin enklaste och mest grundläggande form på demonstrationsbrädet. Därefter förklarar jag vad som är dess idé och hur kombinationstemat fungerar, och i nästa steg får eleverna ett a4-papper med variationer på temat. Ett kombinationspapper kan t.ex. se ut så här:

Bonden hotar dubbelt

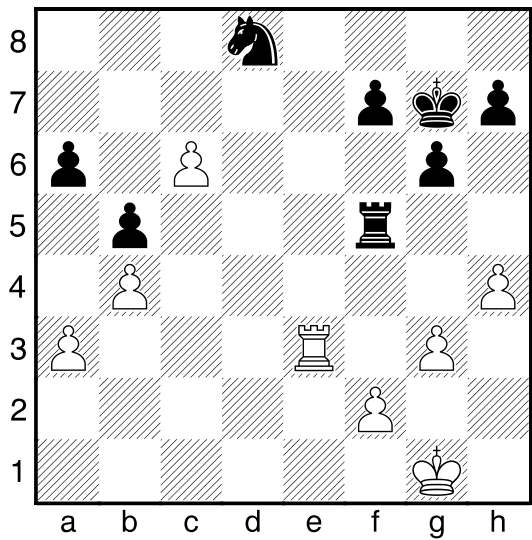
1) Grundtema

2)

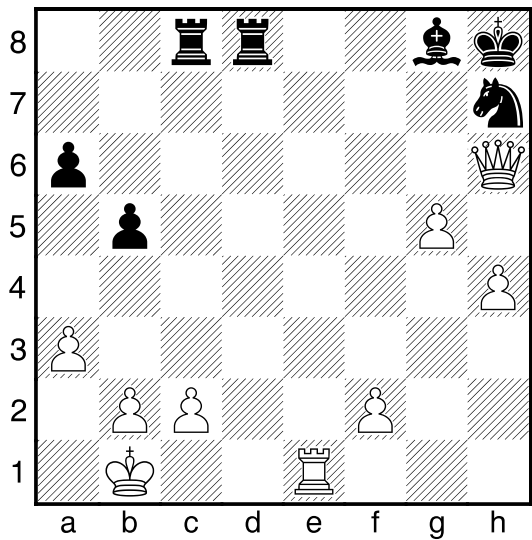

3)

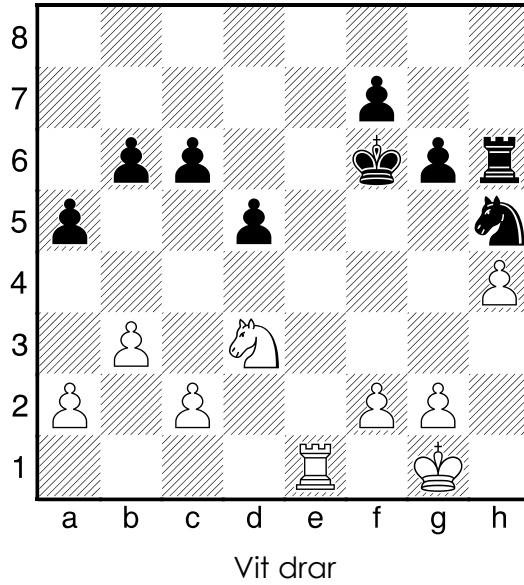
Vit drar

4)

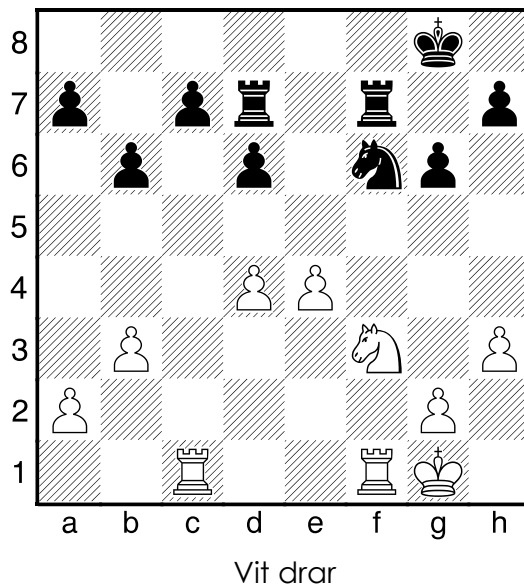

Vit drar

5)

6)

Lösningar:

- 1) Grundtema: 1.e5 Vits bonde hotar två pjäser på samma gång.
- 2) 1.e5+ Vit schackar svarts kung och hotar även springaren på f6. Svarts kung kan inte slå bonden eftersom vits kung garderar e5-rutan.
- 3) 1.c7 Vit hotar att slå svarts springare på d8 samt hotar att spela 2.c8 och få en ny dam. Båda hoten kan inte pareras.
- 4) 1.g6 Vit hotar att ta springaren med 2.gxh7 och ännu värre 2.g7 schack och matt.
- 5) 1.g4 Vit hotar att ta springaren på h5, men också att spela 2.g5+. Efter 2.g5+ hotar vit både svarts kung och tornet på h6.
- 6) 1.e5 dxe5 2.dxe5 Vit hotar springaren på f6. Om den flyttar spelar vit 3.e6 som hotar svarts båda torn.

Det finns schackledare som menar att upp till tolv års ålder ska man BARA träna kombinationer och lösa taktiska uppgifter. Orsaken är att taktiken MÅSTE sitta. Utan den spelar schackspelets andra moment ingen roll. En motsvarighet finns inom musikvärlden där vissa pedagoger menar att det är före tonåren som tekniken och fingerfärdigheten måste tränas in om man ska bli riktigt bra. Jag vill personligen inte gå så långt, men det är ingen tvekan om att fokus i träning för nybörjare bör ligga på schackspelets taktiska sida. I Sveriges Schackförbunds häften är det också taktik läsaren i första hand tränar.

Ett tips när man löser kombinationer är att för sig själv formulera i ord hur en kombination utförs. Hjärnan minns bättre om man formulerar i ord och det blir då större chans att små klockor ringer när kriterierna för en kombination uppenbarar sig i en partisituation. Det kan också hjälpa spelaren att hitta de förberedande drag som behövs för att en kombination senare ska fungera, genom att man får ord för vilka kriterier som saknas. Ett sätt att formulera grundtemat Bonden hotar dubbelt skulle kunna vara. "Svarts båda springare står på ett avstånd från varandra som gör att om en bonde når e5 blir det hot på båda pjäserna."

Man kan tro att ett par år skulle räcka för att träna in alla kombinationsteman som finns, men man glömmer då att varje tema kan varieras på ett oändligt antal olika sätt. Det är därför viktigt att under hela schackkarriären jobba med kombinationer, även när man har lärt sig dess grundteman.

Eftersom flera olika kombinationsteman smälter samman i en partisituation är "dubbelhotet" den viktigaste formen av kombination. Den enklaste varianten är att man hotar två pjäser på en och samma gång medan den mer avancerade är att hota olika kombinationsteman. Det är just när olika teman sätts samman som en stormästare av Timmans kaliber fortfarande kan bli överraskad.

Jag brukar rekommendera dem jag lär schack 15-20 minuters kombinationsträning varje dag. Det bästa är om det blir en rutin. T.ex. att man lär sig ett nytt tema innan man går och lägger sig, när man vaknar eller när föräldrarna läser tidningen vid frukostbordet. En vanlig form av schackböcker är också de med kombinationer. Som ledare/tränare bör du ha vetskap om bra kombinationsböcker för olika spelstyrkenivåer som du kan rekommendera när spelare eller deras föräldrar vill ha tips om julklapp eller födelsedagspresent.

Hur kan ledaren/tränaren uppmuntra eleverna till att lösa kombinationer?

- Ha alltid kombinationer som ett inslag i träningen.
- Se till att ha rätt svårighetsgrad på de kombinationer eleverna får lösa. Varken för lätta eller för svåra. Observera att rätt svårighetsgrad kan innebära att man ibland har lättlösta problem med hastighetslösning, och ibland svårare där ledaren ger ledtrådar ifall det behövs.
- Låt eleverna visa sin favoritkombination.
- Även om kombinationerna är de samma kan man presentera dem på olika sätt. Låt till exempel eleverna arbeta två och två, ge dem var sitt kombinationspapper att lösa, ställ upp kombinationer på tio bräden och låt eleverna cirkulera, ge 1 poäng för rätt förstadrag och en poäng för rätt lösning. Löser eleverna en kombination får de en bokstav och i slutändan gäller det att få fram rätt ord, anordna utslagningsdueller genom att en kombination sätts upp på brädet mellan två elever och den som först svarar rätt vinner, anordna tävling mellan eleverna och föräldrarna, låt eleverna skapa egna kombinationer, eller kanske anordna stationsträning där flera av inslagen ovan ingår. Det är bara din egen fantasi som sätter stopp för hur en schackkombination kan presenteras!
- Anordna kombinationstävlingar.
- Ge barnen och föräldrarna en lista på bra kombinationsböcker.
- Låt eleverna få med sig en extra sida med kombinationer hem när lektionen slutar.
- Maila ut veckans kombinationer.

Hur ska man analysera sina egna partier?

Att analysera sina egna partier är en av de viktigaste och naturligaste formerna av träning. Spelaren är personligt involverad, har förståelse för ställningen eftersom spelaren har spelat partiet själv, har analyserat det med motståndaren efteråt och dessutom gett det en tredje chans hemma. Detta ger ett djup i analysen, men också en inblick i tankeprocessen under själva spelsituationen. Något som är omöjligt när det gäller en annan spelares parti.

När man analyserar rekommenderar jag att spelaren försöker beskriva med ord hur han eller hon tänkte under partiet, varvat med objektiva analyser och varianter. Då blir det lättare att se var och vad spelaren felbedömde under partiet. Med partierna som utgångspunkt kan spelaren planera sin träning och bygga på med den kunskap som han eller hon saknar.

Hur noggrant och väl man analyserar sina partier har att göra med ambitionsnivå och tid. Sverigemästaren Evgenij Agrest berättar att det tar honom 12–14 timmar att analysera sina partier om det ska bli riktigt gjort. Det optimala är naturligtvis att hålla på så länge att man verkligen känner sig klar. Men har man inte den tiden, så tror jag ändå att det finns en bra planering att hålla sig till som gör analyserandet mer metodiskt och givande. Jag brukar jämföra det med vad min mamma brukar säga om hur man stryker en skjorta. Man ska börja med krage, ok och manschetter, eftersom det är de delar som syns mest. Om man inte orkar stryka färdigt har man då ändå gjort det viktigaste arbetet. Samma sak med analysen av ett parti.

Det betyder att jag börjar med att leta upp de kritiska lägena, alltså där partiet vände och där misstag begicks. Detta gör jag genom att gå igenom partiet snabbt och sedan ringa in på protokollet där jag tror att felet finns. Sedan dyker jag in i dessa skeden för att förstå vad det var för typ av misstag som skedde. Om det var en taktisk miss, positionell oförståelse, övertro på det egna angreppet, dålig öppning eller kanske bristande slutspelskunskaper.

Jag försöker därefter så öppet och kreativt som möjligt att hitta förbättringar, så att jag nästa gång inte ska begå samma dumhet. Därefter kan jag analysera de andra delarna som ofta blir lättare att förstå och förklara när man känner till partiets vändpunkter. Jag brukar också lägga extra tid på öppningen, som ju är själva anslaget för partiet och stakar ut kursen. Återigen gäller det att ringa in var öppningen tog fel kurs och var misstagen gav någon ett grepp i partiet. Därefter bygger jag på med teorins rekommendationer och försöker hitta förstärkningar.

Förslag på schema för att analysera sina partier

1. Ta ut de kritiska lägena.
2. Fundera på orsaken till misstagen.
3. Leta nya möjligheter och ringa in nya kritiska lägen.
4. Dra slutsatser utifrån ovanstående punkter, så att du inte begår samma misstag i framtiden.
5. Om du inser att ditt schackkunnande brister på något sätt så fundera på hur du kan göra något åt det.
6. Lägg lite extra tid på att fundera på öppningen.

7. Använd inte datorn förrän du själv har analyserat ställningen noga. Att analysera är ett viktigt träningstillfälle. Vid brädet får du inte ha datorn med, vänj dig därför inte vid att ha den som din medhjälpare hemma.
8. Fråga dig själv: Vilka tre saker har jag lärt mig av detta parti?

Vanliga fel när man analyserar

1. Att man inte har drivkraften "Jag ska förstå den här ställningen på djupet".
2. Att man rättfärdigar sitt spel och missar de möjligheter som motståndaren hade att göra bättre motstånd.
3. Att man sållar bort oklara varianter när man kommenterar eller visar partiet för vänner, därför att man vill visa sig på styva linan.
4. Att man försöker styra analyserna så att de gör resultatet logiskt och att man därför missar möjligheter.

Hur kan ledaren/tränaren uppmuntra eleverna att analysera sina egna partier?

Innan barn är så pass stora och vana vid schack att de kan skriva ner sina drag på schackprotokoll är det svårt för dem att analysera sina egna partier. Det som ledaren kan göra, liksom föräldrar som är på plats för övrigt, är att hela tiden cirkulera när barnen spelar och försöka lägga märke till vad som sker i partierna. Efter partiet kan man sedan fråga: Vad var det som hände?, Hur vann du? eller Varför vann den andre? Ett annat knep för att få barnen att börja reflektera över sitt spel är att be alla lyfta fram en sak som de lärt sig av partiet de just spelat och fråga hur de tänker göra för att spela bättre nästa gång. Kanske bör de använda mer betänketid, inte sätta pjäser i slag, inte byta torn mot springare, inte gå ut med damen för tidigt eller kanske tänka på att rockera för att sätta kungen i säkerhet.

Ännu bättre är förstås om ledaren har förmågan att minnas en schackställning där en missad chans, ett misstag eller ett verkligt vackert drag i partiet var möjligt. När partiet tagit slut kan ledaren ställa upp ställningen och fråga om spelarna kan hitta en förbättring. Är det en verkligt illustrativ möjlighet kan ledaren sätta upp ställningen på demonstrationsbrädet och visa för hela gruppen. Inte minst om man gjort ett snyggt drag är det roligt att bli uppmärksammas.

Viktigt är dock att alltid ha i åtanke att barn kan vara känsliga för kritik. Lyft därför hela tiden fram det positiva. T.ex. "Titta vad bra du har spelat fram till detta läge. Här kunde du fått betalt för ditt fina spel med.... Ja, just det, med vilket drag?".

När eleverna kan föra protokoll över sina partier finns det många sätt att uppmuntra till analys:

- Lär eleverna hur man kan analysera sina egna partier enligt schemat ovan.
- Uppmana eleverna att analysera med motståndaren efter ett parti.
- Analysera med eleven efter varje parti.
- Låt eleverna visa sina partier på nästa träning.
- Skicka in elevernas bästa partier till tidningar och tidskrifter. Eller lägg upp dem på klubbens hemsida.
- Under en turnering kan flera ledare vara med enbart för att analysera partier med eleverna.
- Anordna analyskvällar på klubben där alla kan visa sina partier. Eller, engagera en stark spelare som är med och analyserar.
- Uppmuntra eleverna att spara alla sina protokoll. T.ex. genom att sätta in dem i pärmar. Visa också eleverna hur de på datorn kan lägga in och samla alla sina partier i en fil. Två bra program är ChessBase och ChessAssistant.

Som avslutning bör det nämnas att människor lär sig bäst genom aktiv inlärning. Det innebär att eleven får lösa problem och därmed adderar ny kunskap. När en ledare/tränare analyserar ett parti med sin elev bör han eller hon därför alltid stoppa i det läge där det finns en förstärkning och låta eleven själv finna rätt drag. Klarar inte eleven att finna förstärkningen är det bättre att komma med en vink än att visa rätt lösning. Själv brukar jag ha funderat ut bra meningar som kan hjälpa eleven att tänka rätt. T.ex. "Finns det någon pjäs du tycker är utsatt?" eller "Finns det någon känd mattbild som skulle kunna uppstå i vår ställning?".

Schackledaren

Det här avsnittet är skrivet med utgångspunkten att eleverna är barn. Råden och anvisningarna gäller i hög grad även för vuxna nybörjare, men komplettera med att läsa avsnittet *Schackträning för vuxna* på sid 145.

Jag tycker att schackledare för nybörjare har det väl förspänt i Sverige. Det finns ett bra träningsmaterial med tillhörande riktlinjer att beställa från Sveriges Schackförbund och dessutom anordnar Sveriges Schackförbund bra ledarkurser som ger en pedagogisk introduktion till att lära nybörjare spela schack. Detta gör att i princip alla klarar av att hålla i undervisning för nybörjare utan att det behöver ta allt för mycket tid i anspråk. Och en gång för alla – spelstyrka har INTE någon egentlig betydelse. Har ledaren bara förberett träningen väl kan han eller hon vara nära nog nybörjare själv.

Normalt sett är man nybörjare under en eller möjligtvis två terminer. Därefter vill man inte bli kallad nybörjare utan snarare fortsättare. Förslagen till upplägg av träningstillfällen för nybörjare i detta kapitel kan ändå användas fram till att spelaren har gått igenom de 18 häften som Sveriges Schackförbund gett ut. Det brukar ta tre till fyra år. Samtidigt är det så att schack är ett spel där spelare har olika stor talang vilket kan vara väldigt utslagsgivande. Vissa barn kommer att plöja igenom häftena snabbt och utvecklas i ett rasande tempo, andra kommer aldrig att nå någon större spelstyrka. Nyckeln för att kunna bedriva bra undervisning är att gruppen som tränas är relativt jämn styrkemässigt.

Det måste också sägas att de mest avancerade av Sveriges Schackförbunds häften kräver viss schackkunskap hos ledaren. När häftena är genomgångna brukar spelaren också vara redo att delta i den vanliga klubbverksamheten, spela långpartier och även träna på annat sätt. Det ställs nya krav på ledaren, och jag har då valt att rubricera ledaren som tränare.

Fyra punkter för bra nybörjarträning

- 1) Följ nybörjarledarens fem gyllene regler!
- 2) Använd Sveriges Schackförbunds övningshäften med tillhörande riktlinjer!
- 3) Förbered bra spelformer för att spela partier!
- 4) Följ en bra lektionsmall!

1) Fem gyllene regler för ett bra ledarskap för nybörjare

• Att ledaren vill vara ledare!

Den grundläggande förutsättningen för nya ledare likväl som för erfarna. Om du tappat motivationen måste du fundera över var problemet ligger och hur du ska finna den igen. Kanske behöver du hjälp av ytterligare någon ledare så att du slipper pressen? Behöver du stimulans genom att gå en kurs eller utbyta tankar med en annan ledare? Behöver du köpa en bra bok som kan ge dig nya idéer?

• Att ledaren håller ordning och reda!

I första hand gäller det organisationen runt omkring själva verksamheten. När barnen kommer till träningen ska lokalen vara öppen och förberedd för träning. Ledaren ska veta vilka barn som är närvarande både för barnens säkerhet och för att föreningen ska få de bidrag träningen ger rätt till. Ledaren ska ha tillgång till ett register med telefonnummer, e-mail och adresser så att barnen kan kontaktas om träningen ställs in. Ledaren brukar också vara spindel i nätet när det gäller information och organiserande av tävlingar som barnen kan åka på.

Rubriken syftar även på den situation som en nybörjarträning utgör. När många barn träffas är det svårt att skapa det lugn som krävs för att kunna spela schack. Nyckeln är att inte vara för många barn per vuxen ledare. Ett bra riktmärke är MINST en ledare på åtta barn.

• Att ledaren ger ett bra bemötande!

Barn prövar på en mängd olika aktiviteter. Det som väger tungt när det gäller vilken aktivitet de fastnar för är det bemötande de får, framförallt första gången. Hälsar någon dem välkomna? Får de information om verksamheten och föreningen? Talar ledaren på ett sätt så att barnen förstår? och framförallt Känner de att ledaren bryr sig och är glad över att de har kommit? Förutom att ledaren bör anstränga sig att ta emot barnet och se till så att han eller hon kommer in i verksamheten är ett bra knep att ha förberett ett papper med information om verksamheten och klubben som det bara är att sticka i handen på barnet/föräldern. På papperet bör det finnas information om vart de ska vända sig med frågor. Förslagsvis genom att ledarens namn och telefonnummer finns med.

• Att ledaren låter barnen spela mycket!

Ju yngre barn desto mer bör träningen bestå av att de spelar själva. Många nybörjarledare har en tävling för gruppen som sträcker sig över hela

terminen och som avslutar varje träning. Den riktlinje jag vill rekommendera är att varje nybörjarträning består av MINST 50% spel.

Limhamns SK:s ungdomsansvarige Conny Holst går ännu längre och menar att den unge nybörjaren i 6-7 årsåldern BARA bör spela. Han anser att ett träningsupplägg som liknar skolan riskerar att stöta bort barnen. Därför låter Holst träningen bestå av att barnen spelar enligt utmanarpartisystemet på nästa sida med ett poängsystem som ger 4 poäng vid vinst, 3 poäng vid remi och 2 poäng vid förlust. Holst skriver ner poängen vid varje träningstillfälle, men förklarar också för barnen att det finns specialpoäng som han håller reda på och summerar. Dessa specialpoäng ger Holst de mest behövande så att den sammanlagda tävlingen över hela terminen blir jämn in i det sista.

Holst tycker att det är stor skillnad när nybörjarna kommer upp i 9-10 årsåldern i och med att de då är mer vana vid skolan och därmed kan finna en trygghet i att träningen liknar den.

• **Att ledaren får bra kontakt med föräldrarna!**

Det är föräldrarna som uppmuntrar till eller avråder sina barn från olika aktiviteter. Det är de som betalar medlemsavgifter och kör barnen till träningar och tävlingar. Lägg därför tid på att få bra kontakt med föräldrarna redan från början så att de känner att du gör ditt yttersta för att deras barn ska ha det bra. Enklaste sättet är att prata med dem när tillfälle ges och att poängtera att de alltid är välkomna att ringa om det är något de undrar över. Man kan också arrangera ett föräldramöte där verksamheten presenteras och där föräldrarna får tips om hur de kan uppmuntra och hjälpa sina barn i deras schackspelande. Dessutom är föräldrarna den bästa rekryteringsbasen för nya ledare.

2) Sveriges Schackförbunds övningshäften

Sveriges Schackförbund har tagit fram en serie med 18 övningshäften för nybörjare som heter "Caissas steg". Häftena är uppdelade i "På äventyr i schacklandet" där ett tecknat djur följer eleven och guidar genom uppgifterna, en slutspelsserie med fokus på att göra schack och matt och "GABIÖ" där taktik tränas. Häftena hakar i varandra och utvecklar eleven med successivt svårare uppgifter. Använder ledaren denna serie har han eller hon ett bra nybörjarmaterial de närmaste åren.

När jag har gjort intervjuer med de mest erfarna ledarna för nybörjare i Sverige har i princip alla haft dessa häften som bas för sina träningar. Häftena rekvideras via SSF:s kansli på 011-10 74 20. Det är att rekommendera att varje barn får sitt personliga häfte.

3) Olika spelformer

Ett bra spelsystem ska ha en tydlighet i sin form så att barnen snabbt förstår hur det går till. Det är viktigt att spelformen är anpassad till den tid som finns för spel vid varje träningstillfälle. (Normalt sett 40 – 50 minuter.) Tänk också på att variation förnöjer. Under en termin kan det därför vara idé att använda flera olika spelformer. Normalt sett brukar tre olika spelformer hinnas med under en säsong.

En viktig frågeställning som alla ledare och tränare i schack måste reflektera över är hur mycket konkurrensen ska stimuleras i gruppen. Olika typer av spelformer, inte minst beroende på hur tävlingens resultat redovisas, stimulerar denna sida olika mycket. Det kneps som i princip alla nybörjarledare använder sig av är att ge poäng även till dem som förlorar sina partier. Det gör att barnen alltid får poäng när de kommer till träningen.

Utmanarpartier

Ledaren bestämmer vilka som ska mötas och vilken färg de ska ha. Vinnaren får 2 poäng, förloraren 1 poäng och vid remi får båda 1 poäng. När barnen är färdiga kommer de till ledaren och redovisar resultatet. Ledaren parar ihop barnen på nytt.

Jag tycker att det här är den bästa spelformen att börja med när man tränar de färskaste nybörjarna. Dels för att detta spelsätt gör att barnen slipper vänta på att nästa rond ska börja eftersom ledaren parar ihop dem som är färdiga, dels för att även förlorarna får poäng, dels för att konkurrensmomentet inte lyfts fram i spelformen.

När barnen kommer på att de tjänar på att "ta snabba remier" är det dags att byta spelform eller att byta skala till 3 poäng vid vinst, 2 poäng vid remi och en poäng vid förlust.

Poängjakt

Idén med poängjakt är att stimulera barnen genom att låta dem jaga poäng. Ju mer poäng som delas ut desto bättre. Alla som kommer till träningen får 5 poäng. Barnen delas in i rangordnade grupper om fyra. De i lägsta gruppen får 2,5 poäng var. Varje grupp uppåt i hierarkin får ytterligare 2,5 poäng, dvs. 5, 7,5 och 10 poäng. Deltagarna får därtill poängen de vinner i grupperna. Vinnarna går upp en grupp och förlorarna går ner en till nästa träning. Observera att ledaren kan "hjälpa" vissa av eleverna genom att ge extra poäng för t.ex. snygga drag.

För att barnen enkelt ska kunna följa tävlingen som löper över terminen kan man åskådliggöra ställningen med hjälp av en barometer. Den enklaste barometern för en schacktävling gör man på rutat papper. Till vänster en

kolumn med deltagarnas namn och vågrätt överst en skala, där varje ruta motsvarar en poäng. Efter varje tävlingstillfälle drar man ett streck i en ny färg, motsvarande poängplockningen för varje deltagare. Barometern ska under hela tävlingen finnas tillgänglig på väggen.

Poängjakten SK Bonden Våren 2007

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	
1 Ida																																						
2 Farhad																																						
3 Samuel																																						
4 David																																						
5 Carro																																						
6 Tobbe																																						
7 Åsa																																						
8 Greta																																						

Stegen

Snabba vinster och förluster är vanliga i en nybörjargrupp. Det hindrar inte att ett och annat parti blir segt och långdraget. Att bara vänta på sin tur är inte särskilt kul för livliga schackjuniorer så här följer ett exempel på en "utfyllnadsturnering".

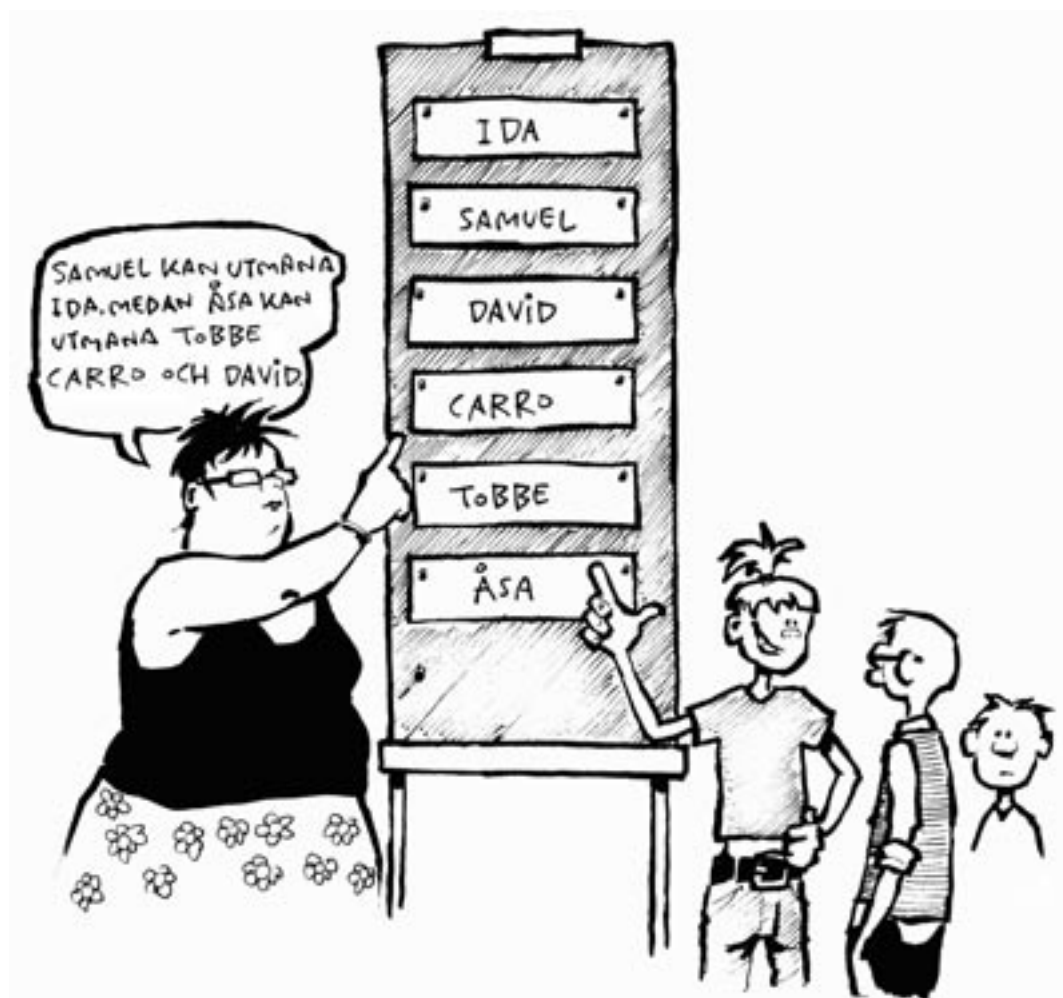
Stegen är en form av utmanartävling av engelskt ursprung. Den går till så att man gör en liten stegge av kartong, eller trä. Det skall finnas lika många steg som deltagare i gruppen. Mellan varje stegpinne ska man kunna skjuta in en remsa med deltagarens namn. Det går också bra att hänga kartongbitar med deltagarnas namn ovanför varandra på en trälist med krokar eller liknande. Ranka eller seeda alla gruppens juniorer i ordningsföljd och placera den bäste, nr 1, på nedersta stegpinnen, nr 2, 3 osv. där ovan. Man bör inte lita på de lösa lapparna i stegen utan man bör också skriva ner en siferrad med den nya ordningsföljden efter varje sammankomst.

Tävlingen går till så att var och en på lediga stunder får utmana någon av de tre spelarna närmast ovanför i stegen. Om det skulle inträffa att de är frånvarande får man utmana närmast tillgängliga spelare. I första partiet har nr 1 alltså rätt att utmana nr 2, 3 eller 4 (nr 5 om 2, 3 eller 4 saknas). Det gäller alltid ett parti, och spelarna lottar om färg. Man får bara utmana samma spelare en gång under samma sammankomst. Utmaningarna ska ske då båda parter är lediga från programmets huvudtävling och ingen får utan skäl avböja en utmaning. Om utmanaren segrar byter han plats med den besegrade och klättrar på stegen.

Det finns ingen risk för att den som för tillfället ligger överst och inte har någon att utmana blir arbetslös, eftersom just den platsen kommer att bli särskilt eftertraktad.

Om man använder "stegen" som ovan beskrivits, bör man inte sätta annan tidsgräns för tävlingen än säsongslutet, och man kan gott låta den fortsätta över höst och vår parallellt med alla andra turneringar. Ett bra grepp är att använda stegen att komplettera prislistan vid avslutningen. De som inte fått pris i huvudtävlingen prisbelönas i stället efter sin plats på stegen.

En annan variant av tävlingen är att man plockar fram stegen en halvtimme då och då. Deltagarna får utmana varandra utan andra restriktioner än att den utmanade för ögonblicket är spelfri. Det kan bli stora skutt på stegen till allas förnöjelse, men i längden flyter de bättre spelarna ovanpå. Fem eller sex omgångar brukar vara lagom. Det är viktigt att alla på förhand vet hur många "ronder" det är fråga om. Efter ett uppehåll kan man ta fram stegen för en ny tävling med deltagarna rankade underifrån.

Närvaromonrad

Monradssystemet används när alla inte hinner möta alla i en turnering. I närvaromonrad möts de som är närvarande. Varje spelare har ett monradskort. När gruppen träffas tar man fram korten för dem som är närvarande. Idén är att de som vinner möter varandra och de som förlorar möter varandra. Man börjar med att skriva ett kort för varje deltagare. Sedan lottas korten så att varje kort får ett nummer: 1, 2, 3 ...osv. Detta nummer är också positionsnumret vid lottningen av första ronden. Sedan får varje spelare ett nytt nummer efter varje rond och den nya placeringen i tävlingen. Spelarna paras ihop efter bestämda regler. Först kollar man antalet kort. Är det udda antal skall den sämst placerade ha frirond. En spelare kan bara ha frirond en gång under en och samma tävling. Sedan börjar lottningen. Då börjar man alltid från början med positionsnummer 1. Den överst på listan spelar mot den förste han eller hon inte mött. I rond 1 möts nr 1 och nr 2, nr 3 och 4 osv. Samma spelare kan bara mötas en gång under en tävling. Den som har högst nummer har vit. Det vill säga 2 och 4 i första rond. Senare i tävlingen ser man till vilket antal vita respektive svarta partier spelaren har haft. Den som har haft minst antal vita får vit. När man spelat första ronden förs resultaten in på korten. Vinst ger 3 poäng, remi 2 poäng och förlust 1 poäng. När korten kommer tillbaka läggs de i poänghögar. Alla 3-poängare i en hög, alla 2-poängare i en och 1-poängare i en. När nästa rond ska lottas räknar man först att alla kort är inne. Sedan skrivs positionerna in för andra rond. Det går till så att korten inom en poänggrupp har samma ordning som inför föregående rond. Den nya positionen skrivs in på korten ovanför rutan för rond 2. Lottningen fortskrider tävlingen ut på detta sätt med följande sex principer som grund inför varje rond:

- 1) Räkna att ni har rätt antal kort.
- 2) Gör en positionsordning.
- 3) Ta ut frirond.
- 4) Lotta så att den högst positionerade möter den högste han eller hon inte mött.
- 5) Den med minst antal vita får vit. Vid lika antal vita får den lägst positionerade vit.
- 6) Om det visar sig att det sista paret redan mötts bryts lottningen, nerifrån med ett par i taget.

Exempel på ett monradskort:

Nr												
	Namn											
	Klubb											
Rond	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Mot nr												
Färg												
Poäng												
Summa Poäng												

S-B/Kvalitetspoäng

Poäng

Placering

Sätt att redovisa tävlingar på

Det är naturligt för schackspelaren att vilja veta hur man ligger till i en turnering. Det normala är att en tävling i en klubb redovisas på klubblokalens anslagstavla och/eller på klubbens hemsida på nätet. Om man vill inspirera barnen i en grupp kan man förutom en barometer göra något extra av poängpresentationen genom att sätta upp stora ark där tävlingen redovisas i form av tydliga, färggranna diagram eller varför inte låta barnen klippa ut var sin rymdraket i papp under första lektionen. Allas raketer startar vid golvet och det sista som görs vid varje lektion är att alla får flytta upp sina raketer så mycket som de fått poäng under träningen.

4) Förslag till lektionsmall för nybörjare

- 1) Ledaren hälsar alla välkomna.
- 2) Ledaren berättar vad de ska göra under lektionen.
- 3) Ledaren uppmuntrar eleverna till att spela schack hemma genom fråga om någon spelat något parti hemma, visat förra veckans trick för farfar eller genom att berätta om någon schacktävling som pågår, presentera någon av världens bästa spelare, visa "Söndagsdraget" från dagstidningen, tipsa om någon bra schacksajt på nätet eller berätta hur många schackböcker det finns på biblioteket.
- 4) Ledaren visar en spelregel, ett enklare tema, ett trick eller ett parti.

- 5) Ledaren delar ut barnens häften. Barnen får lösa uppgifter ur Sveriges Schackförbunds häften.
- 6) Barnen får spela utmanarschack eller spela partier i någon annan spelform.
- 7) Ledaren rundar av och avslutar träningen.

Kommentarer till lektionsmallen

- 1) Det är viktigt att få in en rutin som tydligt visar att NU börjar träningen. Enklast är helt enkelt att be alla sätta sig vid sina platser och göra sig i ordning för träning. När det är gjort och det är tyst säger man: "Hej allihopa! Det här är den tredje gången vi träffas den här terminen." En utvecklad variant av denna ritual är att börja varje träning med att barnen sitter på stolar som samlats i en halvcirkel framför ledaren, utan några bänkar eller bord emellan. Det är nu enklare för ledaren att få kontakt med barnen i och med att gruppen så tydligt samlats. I denna situation kan man sedan gå igenom de första momenten i träningsmallen. Situationen bryts genom att ledaren säger: "Nu tar var och en sin stol med sig och ställer vid borden där schackbräderna finns."
- 2) Ett delmål med varje lektion är att få eleverna att spela/träna schack hemma. Ett av de bästa knepen för att lyckas med detta är att få eleverna att bli intresserade av vad som händer i schackvärlden och bli medvetna om var de kan läsa om schack hemma. "I tidningen Dagbladet visades igår ett kanondrag av vår Anders Andersson i vår klubb. Kan ni se vad han spelade?", "Vet ni vem som leder VM?", "Vladimir Kramnik heter en av världens bästa spelare. Titta vilket fint drag han fick in i går i Linaresturneringen.", "www.schackforum.se är en sajt om vad som händer i schackvärlden. Missa inte fliken partier!", är några möjliga ingångar för ledaren att använda sig av. En variant kan vara att ha Veckans fråga, Veckans uppgift eller Veckans schackord, som barnen får kolla upp till nästa gång. T.ex. Vem är världens högst rankade schackdam? Vad betyder "Rörd är förd" osv.
- 3) Att berätta vad man ska göra under lektionen ger en tydlighet och inger förtroende.
- 4) Vanligt är att ledaren introducerar på demonstrationsbrädet men att barnen kan lösa uppgiften på det egna brädet om de vill.
- 5) Detta moment är ett bra tillfälle för ledaren att få till ett möte med barnet en-till-en. Det är nu man kan uppmuntra barnet och få förståelse för vilka kunskaper barnet har respektive saknar. Ett bra knep är att ställa frågor som hjälper barnet att själv lösa uppgiften. Tänk gärna ut frågor i förväg till varje uppgift som kan hjälpa barnen på traven.
- 6) Under tiden som barnen spelar bör ledaren/ledarna cirkulera och titta på partierna. När ett parti tar slut frågar man vad som hände, om de kunde

ha spelat annorlunda osv. Kanske kan man till och med sätta upp någon speciellt intressant ställning på demonstrationsbrädet och visa den för hela gruppen.

7) Det är viktigt med en tydlig avrundning och avslutning där alla i gruppen tar ansvar för att lokalen är i samma skick som när de kom och att information om nästa träningstillfälle och/eller kommande tävlingar lämnas.

När väl grunden är satt och barnen känner rutinerna för hur träningen går till kan man givetvis bryta av med något helt annat upplägg någon gång då och då för att ge variation. Som i allt gäller det att ha balans mellan trygghet och spänning.

Den allra första gången

Den allra första gången ett barn ska träna schack är avgörande för det fortsatta spelandet. Det är nu som barnets nyfikenhet på schack ska omvandlas till ett intresse och en varm och social miljö ska erbjuda barnet att utvecklas både som schackspelare och människa. Det är därför synnerligen viktigt att både klubb och ledare har klart för sig hur de ska göra den första gången till en angenäm upplevelse för nybörjaren. Som ledare bör du:

- 1) Möta barnet, och föräldern, när de kommer. Presentera dig, och sedan presentera de andra barnen i gruppen.
- 2) Berätta hur träningarna går till, hur långa de är, vad de brukar ha för innehåll och vilka förhållningsregler som gäller.
- 3) Ge barnets förälder, eller barnet själv om föräldern inte är med, ett informationspapper om klubben, och ett om den specifika träningen. Visa speciellt var ditt telefonnummer finns, ifall barnet eller föräldern har frågor.
- 4) Försök att snabbt stämma av hur mycket erfarenhet barnet har av schack. Kan barnet alla regler? Hur mycket har det spelat? Med vilka har det spelat? Avsluta med att säga att det låter jättebra och att barnet har kommit helt rätt.
- 5) Försök att sätta barnet bredvid några av de andra som du tror att nybörjaren kan passa ihop med.
- 6) Under lektionen får du känna av om barnet vill få uppmärksamhet genom att du ställer frågor och försöker dra in barnet i undervisningen, eller om barnet vill känna sig för under denna den första gången. Beröm är dock aldrig fel!
- 7) Efter lektionen kan du gärna prata lite med barnet för att försöka förstå hur det kände sig. Beröm barnet och säg att det gick bra och hälsa det välkommet till nästa gång. Tala också med föräldern och se till att de papper du delade ut i början kommer med hem.

Upplägg för den första terminen

När man ska börja med en grupp där alla tränar schack för första gången kräver det ett genomtänkt upplägg. Detta ska successivt lotsa in barnen i en bra rytm bestående av förslagsvis Sveriges Schackförbunds häften "Caissas stegen" samt spel. Det kan vara en finess att börja med en stor grupp och flera ledare, även om man planerar en uppdelning i olika grupper. Orsaken är att man då kan dela in barnen efter kunskaper när ledarna lärt känna dem.

Innehållet i de första träningarna

En inledande fas där barnen har olika förkunskaper i schack skulle kunna se ut så här:

Första träningen

- 1) Följ råden under rubriken *Den allra första gången*. Använd också de inledande och avslutande råden i lektionsmallen.
- 2) Fråga hur många av barnen som kan reglerna. (Handuppräckning.)
- 3) Barnen får lära sig hur kungen, tornet och bonden går. Visa på demonstrationsbrädet.
- 4) Berätta för barnen att de ska spela Bondeschack.
- 5) Barnen får spela Bondeschack. Bondeschack spelas med enbart kungarna och bönderna. Dessa ställs upp i utgångsställningen för ett vanligt schackparti. När bönderna når åttonde raden förvandlas de till torn. Man vinner genom att ta motståndarens kung. (Mattregeln finns således inte utan lärs ut lite senare.)

Andra träningen

- 1) Börja med att visa varför tornet är så bra. T.ex. hur det kan hota en annan pjäs. För de med mer kunskaper kan man visa hur tornet kan hota två pjäser på en och samma gång.
- 2) Barnen får spela bondeschack under hela träningen. Ledaren cirkulerar, hjälper till vid oklarheter och parar ihop barnen för nästa parti när de spelat färdigt. De kommer att hinna med många partier under denna andra träningen.

Tredje träningen

- 1) Visa hur bonden kan hota t.ex. ett torn. För de med mer kunskaper kan man visa hur bonden kan hota två pjäser på en och samma gång.
- 2) Om barnen har förstått hur bondeschack fungerar och det flyter på

utan problem kommer de troligen att vilja lära sig om fler pjäser efter ungefär halva träningen. Lär då ut hur löparna, springarna och damen går och slår. Det kan också vara dags att visa varför schackbrädet har ett koordinatsystem och hur ett schackdiagram fungerar.

- 3) De får spela med alla pjäserna på brädet. Vinner gör man fortfarande genom att ta kungen.

Fjärde träningen

- 1) Förklara vad Schack Matt är för någonting. (T.ex. Schack uppfanns under en tid när kungen var den som bestämde allt. Kungarna kunde givetvis inte tillåta ett spel där kungen slogs av brädet. Därför tar schack slut när en av kungarna inte kan komma undan och kommer att slås i nästa drag. Det är då schack och matt.)
- 2) Lär barnen hur man gör schack och matt med två torn. Visa först hur en mattbild kan se ut med en vit kung på e8 och ett svart torn på a7 och ett torn på b8. Förklara varför det är schack och matt. Visa därefter flera olika mattbilder på samma tema runt om på brädet. Ge därefter gruppen exempel där det är schack och matt i två drag, i tre drag osv. Därefter paras barnen ihop två och två och får spela mot varandra en gång med tornen och en gång med kungen.
- 3) Barnen får spela partier där de vinner genom att göra schack och matt.

Femte träningen

Ledaren vill under denna lektion se vilken nivå barnen befinner sig på. De i gruppen som tränaren bedömer kan klara av i alla fall ett par uppgifter i *Styrkeprovet* får gå igenom detta. *Styrkeprovet* finns på sid 163. De barn som snabbt blir klara med provet får därefter spela mot varandra. De barn som ledaren bedömer inte klarar av *Styrkeprovet* får lösa uppgifter ur Sveriges Schackförbunds första häfte som heter *Knuff*.

Sjätte träningen

Det är nu dags att följa lektionsmallen från sidan 126. Barnen blir tilldelade det häfte av Sveriges Schackförbunds serie där det är lämpligt att de börjar. Ledaren förklarar hur häftena fungerar. Barnen håller sin egen takt genom de 18 häftena.

Efter den femte träningen, när barnen gjort *Styrkeprovet*, kan det vara idé att dela gruppen i två delar, alternativt att dela gruppen när det är dags att spela partier under träningarna eller när man ska träna olika moment. Gör dock ingen stor sak av delningen och dela inte upp barn ifall de önskar

vara tillsammans. Alla tjänar dock på att träningen bedrivs på rätt nivå för respektive elev.

Olika ledare har förstås olika upplägg för de första gångerna. En sak som kan skilja är hur fort barnen går från bondeschack till att spela med alla schackpjäserna. En möjlighet kan vara att successivt föra in de övriga pjäserna, t.ex. 1) tornen 2) löparna 3) damen + springarna. För varje ny pjäs som förs in får barnen spela några partier så att de vänjer sig vid de nya möjligheter som uppstår.

När ska man börja med...

...schackklocka

Här finns det två olika förhållningssätt. Vissa nybörjarledare börjar med schackklocka direkt "för att klockan ska bli en naturlig del av spelet". Andra ledare menar att barnen inte fokuserar på själva spelet om de använder schackklocka och för därför in detta element först när barnen börjar mellanstadiet. Jag vågar mig inte på en rekommendation - var och en får prova sig fram.

...rating

Det är först när spelaren börjar spela partier med längre betänketid som rating används. Det brukar ske naturligt när spelaren har passerat nybörjarstadiet och vill delta i tävlingar av olika slag.

...protokoll

Protokoll används vid partier med längre betänketid. Nybörjarledaren bör ha förberett eleverna på det ögonblick när de ska föra protokoll genom att steg för steg först lära ut koordinaterna, lära ut alla symboler, hur man skriver ner ett schackdrag, låta eleverna träna på att gå igenom ett parti, och förstås föra protokoll under partier på träning.

...spela långpartier

När ett barn ska börja spela långpartier är givetvis individuellt. Det stora problemet för nybörjaren brukar vara att använda sin tid på bästa sätt och det är mer regel än undantag att nybörjaren som spelar sitt första entimmesparti använder fem minuter på hela partiet. Det naturliga är att i takt med att tidsförbrukningen blir bättre får barnet pröva på att spela med mer och mer tid.

Schacktränaren

Att träna fortsättare skiljer sig från att träna nybörjare på så sätt att schacktränaren behöver ha större kunskap om schack och måste lägga ner mer tid på förberedelser. Orsaken är att det inte på samma sätt som för nybörjarna finns ett koncept att använda sig av, eftersom schack efter nybörjarstadiets självklara trappsteg blir mer komplext och svårorienterat.

I stället för att tala om *att ha kul* och *att utveckla eleven* som två mål med varje träning kan man använda begreppen *stimulansträning* och *metodisk träning*. Det är två begrepp för schacktränaren att bära med sig.

I stimulansträning är det viktigaste att träningsmomentet är roligt. Att utveckla kunskaperna i schack kommer i andra hand. I metodisk träning ligger tyngdpunkten på att man ska utveckla eleven och fördjupa förståelsen för schack. De båda begreppen behöver inte stå mot varandra utan smälter samman när träning fungerar bra. Nyckelorden för denna sammansmältning är *bra exempel* och *variation*. När man har träning på lite högre nivå och till exempel går igenom ett slutspel gäller det att träna det på ett flertal olika sätt för att hålla intresset uppe. Man kan förslagsvis börja med att visa ett instruktivt slutspel och förklara grunderna. Därefter får eleverna uppgifter att lösa. Tränaren kan låta dem spela en tematurnering med slutspel, ha frågesport om olika slutspelsställningar eller sätta samman tvåmannalag som får analysera ett slutspel och sedan möta ett annat lag som tittat på ställningen. Den ene med vit och den andre med svart. Det gäller att vara uppfinningsrik och att känna av vad gruppen orkar med.

Det säger sig självt att ju yngre eleverna är desto mer variation och stimulans behövs. Inte minst eftersom de sällan ser kopplingen mellan det arbete de lägger ner och det de kan få ut av träningen i framtiden. Jag har därför sällan bara ett tema när jag tränar de yngsta juniorerna.

För de mer ambitiösa finns det en högre tröskel innan variation behövs. Det viktiga är i stället att ha verkligt goda exempel. Stimulansen finns då i att lära sig något nytt och få ny förståelse av en ställningstyp. Men jag anser att det är farligt att tro att bättre spelare inte behöver variation och jag är övertygad om att lek och tävling alltid är viktiga komponenter för att man ska kunna vara på topp koncentrationsmässigt. En seriös tränare bör därför alltid ha extra uppgifter förberedda till varje träning, både stimulerande och för att utveckla eleven maximalt. Då kan tränaren känna av i vilken form gruppen är och hela tiden finna rätt nivå på träningen.

Sammanfattningsvis tar det tid att förbereda en bra träning. Om man vill kunna förevisa bra partier och exempel på rätt nivå och därtill åstadkomma en pedagogisk presentation som utvecklar eleven maximalt finns det inga genvägar. Därför tycker jag att alla tränare dels ska planera för att kunna

lägga ner den tid det tar, dels ska utforma sin träning så att den blir lätt att återanvända, till exempel genom att föra anteckningar så att träningen blir ännu bättre nästa gång. För varje gång tränaren sedan håller träningen blir tiden han eller hon har satsat en bättre och bättre investering. Efter ett tag kommer tränaren dessutom att ha en samling bra träningar att välja från.

Förutom att avsätta tid till förberedelser och arkivera sina anteckningar krävs det att en tränare planerar träningen, har tillgång till bra partier och exempel samt har pedagogisk kunskap om hur materialet kan presenteras.

Hur ska tränaren planera träningen?

Terminsupplägg

Eftersom träning för fortsättare inte har samma självklara upplägg som träning för nybörjare är det viktigt att presentera den träning man ska hålla så att eleven först och främst får grepp om vad träningen innehåller men också blir lockad att delta. Ett terminsupplägg kan se ut så här:

Schema för fortsättare

Träningarna sker i SK Bondens klubblokal, tisdagar kl.17.00 – 18.30. Tränare är Anna Andersson. Kontakta henne på anna.andersson@schacknet.se eller 011-111111 ifall ni önskar delta.

1. Utan grund, inget hus (7/9)

Om att träna på rätt sätt.

2. Den fula ankungen, döljer en svan (14/9)

Om bondens olika funktioner i schack.

3. Kort i rocken, men stark i närstrid (21/9)

Om springarens olika funktioner i schack.

4. Biskopens kräkla når över hela brädet (28/9)

Om löparens olika funktioner i schack.

5. Kombinationstävling (5/10)

6. Kanonens skott går alltid rakt (12/10)

Om tornets olika funktioner i schack.

7. Bakom varje framgångsrik man finns en kvinna (19/10)

Om damens olika funktioner i schack.

8. Stjärngästen (26/10)

En stjärngäst kommer och visar sina bästa partier.

9. När kungen har svettband istället för krona (2/11)

Om kungens olika funktioner i schack.

10. Sesam öppna dig (9/11)

Om Italiensk öppning.

11. Slutet gott...men svårt (16/11)

Hur lär man sig slutspel?

12. Rankingtomten har klappar till alla barn (23/11)

Avslutning och sammanfattning av terminen.

Träningshelg i klubblokalen

Lördagen den 30 september och söndagen den 1 oktober blir det schackläger i klubblokalen. Lördag 10.00 – 12.30 och 13.30 – 16.00. Söndag 10.00 – 12.30. Ansvarig är Anna Andersson. Hon har tagit fram ett schema för helgen som finns på hemsidan och sitter på anslagstavlan. Anmälan sker genom att maila: anna.andersson@schacknet.se. Alla är välkomna. Blir det många deltagare kommer gruppen att delas.

Tävlingar

- Klubbmästerskapet börjar torsdagen den 9/9 och håller på under nio veckor. Mer information finns på hemsidan och på anslagstavlan.
- Seriematcherna under terminen spelas 30/10, 14/11 och 12/12. Ta kontakt med er lagledare för mer information.
- Missa inte SK Bonden Open med 5000 kr i första pris! Turneringen spelas 6/11 – 7/11. För mer information – se hemsidan eller anslagstavlan.

Kommentar till terminsupplägget

På ett terminsupplägg bör det stå var och när träningen bedrivs, hur lång tid den tar och vem som är ansvarig. Till detta upplägg kan adderas övriga viktiga händelser i klubben under hösten så att all viktig information samlas på ett ställe för eleven.

När det gäller rubrikerna på respektive lektion pendlar säkert omdömet hos er läsare mellan putslustigt och löjligt till inspirerande och kul. Här kommer vi in på ett av de viktigaste råden som gavs i början av detta kapitel: "Det du tycker är kul, tycker de du tränar är kul". Eftersom schackträning för fortsättare kan ha många olika infallsvinklar tycker jag att tränare ska våga finna sin egen stil och dessutom våga vara personliga. Då kan eleven välja vilken tränare som tilltalar och passar honom eller henne.

Planera respektive lektion

Precis som för nybörjarna är det viktigt med en bra träningsmall. Har man en rutin för hur träningen bedrivs vet eleverna vad som gäller och är mentalt inställda. Men även för fortsättare måste man vara uppmärksam på att mallen inte blir för förutsägbar och tråkig. Försök därför att vid varje tillfälle hitta något moment som bryter av och prova också att göra något helt annat minst en gång per termin.

En träningsmall skulle kunna se ut så här:

- 1) Hälsa välkomna.
- 2) Vad har hänt i schackvärlden?
- 3) Kort repetition av förra gången.
- 4) Lösningen till "hemuppgiften" presenteras.
- 5) Tränaren berättar vad de ska göra under träningen.
- 6) Uppvärmningsuppgifter.
- 7) Presentation av dagens tema.
- 8) Fördjupning av dagens tema.
- 9) Spelmoment/tävlingsmoment i linje med temat.
- 10) Sammanfattning av dagens tema både muntligt och i form av ett a4-papper som också innehåller en "hemuppgift".
- 11) Avrundning och avslutning av träningen.

Kommentar till träningsmall

- 1) Det är viktigt att skapa en rutin som tydligt visar att nu börjar träningen. Enklast är helt enkelt att be alla sätta sig på sina platser och göra sig i ordning för träning. När det är gjort säger tränaren: "Hej allihopa, idag är den tredje gången vi träffas den här terminen."
- 2) Poängen med denna punkt är att uppmuntra till egen träning. På högre nivå brukar spelarna redan veta vad som händer och jag brukar därför stryka denna punkt från mallen och bara använda den när jag verkligen finner något extra.

- 3) "Repetition är kunskapens moder", brukar man säga. Ett kort muntligt referat har dessutom fördelen att de som missade förra gångens träning blir uppdaterade om vad som skedde.
- 4) Att berätta vad man ska göra ger en tydlighet och inger förtroende.
- 5) För fortsättarna kan hemuppgifter vara av två slag, antingen är de som för nybörjarna en uppgift som lyfter fram schackets skönhet, eller också ligger uppgiften i linje med det tema träningen behandlat.
- 6) Att värma upp i schack handlar om att få igång hjärnan, och då främst räkneförmågan, innan lektionen fördjupar sig i dagens tema. Kombinationer eller enkla räkneövningar brukar vara det bästa sättet, enligt min erfarenhet.
- 7) Vanligt är att tränaren presenterar grunderna för dagens tema på demonstrationsbrädet genom att t.ex. visa ett instruktivt parti.
- 8) Standard för mig är att eleverna får ett a4-papper med uppgifter som de får lösa på det egna brädet.
- 9) Finessen med att göra både en muntlig och en skriftlig sammanfattning av lektionen är dels att eleven får bra riktlinjer att bära med sig i en spelsituation och dels att han eller hon kan fördjupa sig i temat hemma. Dessutom blir det möjligt att repetera lektionen. På pappret kan man också ha med extra material och en hemuppgift.
- 10) Det är viktigt med en tydlig avrundning och avslutning där alla i gruppen tar ansvar för att lokalen är i samma skick som när de kom och att information om nästa träningstillfälle och/eller kommande tävlingar lämnas.

Ett bra schackmaterial

Det finns idag ett stort utbud av schackböcker och schacktidsskrifter, men också schackuppgifter på nätet. Det är således inte bristen på schackmaterial som är problemet för schacktränaren, snarare överflödets förbannelse. Vilka exempel ska tränaren välja?

Grundregeln för mig är att hela tiden tänka i teman och att välja uppgifter som jag själv förstår (lär mig förstå) och som har något jag vill lära ut.

Ett knep är att ha en pärm eller en datafil där alla bra partier eller uppgifter man finner arkiveras. Uppdelningen skulle kunna vara i t.ex. öppning, mittspel, slutspel och taktik, med tillhörande undergrupper. Som schacktränare bör man hela tiden leta efter bra uppgifter och addera dem till sin bas. Efter ett tag får tränaren en gedigen och personligt utformad samling exempel att använda i sin träning.

När jag ska forma en schackträning brukar jag få ett uppslag till ett tema från en nyinköpt bra schackbok. De bästa exemplen från boken kompletterar jag sedan med uppgifter från min egen samling. Det gör att jag kan sätta mitt avtryck på träningen inte bara genom framförandet utan också när det gäller innehållet.

Ett pedagogiskt sätt att presentera schack

Det största dilemmat för dagens schacktränare verkar vara hur de ska presentera sitt material. Dels finns det lite forskning gjord på schackpedagogik, dels är traditionen stark. Många tränare verkar tycka att på högre nivå är bra exempel det enda viktiga. Men även om det inte behövs lika mycket *stimulansträning* som för nybörjaren tror jag att pedagogiken är lika viktig. Här följer några av mina frågor och råd att ta ställning till inför en träningssituation:

• Hur kombinerar jag som tränare partier, exempel och spel?

Det gäller att de exempel man presenterar utgör en helhet. Mina grundregler är att gå från det enkla till det svåra och att varje exempel jag presenterar ska addera ett nytt element för temat. Däremot kan de exempel eleverna får i uppgift vara av samma slag som jag tidigare demonstrerat. Det är i denna repetition eleverna visar att de har förstått. Om eleverna fastnar vid samma typ av svårighet kan jag demonstrera ytterligare ett exempel på samma motiv.

• Planera presentationen av exemplen

För de partier och exempel jag visar på demobrädet brukar jag fundera över följande frågor: Vilka bivarianter ska jag visa? Var ska jag tala? Vad ska jag säga? Var ska eleverna tänka själva? Vilka frågor ska jag ställa till dem och vilket läge? Vilka ledtrådar ska jag ge?

- **Det är eleven som ska förstå och lära sig!**

Det är lätt att bli exalterad vid schackbrädet och lätt att ta idéer och teman för självklara. Därför är det viktigt att hela tiden stämma av och få konfirmerat att eleverna förstått. Tränaren bör försöka skapa en kultur där det är okej att visa svaghet och våga fråga. Bästa sättet är att hela tiden bejaka frågor och lyfta fram att det var bra att de frågade. Det är fotbollstränaren som först får sparken. Kanske bör även schacktränaren bära detta ordstäv med sig.

- **Orden i centrum**

"En tanke finns inte om man inte kan formulera den i ord" finns det filosofer som hävdar. Jag tror att om först tränaren och sedan eleven kan förklara en schackställning med ord och lyfta fram det centrala temat betyder det att de har tillskansat sig kunskap att använda sig av i sina egna partier. Om schacktränaren däremot bara förklarar genom att visa schackvarianter är det svårt för eleverna att ta till sig kunskapen.

- **Ha alltid förberett extramaterial**

Jag har alltid med mig både stimulansuppgifter och metodiskt utvecklande uppgifter till träningen så att jag kan välja riktning och nivå på lektionen. Extramaterialet är gjort både för gruppen och för individerna. Ofta i form av svårare och enklare uppgifter på samma tema.

- **Var lyhörd för gruppen**

Har tränaren förberett extramaterial är det möjligt att stämma av vad gruppen orkar med och om det är stimulans eller metodisk träning den behöver. Men det handlar också om att hitta rätt nivå när det gäller hur mycket tränaren ska förklara och visa, och hur stort spelmoment träningen ska ha.

- **Var lyhörd för individen**

När man lär ut i grupp kommer det alltid att vara några som fattar snabbt och några som har svårare att hänga med. Försök därför alltid att ge de lite bättre extrauppgifter och de sämre ledtrådar till exemplen så att gruppen hålls samman.

- **Få träningen att likna tävling**

Inom idrotten har det länge varit känt att bra träning är träning som liknar tävling. Det är då idrottaren pressar sig, gör sitt yttersta och utvecklas. Schack är oerhört tävlingsinriktat och många schackspelare behöver konkurrensens morot för att kunna prestera. Det kan vara tävling i att lösa uppgifter bäst och fortast, men också spelsituationer.

Sätt att variera träningen

Den fråga jag oftast får när jag håller kurser för schacktränare och ledare är hur de ska variera sin träning. Jag brukar säga att det bara är fantasin som sätter begränsningar och berättar sedan att jag varje år försöker spåna fram en ny lista med variationsmöjligheter värda att testa. Här följer ett antal sätt:

- Gör en Guldkornsbok för gruppen där eleverna samlar sina bästa partier, sina favorituppgifter och urklipp ur tidningar och tidskrifter. Berätta när det kommit något nytt bidrag till boken.
- Vilken pjäs är borta? Låt eleverna se en ställning. Låt eleverna gå ut eller blunda. Ta bort en pjäs och låt dem gissa vilken. En variant är att fråga vilken pjäs som har flyttat?
- Gör en schackkortlek med kombinationer/uppgifter. Med en schackkortlek kan man t.ex. ha dueller med en korthög på bordet mellan spelarna, vänd upp ett kort, den som först ger den rätta lösningen får poäng. Först till tre rätt vinner. Eller anordna en form av Jeopardytävling där de som tävlar får se uppgiften på kortet, begär ordet och säger första draget i form av en fråga, t.ex.: "Vad är Lxh7+?"
- Dela ut stencililer med uppgifter att lösa.
- Sätt upp uppgifter på förslagsvis sex bräden i lokalen och låt eleverna cirkulera och lösa dem.
- Ha stencililer med olika svårighetsgrad att dela ut till eleverna beroende på spelstyrka.
- Låt stencililerna ha samma schackkombinationer, men från olika lägen. Låt de bästa i gruppen lösa kombinationerna från början och de sämre en bit in i kombinationen.
- Ha ledtrådar i form av små kort till stencililens uppgifter. Dela ut till dem som behöver.
- Lägg till en uppgift utan lösning på det kombinationspapper du delar ut. Allt för att motverka slentriantänkandet.
- Låt eleverna lösa kombinationer och uppgifter från förlorarens sida.
- Ge en poäng för rätt drag och en poäng för bra analys när eleverna löser uppgifter.
- Låt eleverna skapa egna kombinationer. Förslagsvis på det tema ni gått igenom på träningen.
- Dela in eleverna i lag och anordna stationsträning.
- Dela in eleverna två och två under träningen, träningslägret eller under en serie träningar. Vid varje moment av träningen tävlar eleverna i tvåmannalag. Börja tävlingen med att låta lagen tävla om bästa namn

på laget. Åskådliggör tävlingen på en whiteboard eller på ett stort pappersark.

- Dela in eleverna två och två. Låt dem analysera en ställning. De får sedan spela mot ett annat lag – en med vit, en med svart. Tänk på att ställningen bör ha en möjlighet som är den bästa, men att det inte resulterar i att en av spelarna får en helt hopplös ställning.
- Berätta för eleverna att nästa gång ska träningen fokusera på en öppning och att de då ska ha temablixt från en viss ställning. Idén är att eleverna ska förbereda öppningen och ställningen hemma.
- Använd en kursbok och komplettera med egna exempel. Fördelen med en kursbok är att eleverna kan förbereda sig hemma.
- Anordna simultan mellan eleverna och tränaren från givna ställningar. Gärna med ställningar där eleverna kan vinna om de spelar bra. Tvinga eleverna att tänka i tio minuter innan de får dra sitt första drag.
- Anordna schackfrågesport.
- Anordna temablixt.
- Följ en spelares utveckling genom träningen. T.ex. Bobby Fischer spelar Spanskt. Krydda träningen med att väva in schackhistoria och anekdoter.
- Låt eleverna spela en ställning. Gå sedan igenom hur de spelade i partiet och jämför med bokens analyser. Välj en ställning där det inte är självklart vem som vinner.
- Berätta att om eleverna klarar att lösa uppgiften slår de en stormästare. (Ifall det var en stormästare som förlorade förstås.)
- Ha veckans problem på anslagstavlan.
- Gör mailutskick med veckans problem.
- Bryt av träningen med filmvisning av t.ex. en schackfilm som *Searching for Bobby Fischer* eller kanske *The Prince of Chess* med Magnus Carlsen.
- Variera träningen med snabba och långsamma uppgifter. T.ex. enkla kombinationer som löses på tid och verkligt svåra uppgifter utan tidsbegränsning.
- Gör ett kompendium av alla stenciler som kursen innehållit och komplettera med en sammanfattning av varje träning och dela ut till eleverna.
- Gissa-nästa-draget-tävling när man går igenom ett parti. Tränaren bör välja ut ett antal lämpliga ställen i partiet och förslagsvis ge tre drag att beräkna och välja mellan. Använd handuppräckning och ge poäng till dem som gissar rätt.
- Använd egna erfarenheter i träningen för att illustrera svårigheter.

- Gör studiebesök på klubbturneringen eller någon annan tävling. Analysera något parti från turneringen och/eller bjud in en av spelarna som ni sett för att visa sitt parti.
- Träna fällor i olika lägen av ett parti.
- Byt tränare med en annan grupp en gång per termin.
- Låt en "stjärngäst" komma och visa sina bästa partier och uppgifter.
- Låt en "stjärngäst" komma och spela simultan mot eleverna.
- Låt eleverna förbereda en öppningsvariant noga och tvinga sedan en "stjärngäst" att spela ett parti mot alla eleverna på demonstrationsbrädet. Kanske får även eleverna tre gånger under partiet ångra sitt drag och gå tillbaka i partiet. Analysera tillsammans efteråt.

Olika spelformer

• Draget-efter-schack

Vit säger sitt första drag och trycker på klockan. Svart säger sitt första drag och trycker på klockan. Vit säger sitt andra drag, gör sitt första drag och trycker på klockan. Svart säger sitt andra drag, gör sitt första drag och trycker på klockan. Vit säger sitt tredje drag...osv. En variant är att spela två drag efter. De som tycker övningen är svår kan få föra protokoll.

• Blindschack

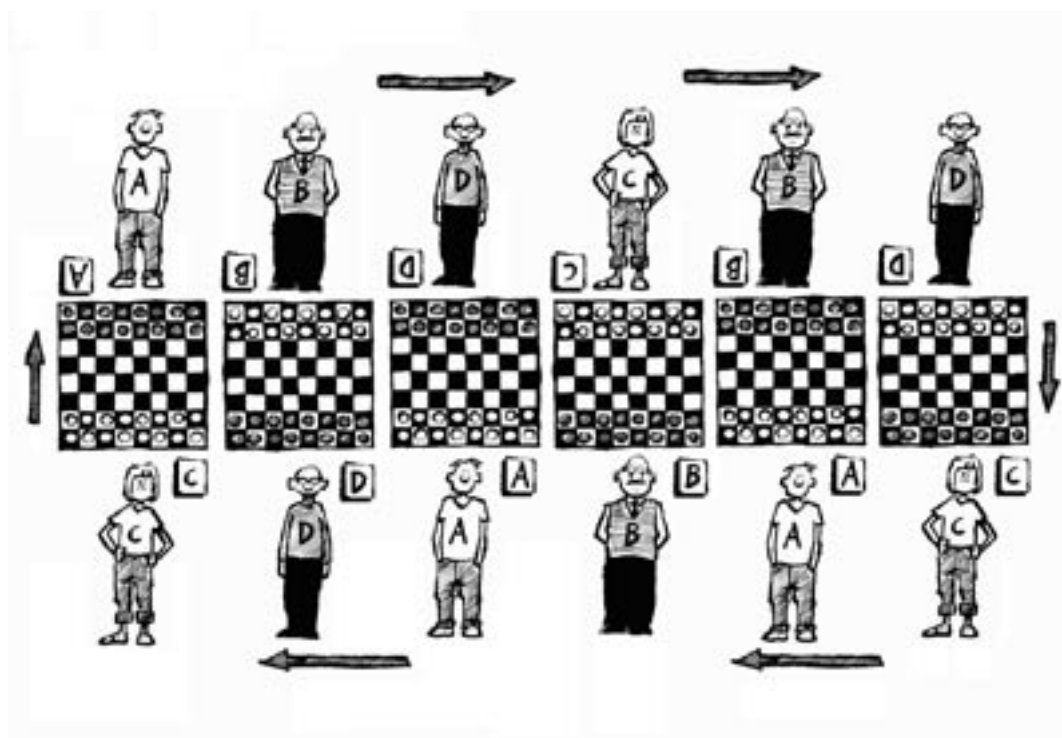
Spelas förslagsvis med klocka och på ett bräde utan pjäser.

• Raketschack

Vit gör ett drag. Svart gör två drag i rad. Vit gör tre drag i rad. Svart gör fyra drag i rad...osv. Så fort det blir schack går turen över till motståndaren. Så fort en mattställning uppkommit är partiet slut. Bara efter några drag brukar det gå att göra schack och matt. Ett knep är att ställa motståndarens kung patt och sedan leta efter ett sätt att få in en schack. OBS, se upp med skolmatt!

• Alla-möter-alla-simultan

Spelas lämpligen med fyra deltagare på sex schackbräden. Låt varje deltagare få en färg, ett nummer eller en bokstav och lägg vid det bräde och vid den sida där respektive deltagare spelar. T.ex. så här:

• Konsultationsparti

Två lag möts. Lagen sitter i var sitt rum och diskuterar de drag de ska göra. När lagen bestämt det drag de ska spela berättar de det för ledaren som vandrar över till andra laget med draget. Alternativt spelas partiet på ett demonstrationsbräde.

• Handikappblix

Vanligtvis spelar man blix med tidshandikapp, men även blix med pjäshandikapp kan vara värt att spela någon gång då och då. 0-99 poäng i ratingskillnad ger den lägre rankade möjlighet att välja färg. Vid 100-250 i ratingskillnad tar den bättre spelaren bort sin f7-bonde. Vid 250-500 i skillnad tar den bättre spelaren bort sin b1-springare. Vid 500 eller mer i skillnad tar den bättre bort sitt a1-torn.

• Chock

Spelas i tvåmannalag. Spelarna sitter bredvid varandra, en är vit och en är svart. När en spelare slår en av motståndarens pjäser ger han pjäsen till medspelaren som har rätt att sätta in dem på sitt bräde. Så fort det blir matt är partierna slut.

• Schack med slumpkort

Gör en kortlek med instruktioner som "Vänd på brädet.", "Gör två drag i rad.", "Stå över ett drag.", "Ditt nästa drag måste vara med löparen.", "Ta

motståndarens dam." "Spring ut i hallen och gör tio armhävningar." osv. Låt hälften av instruktionerna vara av positiv karaktär och hälften av negativ karaktär. Under ett parti har varje spelare rätt att tre gånger dra ett kort ur högen på bordet. Slumpfaktorn gör att även sämre spelare har chansen att vinna mot klart bättre motståndare.

- **Tomteschack**

Man kan vinna på vanligt sätt eller genom att den egna kungen når någon av de fyra centrumrutorna. I SS Manhem sätter man vid jul små tomteluvor på kungarna för att spela denna form av schack. Därav namnet.

- **Slagschack**

Ett spel där kungen inte spelar någon central roll. Istället gäller det att bli av med alla sina pjäser. En spelare måste slå en pjäs ifall han eller hon kan. Om en spelare inte kan göra något drag är partiet slut. Den med minst pjäser kvar vinner.

- **FischerRandomChess**

Pjäsernas placering bakom bönderna lottas ut. Vit och svarts pjäser ställs upp likadant. Därefter spelas partiet som vanligt.

Världens bästa träningsmetod

Sätt upp en komplicerad schackställning från en bok på ett schackbräde. Sätt en schacklocka på 15 minuter. Analysera och bestäm vilket drag du skulle ha spelat. Jämför din analys med bokens. Försök förstå vilka misstag du gjorde i din analys och hur du ska undvika dem nästa gång en liknande ställning uppkommer. Fortsätt med nästa ställning på samma sätt...

Orsaken till att detta brukar kallas för den bästa träningsmetoden är att den är identisk med en tävlingssituation och att du löser uppgiften på egen hand. Du kan också träna på detta sätt hemma likväl som i grupp. Det som brukar vara problemet om man gör det hemma är att motivationen för att göra sitt yttersta tryter.

Tränarens vanligaste misstag

- Att tränaren inte vill vara tränare.
- Att tränaren inte har tagit sig tid att förbereda en bra träning.
- Att tränaren inte har analyserat exemplen han eller hon förevisar tillräckligt.
- Att tränaren inte har tänkt på framförandet.
- Att tränaren inte har variation i hur exemplen visas.
- Att tränaren talar för mycket.
- Att tränaren inte har fokus på att det är eleverna som ska förstå.
- Att tränaren inte sparar sin träning så att den går att återanvända.

Glöm inte att utvärdera!

Generellt sett slarvas det med att göra en utvärdering av träningen som varit, trots att det är denna reflektion som möjliggör att träningen kan bli ännu bättre. Försök därför få in en rutin där du direkt efter varje träning funderar över hur du tyckte den förlöpte och hur den kan förbättras. Anteckna snabbt på ett papper och bifoga till träningen du tagit fram. Anteckningarna kan vara alltifrån hur nivån på uppgifterna var till vilken hjälp eleverna skulle ha behövt av dig.

Låt också eleverna göra en utvärdering av terminen som gått vid sista träningstillfället. Bäst tycker jag det är att låta eleverna fylla i ett papper individuellt och att låta dem vara anonyma. Gör gärna frågor som de får rangordna 1-5. Avslutningsvis kan du ha en mer öppen fråga med förslag till förbättringar.

En-till-en-träning

Det finns ett ordstäv att man aldrig ska vara fler än två vid ett schackbräde. Orsaken är att schack är ett individuellt spel där spelarna tänker på olika sätt och har olika styrkor och svagheter. Det är därför svårt att få till ett personligt möte och därmed ett utbyte av tankar och erfarenheter, ifall det är fler än två vid brädet. Ordstävet är riktat mot att analysera partier men gäller också för träning. Det är ingen tvekan om att den bästa formen av träning är den som sker en-till-en, med en tränare och en elev. Tränaren kan då helt fokusera på eleven och sy ihop ett specifikt koncept för honom eller henne.

För mig känns det naturligt att börja med en-till-en träning när en elev har kommit en bit på väg, har en ambition att bli ännu bättre och är beredd att satsa egen tid bredvid träffarna med tränaren.

När jag tar mig an en ny privatelev börjar jag med att begära in tre partier av eleven före första träningstillfället. Eleven får instruktioner om att kommentera partierna så mycket han eller hon vill och att minst ett ska vara ett förlustparti. All analys med dator är förbjuden.

Till första träningstillfället har jag gått igenom partierna och dels lagt märke till missar i analyserna, dels svagheter och styrkor i elevens spel, och dels registrerat ambitionen i analyserna och kunskaperna om hur man analyserar ett parti på bästa sätt.

Det första jag och eleven gör är att samtala om vad eleven väntar sig av träningen, hur ofta han eller hon vill träffas, om han eller hon vill ha uppgifter att arbeta med mellan gångerna och hur mycket arbete eleven ämnar lägga ner på egen hand. Därefter får eleven värma upp med några kombinationer på ett specifikt tema och sedan går vi igenom

elevens analyserade partier. Jag delger mina funderingar om partierna, men försöker i första hand få eleven att berätta om sina tankar kring partiet för att se hur väl dessa stämmer med analyserna jag blivit tillsänd. Om lektionen varar 1,5 timme (vilket är den lektionslängd jag rekommenderar för en-till-en träning) brukar eleven och jag behöva de två första träffarna till att gå igenom partierna. Jag avsätter dock en kvart i slutet av den första lektionen till att berätta om schackspelarens grundträning och hur eleven ska träna hemma. För grovjobbet måste eleven, vår träning till trots, göra själv på hemmaplan. Mitt mål som tränare är därför alltid att i första hand ge hjälp till självhjälp.

I takt med att jag lär känna eleven både som schackspelare och människa utformar jag en plan för den fortsatta träningen. Grunden är hela tiden elevens egna partier och de analyser eleven gör, men jag bygger nu på med olika teman och uppgifter utifrån elevens behov. Ofta kan det vara så att när vi analyserar ett av elevens partier erinrar jag mig en motsvarande ställning jag sett och så kan jag presentera denna för eleven. Jag har vid dessa tillfällen stor användning av att jag har ca 200 färdiga lektioner katalogiserade, ca 300 stenciler med uppgifter plus ett ganska stort schackbibliotek. Denna materialsamling är mig till stor hjälp överhuvudtaget som tränare, och det är därför jag rekommenderar varje tränare att alltid spara de lektioner han eller hon gör. De kommer förr eller senare till användning.

Utöver träningen brukar jag ge uppgifter till eleven att arbeta med hemma. Det är alltid uppgifter i linje med det vi gått igenom vid träningstillfället. Dessutom rekommenderar jag bra litteratur och lånar ut böckerna ifall jag har dem.

En variant av en-till-en träning är en-till-två träning som jag vet är ganska vanligt förekommande ute bland Sveriges schackklubbar. Klubben avtalar med några av de starkaste spelarna att två av de mest lovande och ambitiösa juniorerna kan få träna med dem en gång i veckan under två timmar eller så. Även om träningen inte kan bli lika effektiv som vid en-till-en-träning innehåller den ändå det kanske viktigaste momentet, att den ambitiösa schackspelaren får se hur den bättre schackspelaren tänker schack och hur han eller hon tränar för att bli bättre. Att ha förebilder är viktigt för att kunna utvecklas.

Schackträning för vuxna

Mina erfarenheter av skillnaden mellan att träna vuxna och att träna barn är att språket kan ligga närmare mitt naturliga sätt att tala när jag tränar vuxna, liksom att träningens upplägg kan struktureras likt ett föredrag eller

en föreläsning vilken som helst. Vuxna brukar vara mer medvetet inställda på att lära sig något snarare än att få spela själva. Jag har därför en större andel uppgifter och teman i förhållande till eget spel när jag tränar vuxna. I princip följer jag dock hela tiden de rekommendationer som jag gett tidigare i detta kapitel och jag aktar mig noga för att inte tro att även vuxna måste få stimulansträning och helt enkelt ha kul!

I schackklubbarna i Sverige finns det en tradition av att bedriva träning för barn och ungdomar, men när klubbmedlemmarna blir seniorer försvinner ofta möjligheten till träning. Jag har alltid tyckt att detta är konstigt, dels därför att jag personligen alltid tyckt om att ta del av andra människors visdom, och dels för att Sverige är ett land där många vuxna odlar ett fritidsintresse genom att gå på kurs. Varför fungerar det inte så inom schacket?

Är det traditionen att vuxna enbart spelar schack och inte tränar som är orsaken, eller är det bristen på tränare, eller bristen på utvecklade pedagogiska metoder? I vilket fall krävs det en förändring. När det gäller traditionen är det bara att bryta den bums och för klubbstyrelserna att initiera kvalificerad träning även för vuxna. Finns det inte tränare att tillgå kan klubben starta föreläsningsserier där förslagsvis de bästa spelarna i klubben får en kväll var att hålla i träningen eller varför inte visa sina bästa partier. Klubben kan också anordna analyskvällar, hålla "preppträffar" före varje rond i allsvenskan och även arrangera partivisningar efter lagmatcher. Till dessa evenemang behövs ingen uttalad tränare, det räcker att någon ansvarig är på plats vid given tidpunkt.

När det gäller vuxna nybörjare tror jag många klubbar gör misstaget att inte utnyttja den svenska faiblessen för kurser. Vuxna nybörjare vill ha ett upplägg där de lär sig schack, innan de själva spelar. På sidan 155 finns en presentation av SS Manhems framgångsrika vuxenprojekt för nybörjare. Jag tycker att alla klubbar runt om i Sverige bör prova och utveckla det koncept SS Manhem tagit fram. Betänk att det finns många fördelar med vuxna nybörjare, dels är det sällan problem kring träningen, dels är de beredda att betala ifall de erbjuds ett bra upplägg, och dels är vuxna nybörjare potentiella ledare själva. Något som är en bristvara inom svenskt schack.

Schackträning och kön

Schack är ett spel där kvinnor och män har samma förutsättningar att bli bra. Ändå består Sveriges Schackförbund årgång 2006 till 98% av män när det gäller vuxna schackspelare. För barn och ungdomar ser statistiken bättre ut, även om pojarna fortfarande är i klar majoritet.

Det finns dessvärre föga forskning om vad denna snedfördelning beror på. Det har ändå gjorts en del iakttagelser, inte minst när det gäller pedagogiken

i en träningssituation, som kan vara värda att lyfta fram.

Det är svårt att vara i minoritet. I alla fall när minoriteten är så liten att den blir något direkt avvikande. Flickorna i en grupp känner ofta att de inte passar in. De flesta som har fortsatt spela efter nybörjarstadiet har varit i en grupp av flera flickor. Antingen har de bildat en ren flickgrupp, eller också har de varit några stycken som kunnat stötta varandra i den vanliga verksamheten. Med den erfarenhet jag har idag rekommenderar jag klubbarna att pröva rena flickgrupper. Givetvis är det mycket bra om det går att knyta en kvinnlig ledare till träningen så att flickorna får en förebild av samma kön.

I en träningssituation är min erfarenhet att den sociala miljön betyder mer för flickor än för pojkar. Det är därför viktigt att det är god stämning i gruppen och att ledaren ser flickorna och inte bara fokuserar på hur de spelar schack. Ur pedagogisk synvinkel betyder det också att fokus inte bör ligga på att konkurrera i början. Jag föredrar därför t.ex. *utmanarpartier* före *poängjakt* när jag tränar flickor som är nybörjare. Eftersom flickor och kvinnor ofta värdesätter den sociala gemenskapen mer än tävlingsmomentet brukar de även tycka om att lösa uppgifter ihop och jag låter därför ofta flickorna lösa uppgifter i tvåmannalag.

Det jag har försökt när jag tränat rena flickgrupper är att smyga in konkurrensen och den vanliga pedagogiken som jag använder för pojkar. Det naturliga ögonblicket för en flickgrupp att splittras är när intresset, ambitionen eller spelstyrkan drar isär gruppen.

Idén att svenskt schack bör utveckla sin kursverksamhet tror jag skulle kunna vara ett sätt att utjämna könsskillnaderna när det gäller vuxna, eftersom kvinnor ofta vill ha grundkunskaper innan de själva provar på. Men vad det är som gör att flickor i högre grad slutar med schack i tonåren i förhållande till pojkar vågar jag i dagsläget inte uttala mig om. Här behövs det mer forskning. Det enda jag kan säga är att jag tycker att alla Sveriges klubbar bör pröva allt som står i deras makt för att finna sätt att stötta de kvinnliga ungdomarna så att de fortsätter. En bra början är att läsa intervjun med Susanne Karlsson på sid 198.

Schackföräldrar

Min far vet knappt hur pjäserna går, min mor har ingen aning. När jag var liten var jag ofta avundsjuk på de barn som hade föräldrar som spelade schack, som följde med på tävlingar, analyserade barnens partier och köpte schackböcker åt dem. Idag, när jag vigt större delen av mitt liv åt schack, inser jag att det också finns fördelar med att de steg jag tagit i min schackliga utveckling har varit sprungna ur mig själv, eller i fall från någon

annan än mina föräldrar. För det är inte lätt att veta hur man som förälder ska uppmuntra sitt barns intresse utan att barnet känner sig tvingat, får press på sig och därmed tappar gnistan. Mitt första råd är att som schackförälder alltid vara medveten om att det är svårt. Endast om man bär det med sig går det att finna rätt balans.

Min erfarenhet är att de föräldrar som själva är intresserade av schack är de som riskerar att sätta för mycket press på sitt barn. Det har hänt flera gånger att schackintresserade fäder ringt (alltid fäder, aldrig mödrar!) och bett mig träna deras barn, antingen i en-till-en träning eller i grupp. Ofta har barnet visat talang, men också ofta tydligt visat sitt ointresse för spelet. Och rakt på sak - talang är underordnat intresse. Om intresse saknas är träning verkningslös. När en dylik situation uppstår blir mitt motdrag att det bara är barnet som får ringa till mig när det vill träna och när vi tränar är det bara stimulansträning jag använder mig av. Båda åtgärderna har som mål att utan press försöka finna det barnet älskar med schack och arbeta vidare utifrån det. Istället för att sätta press bör en förälder som själv spelar schack vila i förvissningen om att föräldern naturligt kan påverka sitt barn på bästa sätt – nämligen genom att visa sin egen kärlek till spelet. Barn gör som föräldrarna gör, inte som föräldrarna säger att barnen ska göra.

I motsats till det ovanstående brukar de föräldrar som inte kan spela schack vara de som är mest osäkra på hur de ska uppmuntra sitt barn. Men även då finns det många sätt att stimulera sitt barns schackspelande. I första hand genom att visa sitt intresse för hur det går för barnet, men också genom att underlätta allt kring själva schackspelandet, och sist men inte minst genom att ge barnet tillgång till bästa möjliga tränings- och tävlingstillfällen.

Råd till föräldrar

- Läs *Hur utvecklas ett schackintresse* på sid. 103 För varje punkt kan du som förälder fråga dig hur du kan underlätta de olika utvecklingsstegen.
- Intressera dig för barnet och dess schackspelande.
- Lyssna på barnet. Ställ dig till exempel frågorna: Hur intresserat är barnet av schack? Vilken uppmuntran och vilket stöd behöver barnet av mig som förälder?
- Ha som ledstjärna att lyfta fram det som barnet gör bra, inte det som blir fel.
- Gör vad du kan för att allt kring schackträningen ska gå enkelt för barnet.
- Försök vara med och skapa en god social miljö i träningsgruppen och i klubben där ditt barn är med.
- Engagera dig i klubben. Även om du inte kan schack finns det många

andra uppgifter i en förening. Även det minsta bidrag brukar vara välkommet!

- Fråga dig: Vad kan jag göra för att underlätta tränarens arbete?
- Lägg dig inte i träningen under själva lektionen utan var istället en resursperson för tränaren. Har du synpunkter, idéer eller liknande, ta upp det efter lektionen.
- Var med på barnets träningar någon gång varje termin. Det visar ditt intresse och gör att du kan känna av att allt är bra.
- Ta reda på vilka tävlingar som finns och som kan passa ditt barn.
- Ge schackrelaterade presenter som böcker eller dataprogram.
- Acceptera om barnet inte tycker schack är kul!

Hur når klubben de som vill börja spela schack?

Det bästa sättet att nå folk som vill börja spela schack är att ha en bra och kontinuerlig verksamhet. Ett bra rykte tar tid att bygga upp, men när det väl är etablerat sprider det sig via den viktigaste av metoder, via mun-till-mun-metoden.

Utöver detta måste klubben dels kunna presentera sin fina verksamhet, dels kunna sälja in denna och dels kunna möta de som inte kan nås via mun-till-mun-metoden.

Om klubben har som ambition att växa bör medlemmarna först och främst uppmuntras att hela tiden leta efter personer som skulle kunna vara intresserade av att börja spela schack. Medlemmarna bör utrustas med ett bra presentationsmaterial som de kan ge till dem som verkar intresserade, eller sätta upp som affisch på skolan eller arbetsplatsen. Ett bra presentationsmaterial ger ett professionellt intryck av klubben och chansen ökar därmed att folk vill börja.

Nästa åtgärd är att göra klubben tillgänglig. Vill någon hitta en schackklubb i regionen ska det inte vara problem att finna er. En hemsida är idag det kanske viktigaste sättet, men också att klubben finns med i presentationer, register och kataloger hos alltifrån Sveriges Schackförbund, distriktsförbunden och kommunen till telefonkatalogen. Ta helt enkelt kontakt med respektive instans och fråga var och hur klubben kan komma med.

Utöver dessa grundläggande åtgärder kan klubben sätta upp anslag i miljöer där det kan tänkas att schackspelare rör sig som bibliotek, kaféer och skolor. Och så förstås sätta in annonser i tidningarna, eller kanske ännu hellre, försöka få lokaltidningen att göra ett reportage om klubben. För att få media intresserade gäller det att lyfta fram något speciellt med klubben eller att anordna ett evenemang som kan attrahera. Varför inte ett evenemang som också når ut, likt en simultan på stadens torg eller en

utmanarblxt mot klubbens juniorer? Båda givetvis öppna för alla som vill vara med.

Emellertid, det som ger flest nybörjare är en satsning på skolorna. Inte minst om klubben gör ett övergripande upplägg där alla saker jag hittills nämnt finns med. Tänk dock på att grunden är en bra verksamhet som kan ge de barn som väljer att börja en anledning att fortsätta. För ni kommer att märka att det svåra inte är att få barn att komma och spela schack, det svåra är att få dem att stanna kvar.

En av Sveriges bästa klubbar på att nå ut och ta hand om nybörjare är SS Manhem i Göteborg. Där har man arbetat fram lyckade koncept både för att nå ut till barn och vuxna.

SS Manhems satsning för att få barn till sina nybörjargrupper

SS Manhem arrangerar skolmästerskap för klasslag på fem skolor i Göteborg varje år för att få nya medlemmar till föreningen. Man har ett skolmästerskap för lågstadiet och ett för mellanstadiet på varje skola. Skolmästerskapet äger rum i respektive skolas matsal. Varje tävling tar ca tre timmar, där ett stadium tävlar på förmiddagen och ett på eftermiddagen. Alla barn får spela fyra partier. Ju fler elever som är med från klassen, desto större chans har klassen att vinna.

I anslutning till mästerskapet startar klubben träning en gång i veckan på skolan för de mest intresserade barnen.

Mats Eriksson, som anordnar skolmästerskapen, börjar med att ta kontakt med rektorn på respektive skola för att presentera idén och få klartecken för projektet. Eftersom SS Manhem har etablerat kontakt med de fem skolorna sedan länge räcker det idag med ett snabbt samtal.

Därefter ringer han runt till skolans olika klassföreståndare och ber om tio minuter för att presentera skolmästerskapet och schackträningen. Han vill inte binda upp sig till en exakt tid för respektive klass utan vill kunna komma direkt när han färdig med föregående klass.

När han kommer till klassrummet har han som mål att få barnen så intresserade som möjligt. För att uppnå detta kan ett samtal med en lågstadieklass han besöker för första gången ha följande utformning:

Exempel på Klasspresentation av schack för förstaklassare:**Skolmästerskap och schackskola**

- Hej!
- *Hej!*
- Jag heter X och kommer från schackskolan här på Y. Jag skall prata lite om schack.
(Tittar ut över klassen.)
- Hur många här är det som vet vad schack är för något?
(Skog av händer upp.)
- Kan Du förklara?
- *Det är ett spel... - Planen är rutig... - Man har kung, drottning, torn, löpare, häst, bonde...*
- *Det är två som spelar...*
- Bra! Är det några som vet hur man spelar schack?
(Många händer upp. Några ser tveksamma ut.)
- Nu frågar jag inte vilka som är schackmästare utan vilka som bara vet hur man spelar...
(Ett par händer till kommer upp)
- *Jag brukar spela mot min bror... - Min morfar, han är jättebra i schack...*
- *Jag kan bara lite...*
- Det passar ju faktiskt jättebra! Det är nämligen så att jag kommer hit för att vi skall ordna ett schackmästerskap för eleverna här på Y, och då är det så att ju fler som kan vara med, desto bättre chanser har klassens lag. Nu skall jag berätta hur det går till...
- Det finns tre regler som är de viktigaste:
Regel nummer ett: Alla som vill får vara med.
Regel nummer två: Man måste inte vara jättebra för att vara med.
Regel nummer tre: Den som inte vill vara med, behöver inte vara med.
- Så här går det till. Alla barn som är med får spela fyra schackpartier. Förresten, vilka är det som har schackspel hemma?
(Nästan alla räcker upp handen.)
- *Vi har ett jättefint av glas... - Min pappa har ett spel... - Vi har två...*
- Är det några som har dataschack?
(Flera händer i vädret.)
- Det är ju jättefint. Då har ni ju goda chanser att öva innan schackmästerskapet! Nå, alla barn får alltså spela fyra schackpartier och så räknar vi poäng... Om man vinner, så får man tre poäng. Om man spelar

oavgjort - remi, som det heter på schackspråk - så får man två poäng. Och om man förlorar, så får man ändå en poäng!

– Sedan tar man alla poängen som barnen i en klass har tagit och lägger ihop dem. Då får man klassens poäng. Flest poäng vinner och blir utsedd till bästa schackklass på Y. Och då har vi ett pris...

(Plockar fram vandringspriset som dittills varit gömt. En del barn kippar efter andan.)

– Det här är ett så kallat vandringspris. Är det någon som vet vad ett vandringspris är?

(Ett par händer åker upp.)

– Jo när man spelar nästa gång så är det en ny klass som får det...

– Just det! Förra gången vi hade schackmästerskap här på Y så vann klass (Tittar på vandringspriset.) Z och nu har de haft vandringspriset i sitt klassrum sedan dess. Nu är det dags för ett nytt mästerskap och då blir det kanske en ny klass som vinner. Då skriver man in på priset "Höstterminen 200x – klass ..."

– 1A!!

– Till exempel... Och då vandrar priset (För priset genom luften.) till den klassens klassrum, där får det stå tills det är dags för nästa skolmästerskap.

– Nu förstår ni troligen att det är bättre för klassen ju fler som är med. För även om man kanske tycker att man inte kan så speciellt mycket, så kan man ändå vara säker på att bidra med åtminstone fyra poäng till klassens lag - eller hur...?

(Elever nickar instämmande).

– ... för det får man ju även om man förlorar alla fyra partierna. Och dessutom så kommer det att finnas barn i andra klasser som inte heller kan speciellt mycket. Och det funkar så att de som vinner får möta dem som vinner, och de som förlorar får möta dem som förlorar...

– Nu skall vi se här... Är det något jag har glömt...? Ja! Jag höll ju nästan på att glömma det viktigaste! Som ni vet så är ju ettor ganska smarta... men de har ju inte haft riktigt lika lång tid på sig att lära sig som tvåorna och treorna. Därför har vi något som kallas för ålderspoäng. Det funkar så att varje etta som är med får två extrapoäng i klasstävlingen...

(Elever ler glatt mot varandra. Någon gör segergesten.)

... Varje tvåa som är med får en extrapoäng... och treorna, hur många extrapoäng tror ni att de får?

– Noll!!

– Just det - treorna får noll ålderspoäng.

– Okej... ni har det ju väldigt bra i den här klassen... Det är många som redan kan spela schack. Nästan alla har schackspel hemma och kan öva

innan schackmästerskapet. Och de som inte kan, har kompisar som kan hjälpa dem att lära sig...

– Hur gör man då för att vara med i schackmästerskapet? Jo, då använder man schackanmälningslappen. (Håller upp.) En sådan tar man om man kanske vill vara med, och om man vill vara med så lämnar man in kupongen (Pekar.) till fröken på xxxdag - det är dagen innan schackmästerskapet skall vara. Alla tider står på schackanmälningslappen.

– En sak till! Nu är det kanske så att det är en och annan som tycker att det här med schack kanske skulle kunna vara kul - men hur gör man? Då är det så att jag har med mig ett litet regelutlärningshäfte (Håller upp broschyren "Schack - så enkelt, så svårt".) där man kan lära sig reglerna. Här finns inga fällor, här finns inga knep, men här står hur man spelar. Detta är alltså inget för dem som redan kan reglerna, men den som inte kan, kan alltså lära sig här. Jag lämnar några sådana till fröken...

– Och så har vi det kanske allra viktigaste: som ni kanske vet så har vi en schackskola här på Y. Där är det jag som är läraren. (Pekar på sig själv.) Nu är det ju nytt år och nya elever har börjat på skolan. Då tar vi också emot nya barn i schackskolan, så om det är några som skulle vilja vara med och spela schack och lära sig mer om schack så finns alltså chansen nu. Då använder man givetvis schackanmälningslappen. (Håller upp igen.) Där finns det en rad "Jag vill vara med i schackskolan" och en ruta som man kan kryssa i. Och vill man vara med i schackskolan så fyller man i lappen, låter mamma eller pappa skriva på och så lämnar man den till fröken senast på xxxdag. Att vara med i schackskolan kostar 50 kronor för ett år och då blir man också medlem i vår klubb.

– Okej... Är det nu någon som har några frågor?

– *Måste man gå i schackskolan för att vara med i mästerskapet?*

– Nej! Man måste inte gå i schackskolan för att spela i skolmästerskapet och man måste inte vara med i schackmästerskapet för att börja i schackskolan. Fler frågor?

– *Vad har du i väskan?*

– Ja, säg det. Då är jag nog klar och skall gå vidare till nästa klass, men jag hoppas vi ses, en del av oss vid schackmästerskapet och kanske i schackskolan...

– *Jag skall börja! Jag tänker inte vara med... - Räkna med mig!*

- Hej då!

- Hej då!!

Eriksson försöker anpassa språket efter ålder och kallar till exempel barnen i årskurs 5 för elever. Därtill förändrar han innehållet ifall klassen tidigare deltagit i tävlingen. Huvudsaken är att eleverna uppmärksammas på att Skolmästerskapet är i vardande och att schackträningen startar i samma veva.

När det är dags för skolmästerskapet kommer Mats Eriksson till skolan med 2-3 medhjälpare. De har med sig bräden, pjäser och monradskort i olika färger. Varje klass har sin färg på monradskorten. Tävlingen spelas individuellt enligt ett flexibelt lottningsystem som i grunden är ett monradssystem. Eriksson försöker undvika att barn i samma klass möts och försöker få till en bra mix av rättvisa och jämna partier. Det vill säga de duktiga ska inte bara behöva möta varandra, men de måste också få spela i varje fall ett eller två jämna partier. Varje barn får ett monradskort och inför första ronden sker en monradslottning, där Eriksson försöker undvika att de barn han vet är duktiga möts. Under ronderna cirkulerar ledarna och hjälper till där problem eller frågor uppstår. Ett problem är att partierna går olika snabbt. Vissa partier tar slut direkt i form av skolmatt, men när två rena nybörjare möts kan det ta lång tid eftersom ingen vet hur man gör schack och matt. En ledare får efter en stund gå fram till dessa partier och ge dem en varning att om det inte börjar närma sig matt snart kommer partiet att dömas oavgjort, remi. Efter en stund döms partiet remi. En annan variant är att istället för varning sätta in en klocka och ge barnen fem minuter var för resten av partiet.

Eriksson brukar låta barn som förlorar paras ihop med någon annan förlorare relativt snabbt. Vinnarna lägger han på hög. Dessa får möta varandra eller eventuellt någon förlorare som tog lång tid på sig. Mellan ronderna försöker Eriksson hålla ungefärlig koll på lagtävlingen. Ibland är en klass helt överlägsen och då låter han barn från klassen mötas för att de ska få spela åtminstone ett spännande parti. Klassen kommer ju ändå att vinna lagtävlingen.

Eriksson låter elever med 10 poäng eller fler mötas i en individuell finaltävling veckan efter lagtävlingen. Denna grupp informeras också om när den rikstäckande tävlingen *Talangjakten* spelas. Samtliga deltagare vinner klistermärken.

Checklistor

Klassamtal

- Prata med rektorn.
- Prata med klassföreståndarna.
- Ha förberett ett ca 10 min långt samtal med barnen.
- Anmälningsslapp till Skolmästerskapet.

- Anmälningsslapp till Schackskolan.
- Broschyren "Schack – så enkelt, så svårt" att dela ut.

Lagtävlingen

- Minst tre personer bör vara ledare under tävlingen.
- Ett vandringspris.
- Bräden, pjäser, eventuellt klockor, monradskort och listor att föra poängställning på.
- Information om klubbens träning på skolan.
- Inbjudan till den individuella finalen.
- En presentation av föreningen.
- En inbjudan att delta i SS Manhems uttagning till Talangjakten till alla som tar 10 poäng eller mer i lagtävlingen.

Den individuella tävlingen

- Ha med bräden, pjäser, eventuellt klockor, monradskort och listor att föra poängställning på.
- Ha priser till ettan, tvåan och trean.
- Ha med klistermärken till alla deltagare.
- En inbjudan att delta i SS Manhems uttagning till Talangjakten till alla deltagare.

Mats Eriksson har gjort några reflektioner när det gäller rekrytering av barn.

"Ju yngre barn man riktar sig till, desto fler kommer till schackträningen. Men det är också så att ju yngre barnen är desto snabbare slutar de. Det vi i SS Manhem vill skapa är ett livslångt intresse hos barnen för schack, men jag är idag inte säker på till vilken ålderskategori man i första hand ska rikta sig för att få bäst effekt. En orsak kan vara att när man riktar sig till skolorna möter man många elever som inte har något egentligt brinnande intresse. En slutsats jag vågar dra är att det behövs många nybörjargrupper för att få aktiva medlemmar till en förening. Man kan dock hävda att även om barnen snabbt slutade spela schack fick de en positiv bild av schack, och av SS Manhem. Det är något de bär med sig genom livet."

SS Manhems satsning på vuxna nybörjare

Mats Eriksson menar att det finns en viktig grupp nybörjare som svenskt schack ofta missar, de vuxna. Det är synd eftersom de vuxna nybörjarna ofta har kunskaper om schack redan från början och därför snabbt kan komma in i verksamheten i klubben. De är också vana vid att ta emot information och undervisning och dessutom är det bland de vuxna som

de potentiella nya ledarna i klubben finns. Dessutom - när vuxna gör ett aktivt val av ett fritidsintresse finns det större chans att de fortsätter om man jämför med barn och ungdomar.

Det krävs andra strategier än de som används för barn för att nå och locka vuxna att spela schack. SS Manhems vuxensatsning består av tre steg. Först anordnar SS Manhem ett arrangemang ute på stan för att få vuxna, och barn för den delen, intresserade. Nästa steg är att de vuxna som visar intresse erbjuds en nybörjarkurs på klubben. Sista steget är ett VM (Vårmästerskap) med långpartier där alla nybörjare får delta.

Varje år anordnas "Nordstansdagarna" på ett stort köpcentrum i centrala Göteborg. Mycket folk rör sig då på en liten yta. SS Manhem tar vid detta tillfälle chansen att presentera sin verksamhet. Man har uppvisning med schack på ett stort bräde där två av klubbens bästa spelare möts. En kommentator med megafon berättar hela tiden likt en sportkommentator för publiken vad som händer på brädet. För dem som samlas vid brädet finns olika blad med frågesport, tävling i att lösa schackproblem och förstås information om klubben. Barn får papper om ungdomsverksamheten och de vuxna om nybörjarkursen som börjar några veckor senare. Detta papper ser ut så här:

**Schacksällskapet
Manhem**
bjuder in till
Nybörjarkurs 2006

Schacksällskapet Manhem erbjuder alla att delta i vuxenutbildning för nya schackspelare. Kursen, som nu genomförs för elfte gången, har som syfte att ta vara på det schackintresse som finns hos vuxna. Under höstterminen kommer du att erbjudas följande paket:

Teoridelen inleds preliminärt vecka 36 med ett mindre **teoritest** för att vi skall kunna placera in dig i lämplig grupp. **Kursen** äger rum veckorna därpå och omfattar bl.a. öppningar, schackhistorik, regler och strategi. Under fem kvällar kommer eleverna att handledas av erfarna tävlingsspelare. Varje lektion har sitt tema och kursen går i klubblokalen på Vegagatan 20. Efter och under teoridelen får du chans att testa dina nyvunna kunskaper i en turnering för nybörjare som spelas under hösten.

När terminen är slut kommer alla elever som fullföljer utbildningen och tävlingen att få ett **ratingtal**. Detta tal är en fingervisning om vilken spelstyrka man förväntas ha, ett slags schackets golfhandicap. Man blir i samma stund licensierad schackspelare och får möjlighet att delta i andra tävlingar.

Schacksällskapet Manhem som bildades 1906 har Göteborgs troligen bästa lag och är samtidigt en av Sveriges bredaste schackklubbar. Vi har idag över 350 medlemmar och av dessa är ungefär hälften över 20 år.

Kursavgiften är 300 kronor och inkluderar grundutbildningen och tävlingen. **Kursavgiften erläggs vid kursstart.** Schacksällskapet Manhem bjuder på årets medlemsavgift och registreringsavgift till Sveriges Schackförbund (värde ca 450 kronor).

Anmäler dig gör du på nedanstående blankett som du skickar till SS Manhem, Vegagatan 20, 413 09 Göteborg. Du kan också anmäla dig via e-post info@ssmanhem.se . Besök gärna vår hemsida på Internet www.ssmanhem.se! Frågor besvaras av Mats Eriksson 031 – XX XX XX

Ja, jag vill gärna börja kursen och bli licensierad schackspelare! **SS Manhem Nybörjarkurs 2006**

Namn

Tack för visat intresse!

Adress

Postnr	Ort
--------	-----

Föd.datum

Tidigare erfarenhet av schack:

E-post

Telefon	mobil
---------	-------

Stryk över dagar du inte kan och ringa in dagar du ha

Ingen □

möjlighet att delta i kursen.

Kan hur pjäserna går ☐

Måndag Onsdag

Onsdag

Spelat med kompisar/på Internet ☐

Tisdag Torsdag

Torsdag

Spelat i klubb ☐

Inför att nybörjarkursen för vuxna ska starta brukar SS Manhem också sätta in en annons i Göteborgs Posten samt informera media. Kursplanen för nybörjarkursen ser ut så här:

Första träffen

Öppet hus

- Registrering av deltagare
- Deltagarna får gå igenom Styrkeprovet (se sidan 163)
- Fritt spel

Andra träffen

Lektion 1 - Introduktion

Genomgång av

- Mattsättning (De enklaste t.ex. dam och kung mot kung)
- Schackreglerna (FIDE:s schackregler)
- Schacketik (Utrymme för ledarens egna tankar)
- Schackklockan (Hur den fungerar)

Tredje träffen

Lektion 2 – Mattsättning

Genomgång av

- Grundläggande mattsättningar (Från boken "Chess" av Polgar)
- Mattbilder

Fjärde träffen

Lektion 3 - Taktik

Genomgång av

- Att vinna material (GABIÖ – Sveriges Schackförbund)
- Gaffel
- Avdragare
- Bindning
- Instängning
- Överlastning

Femte träffen

Lektion 4 – Strategi och schackhistorik

Genomgång av

- Spelöppningar
- Utveckling av pjäserna
- Fällor

- Säkerhet för kungen
- Schackets utveckling ur ett historiskt perspektiv

Sjätte träffen

Lektion 5 – Förberedelser för VM (Vårmästerskapet)

Genomgång av

- Tävlingsregler för långpartier
- Hur man skriver protokoll

Sjunde träffen

VM (Vårmästerskapet) börjar. Det är en turnering med långpartier en gång i veckan under nio veckor.

SS Manhem har tagit fram en handledarmapp för de ledare som ansvarar för de vuxna nybörjarna där varje lektions uppgifter och exempel finns med. Utifrån denna mapp får ledaren själv sedan forma sin kurs samt väva in egna exempel och anekdoter.

Att börja med en kursplan gör att fler vuxna vågar komma till klubben, eftersom det finns en tradition i Sverige att innan man gör något går man en kurs. Inte minst bland kvinnor är detta ett vanligt tankesätt och de vuxna nybörjarna i SS Manhem har ett högre procenttal kvinnor än vad som normalt finns i svenska klubbar.

Viktigt att tänka på när man tränar vuxna nybörjare är att visa upp en tydlig planering med mål och delmål, och att språket man använder är tydligt och förklarande, men ändå inte som när ledaren talar till barn.

Hur når klubben nybörjare?

- 1) En bra verksamhet.
- 2) Mun-till-mun-metoden.
- 3) Ett bra presentationsmaterial av klubben.
- 4) En bra hemsida.
- 5) Genom att vara lättillgänglig i register och kataloger.
- 6) Genom anslag på kaféer, bibliotek och skolor.
- 7) Genom annonser i tidningar.
- 8) Genom evenemang på publika platser.
- 9) Genom satsningar på att nå ut i kommunens skolor.
- 10) Genom satsningar på att nå vuxna nybörjare.

Ungdomsverksamhetens roll för en klubb

Ungdomsverksamheten är de svenska schackklubbarnas ryggrad. Inte bara på grund av att Sveriges Schackförbund officiellt är ett ungdomsförbund utan också för att ungdomar ger medlemsavgifter, renderar föreningen bidrag och ger nya ledare i form av barnens föräldrar. Sist men inte minst är juniorerna föreningens framtid eftersom spelare som fostras i en förening ofta är beredda att ta ansvar för verksamheten som vuxna.

Varje förening borde därför inse vikten av en bra ungdomsverksamhet, och varje medlem i Sveriges Schackförbund borde fråga sig:

Vad kan jag göra för att få ungdomsverksamheten i min klubb att fungera, bättre?

När en förening insett ungdomarnas betydelse är nästa steg att sträva efter att på alla plan ge dem ett så bra bemötande som möjligt. Nyckeln är en bra kommunikation mellan ungdomsledarna och styrelsen. Den ungdomsansvarige i styrelsen har här en central roll. Styrelsen bör i samråd med ungdomsledarna fråga sig:

- Hur många barn kan föreningen ta emot?
- Hur många grupper klarar klubben av?
- Vilka olika nivåer ska träningen ligga på?
- Behövs det fler ledare, och vem skulle i så fall passa?
- Hur kan klubben göra ledar/tränarrollen så attraktiv som möjligt?
- Behöver ledarna utbildning, eller på annat sätt uppmuntran?
- Går det någon Tränarskolan-kurs under året som kan passa?
- Ska föreningen anordna någon annan utbildning?
- När ska träning hållas?
- Var ska träning hållas?
- Hur ska säsongen planeras?
- Vem förbereder ledarpärmarna?
- Vem beställer utbildningsmaterial från Sveriges Schackförbund eller schackförlagen?
- Vem kopierar lämpligt material till ledarna?
- Vem rekviderar närvarokort från kommunen?
- Vilka ungdomstävlingar ska klubben arrangera?
- Vilka tävlingar ska klubben uppmuntra ungdomarna att åka på?
- Vem organiserar transport dit?
- Hur når vi ut till barn och ungdomar med information om klubbens verksamhet?
- Vem gör affischer och reklammaterial för schackträningen?
- Vem gör informationsblad om träningen?

- Vem gör informationsblad om föreningen?
- Vem skriver ihop ett pressmeddelande som skickas till tidningar, publiceras på hemsidan och mailas ut i ett större mailutskick?
- Hur ska en god kommunikation kunna fortsätta under säsongen mellan styrelsen och ledarna?

Som ni märker rör de flesta av frågorna saker kring själva träningen. Och det är just här som en förening och enskilda medlemmar kan bidra mest. De flesta ungdomsledare tycker att själva träningssituationen är rolig och stimulerande, det som däremot kan knäcka dem är all organisering runtomkring. Även lite avlastning brukar vara välkommen.

En bra riktlinje för planeringen är att det är bättre att vara 24 barn på 3 ledare än 8 barn på 1 ledare. Orsaken är att om någon av ledarna blir sjuk blir det träning i alla fall. Därmed blir det inte samma press på var och en av ledarna. Med detta tre-ledare-system finns det också ett naturligt sätt att lotsa in en ny ledare i verksamheten genom att han eller hon är en del av en trojka. Gruppen kan dessutom delas upp i mindre grupper vid behov. Alternativet är att ha hjälptränare och/eller ett reservsystem med personer som är beredda att ställa upp ifall ledaren för en grupp skulle få förhinder.

Styrkeprovet

Inför styrkeprovet

Testet bör göras i lugn och ro, utan tidspress, men i regel behöver ingen mer än 60 minuter för att lösa det antal uppgifter som ligger inom det egna precisionsområdet. Vit drar i alla uppgifter. Ibland kan vit göra matt, ibland vinna en pjäs. Det är viktigt att den som testas inte får någon hjälp eller ledtråd. De enda frågor tränaren får besvara är hur dragen skrivs. När provet är färdigt summeras antal rätt.

Rätningsråd

Tänk på att det viktiga är vad testdeltagaren tänkt, inte vad han eller hon har skrivit. Om det t.ex. på uppgift 6 står 1.Se7+ Kg8 2.Sxc5. så menas antagligen 1.Se6+ och bör betraktas som rätt svar. Det viktiga är att deltagaren sett springargaffeln. Därför bör man ge rätt på uppgiften även om det vid svarts drag står 1...Kf8 (följt av 2.Sxc5), trots att det i praktiken är ett omöjligt drag.

Om styrkeprovet och SSF:s häften

Styrkeprovet togs fram av Robert Danielsson och är direkt kopplat till SSF:s serie med häften om Caissas steg. Beroende på hur många rätt eleven får är de mogna för olika häften. Häftena beställs via Sveriges Schackförbunds kansli på 011-10 74 20.

Antal rätt	Börja på
3-3	Snigeln
5-5	Igelkotten
6-7	Schackegojan
8-9	Pingvinen
10-11	Gröna GABIÖ
12-13	Gula GABIÖ
14-15	Röda GABIÖ
16-18	Klarat prov för GABIÖ-diplom

Styrkeprovet

Namn:

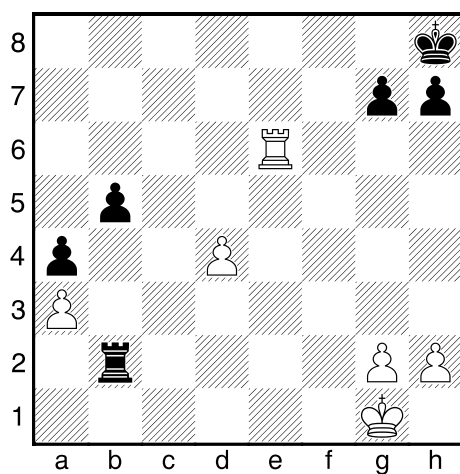
Datum:

Födelsedatum:

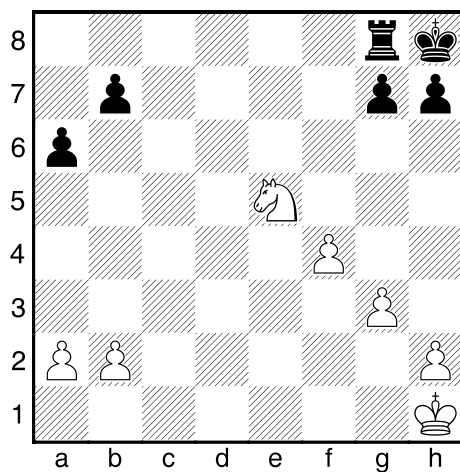
Poäng:

Vad ska vit göra i följande 18 ställningar?

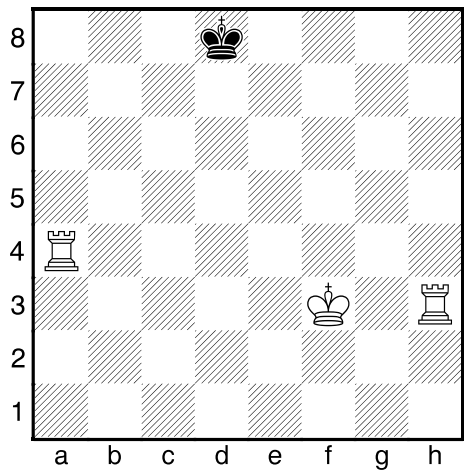
1)

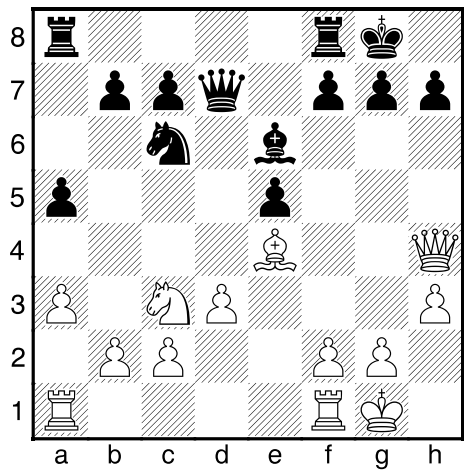
2)

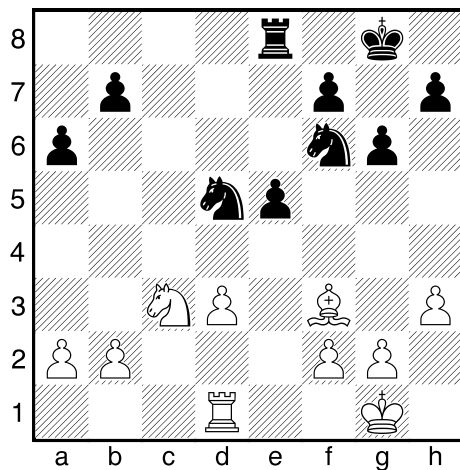
3)

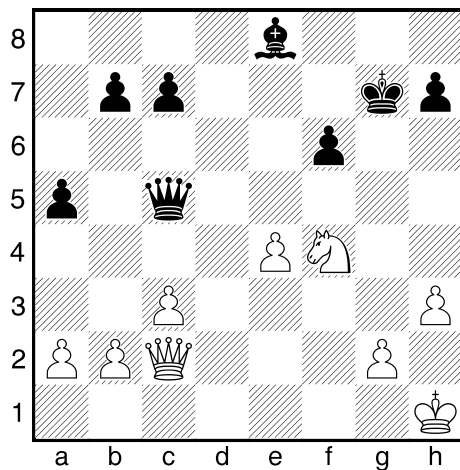
4)

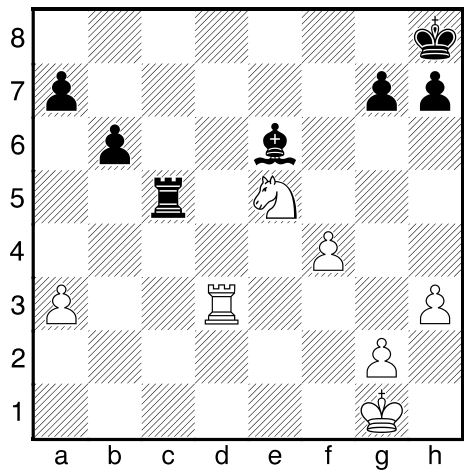
5)

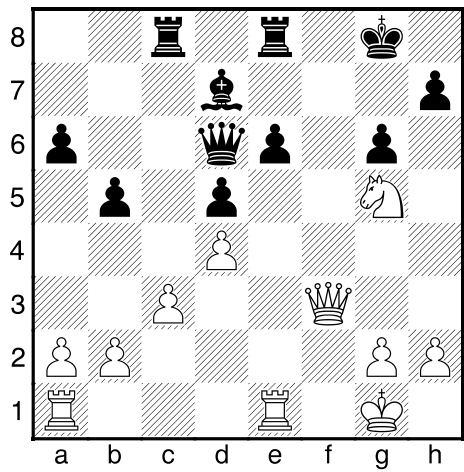
6)

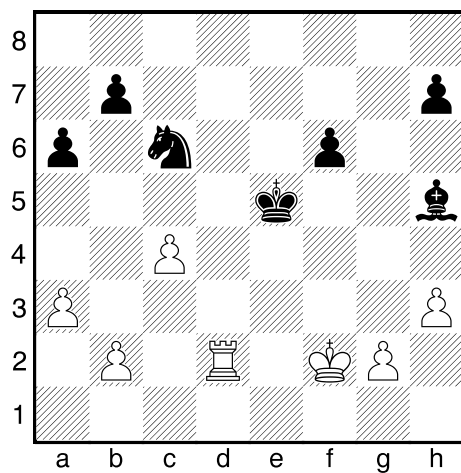
7)

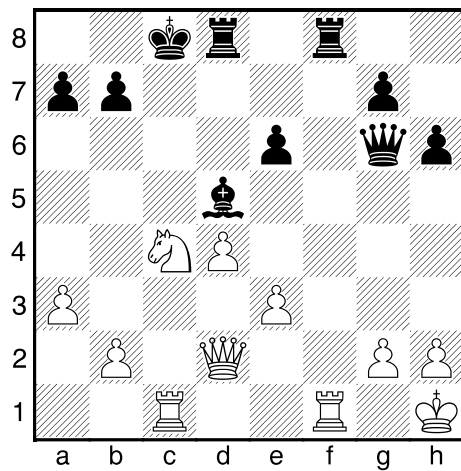
8)

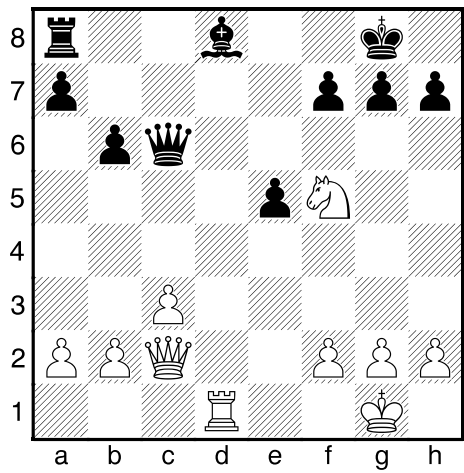
9)

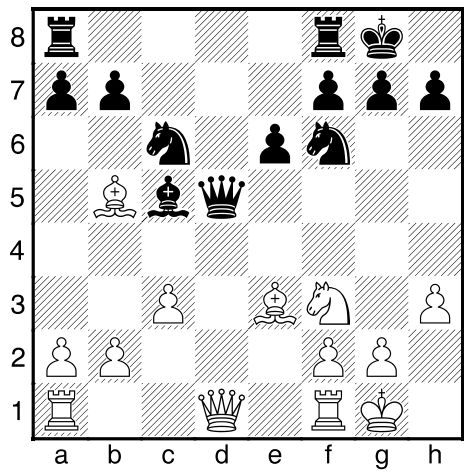
10)

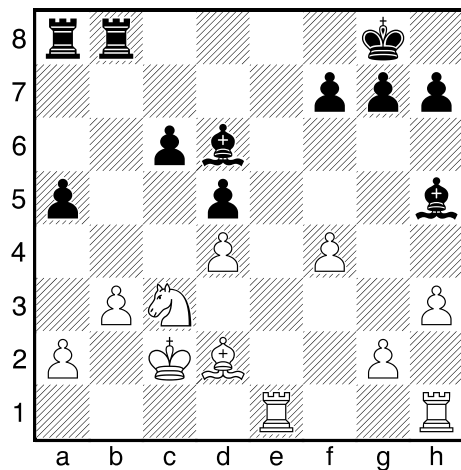
11)

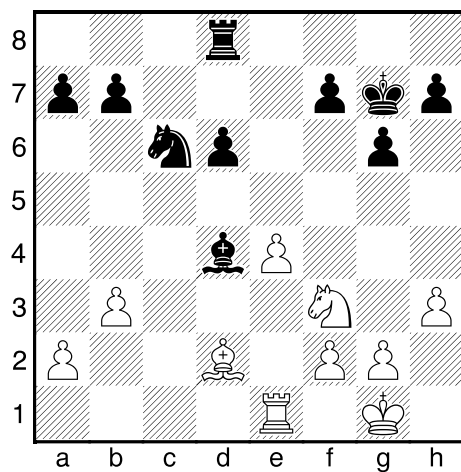
12)

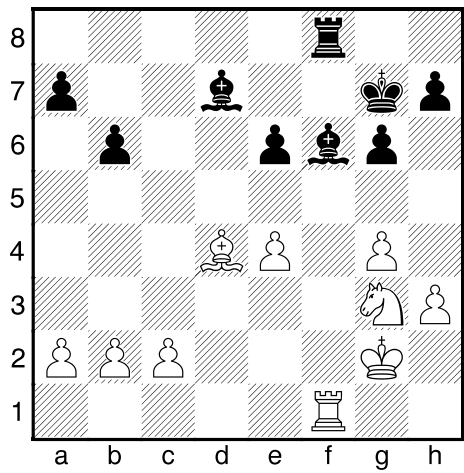
13)

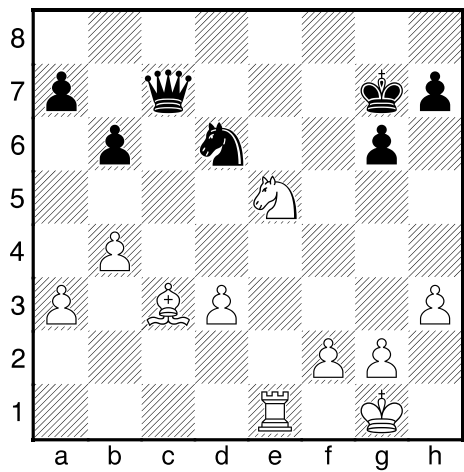
14)

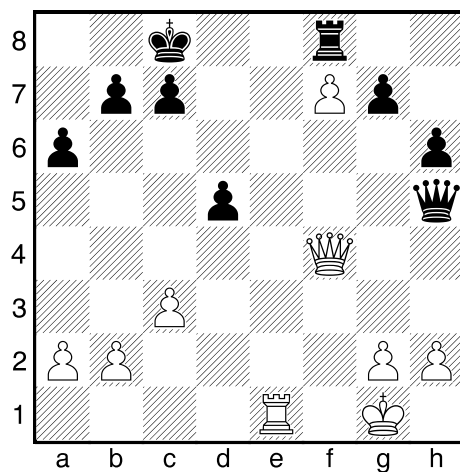
15)

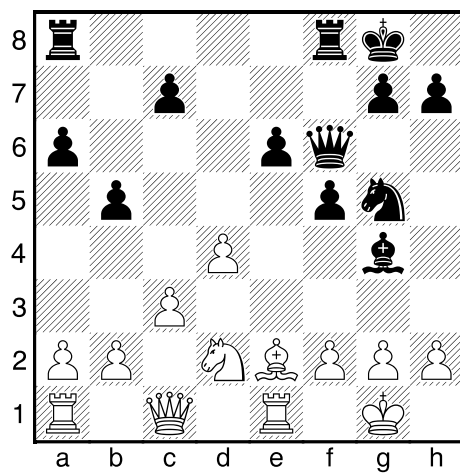
16)

17)

18)

Lösningar

Styrkeprovet 1

1.Te6-e8#

Styrkeprovet 2

1.Se5-f7#

Styrkeprovet 3

1.Ta4-a7 [1.Th3-h7 Kd8-e8 2.Ta4-a8#] 1...Kd8-c8 2.Th3-h8#

Styrkeprovet 4

1.Dh4xh7#

Styrkeprovet 5

1.Sc3xd5 Sf6xd5 2.Lf3xd5 och vit har pjäs mer.

Styrkeprovet 6

1.Sf4-e6+ Kg7-f7 2.Se6xc5

Styrkeprovet 7

1.Td3-d8+ Le6-g8 2.Se5-f7#

Styrkeprovet 8

1.Df3-f7+ Kg8-h8 2.Df7xh7#

Styrkeprovet 9

1.Td2-d5+ Ke5-e6 2.Td5xh5 och vit har pjäs mer.

Styrkeprovet 10

1.Sc4-e5+ Kc8-b8 2.Se5xg6 och vit har materiellt överläge.

Styrkeprovet 11

1.Td1xd8+ Ta8xd8 2.Sf5-e7+ Kg8-f8 3.Se7xc6 och vit har materiellt överläge.

Styrkeprovet 12

1.Dd1xd5 Sf6xd5 2.Le3xc5 och vit har en pjäs mer.

Styrkeprovet 13

1.g2-g4 Lh5-g6+ 2.f4-f5 och vit vinner svarts löpare på g6.

Styrkeprovet 14

1.Sf3xd4 Sc6xd4 2.Ld2-c3 Kg7-g8 3.Lc3xd4 och vit har en pjäs mer.

Styrkeprovet 15

1.Tf1xf6 Tf8xf6 2.g4-g5 Kg7-f7 3.Ld4xf6 och vit har en pjäs mer.

Styrkeprovet 16

1.Se5-c4+ Kg7-g8 2.Lc3-e5 Dc7-e7 3.Sc4xd6 och vit har materiellt överläge.

Styrkeprovet 17

1.Te1-e8+ Tf8xe8 [1...Kc8-d7 2.Te8xf8] 2.Df4-f5+ Dh5xf5 [2...Kc8-d8 3.Df5xh5]
3.f7xe8D#

Styrkeprovet 18

1.f2-f3 Lg4-h5 2.f3-f4 Lh5xe2 [2...Sg5-e4 3.Le2xh5] 3.f4xg5 Df6xg5 4.Te1xe2
och vit har en pjäs mer.

Hur arrangerar man ett schackläger?

Vid i princip varje intervju jag har gjort de senaste åren med schackledare har betydelsen av att arrangera läger för barn och ungdomar lyfts fram. Orsakerna är flera. Först och främst svetsar ett läger samman barnen och ger dem känslan av att tillhöra en grupp och i förlängningen en förening. Jag har redan tidigare lyft fram vikten av att skapa en god social miljö för att barn ska vilja fortsätta spela schack och ett schackläger ska givetvis vara en bra mix av att ha skoj och erbjuda möjlighet till fördjupning i schack.

Jag tror också att när en klubb anordnar ett läger ger det en bra möjlighet att lotsa in föräldrar i klubbens verksamhet. Dels följer de föräldrar med som är mest intresserade och dels hinner man talas vid, vilket inte är lätt när föräldrarna ska hämta barnen efter träningen i veckorna.

Steg ett är förstås att viljan finns. Ni måste vara några stycken som bestämmer er för att genomföra lägret. Ni kan också fundera på om lägret ska genomföras i samarbete med en annan klubb i närheten. Därtill bör idén etableras hos några av föräldrarna för att stämma av vilket intresse de tror finns och om de kan tänkas vara med och hjälpa till på något sätt.

Steg två handlar om god planering. De som tagit på sig att anordna lägret bör:

- Bestämma lägrets längd och omfattning.
- Budgetera intäkter och utgifter.
- Fastställa datum och kontrollera att kollision inte sker med andra schackevenemang.
- Boka lokal. (Lämpliga lokaler kan vara en scoutgård eller ett stort sommarställe.)
- Kontrollera kök och annan utrustning.
- Planera för vad som måste kompletteras till lokalen.
- Boka bräden, schackpjäser, schackklockor och demonstrationsbräden.
- Ta kontakt med de föräldrar som ni initialt dryftade idén med och få konfirmerat att de ställer upp och hjälper till.
- Gör en arbetsuppdelning. Några uppgifter är att:
 - Planera och ansvara för lägret.
 - Köra barnen till och från lägret.
 - Köra saker till och från lägret.
 - Vara ledare för schackaktiviteterna.
 - Vara ledare för utomhusaktiviteterna.
 - Handla och laga mat.
 - Vara ledare på den tid som inte är schemalagd.
- Ta fram en inbjudan till lägret som sätts upp på klubbens anslagstavla, läggs ut på nätet och delas ut till alla som kan tänkas vilja delta. På

inbjudan ska det stå när och var lägret hålls, vad det kostar att delta, vad barnen ska ha med sig, ett sista datum för anmälan och en vägbeskrivning.

- Informera barnen, deras föräldrar och klubbmedlemmar. Glöm inte att mun-till-mun-metoden är den bästa av alla.

Gör ett lägerschema

Det vanligaste är att ett läger anordnas över en helg med start på fredagskvällen. För att barn, och vuxna med för den delen, ska orka träna schack behövs det utomhusaktiviteter och pauser. Nyckeln till en bra mix är ett lägerschema. T.ex. följande:

Fredag

17.00 – 17.30 Ankomst och incheckning.

17.30 – 18.00 Alla samlas. Barnen hälsas välkomna. Praktiska detaljer dryftas och en presentation sker av grupper och ledare.

18.00 – 18.30 Middag.

18.30 – 20.00 Schackträning i respektive grupp.

20.00 – 21.30 Schacktävling.

23.00 TYSTNAD

Lördag

08.00 – 09.00 Frukost.

09.00 – 11.00 Alla samlas. En stjärngäst visar sina bästa knep och bästa partier.

11.00 – 12.00 Sportaktivitet – fotboll.

12.00 – 13.00 Lunch.

13.00 – 15.30 Schackinstruktion i respektive grupp.

15.30 – 16.00 Eftermiddagsfika.

16.00 – 17.00 Schackinstruktion i respektive grupp.

17.00 – 18.00 Middag.

18.00 – 19.00 Utomhusaktivitet – Tipspromenad.

19.00 – 20.00 Schacktävling.

20.00 – 22.00 Schackfest med filmvisning/lördagsgodis.

23.00 TYSTNAD

Söndag

08.00 – 09.00 Frukost.

09.00 – 11.00 Schackinstruktion i respektive grupp.

11.00 – 12.00 Utomhusaktivitet – Trekamp i dart, kasta bollar i spann och boule.

12.00 – 13.00 Lunch.

13.00 – 15.00 Schackinstruktion i respektive grupp.

15.00 – 15.45 Städning av grupprum och boende.

15.45 – 16.15 Alla samlas för avslutning och prisutdelning.

16.15 Hemfärd.

Om lägerschemat

Om många anmäler sig till lägret bör barnen delas upp i olika grupper. Precis som vid vanlig träning rekommenderar jag MINST en ledare på åtta barn. Uppdelningen sker lämpligast efter förmodad spelstyrka/ratingtal.

Förutom uppdelningen i grupper för schackträning föreslår jag också att man gör en uppdelning i lag med jämn åldersfördelning som mål. Dessa lag tävlar under helgen mot varandra i utomhusaktiviteterna och i schacktävlingen.

På sista dagens prisutdelning kan det delas ut priser till det lag som vinner lagtävlingen samt individuella priser till de som hade flest rätt på tipspromenaden, de som tog flest poäng i schacktävlingen och så vidare. Att få pris brukar uppskattas, därför är bästa möjliga utfall att alla barn får minst ett, eller i alla fall ett diplom.

4

Storklubben, byalagen och den kvinnliga ledaren

Storklubben

SK Rockaden i Stockholm har flest klubbmedlemmar i Sverige och är dessutom ett av de lag som hela tiden är med i toppen av elitserien. Nyckeln till dess unika position i Sverige som både bredd- och elitklubb skulle kunna sammanfattas med hjärta, hjärna och bidrag. Hjärtat i föreningen är Olle Eleby. Han verkar ha ett aldrig sinande engagemang för att nybörjarverksamheten ska fungera och att de ungdomar som går med i föreningen ska trivas. Klubbkänslan är också stark hos "Rockadarna" både hos eliten och hos bredden. Flera av elitspelarna har tillhört klubben under lång tid och de 1200 juniorerna talar med stolthet i rösten om sin klubbtilhörighet och visar gärna upp klubbemblemet på tröjan. Utan sina tre heltidsanställda hade dock SK Rockaden aldrig kunnat bedriva den verksamhet man gör, och utan de bidrag klubben får för dessa anställningar hade de tre inte kunnat vara kvar. En stor verksamhet kräver en välplanerad organisation jämte någon som tar ansvar och styr ekonomin. Här passar Lennart "Hjärnan" Örnmarker in perfekt med sin långa historia i föreningen och sin kompetens som företagsledare i det civila. Är det något som ska komplettera hjärta, hjärna och bidrag är det en motor. Jonas Sandbom får representera denna pusselbit. Kunnig, drivande och alltid beredd att få maskineriet i den praktiska verksamheten att förbli väloljad.

Jonas Sandbom om Olle Eleby

"Hans engagemang för barnen är klubbens själ."

Jonas Sandbom om Lennart Örnmarker

"En ledare som delegerar ansvar och litar på människor, men som samtidigt håller järnkoll på ekonomin."

Mannen i myllret

Schackspelare i alla åldrar springer upp och ner för trapporna i Hägerstensåsens medborgarhus. På första våningen är det nybörjarträning för de yngsta och i källaren spelar fortsättningsgrupperna turnering. På andra våningen finns klubbrummet samt ett antal rum med fler grupper, däribland ett med några av Sveriges bästa spelare som gör upp om klubbmästerskapet i SK Rockaden. Mitt i kaoset står Olle Eleby. Han hyschar högljudda ungar, svarar i telefon och dirigerar än det ena än det andra. Kort sagt, han är en spindel i nätet och en förutsättning för att Sveriges största klubb ska fungera.

Efter en stund får Olle Eleby äntligen en paus och slår sig ner vid mitt bord. Eleby utgör tillsammans med Jonas Sandbom och Leif Stenberg ryggraden i föreningens ungdomsverksamhet. Sandbom är anställd av Stockholms Schackförbund tre dagar i veckan och av Rockaden två, Stenberg jobbar för Kyrkans Hus men lägger ändå ner mycket tid på klubben som frivillig. Denna trojka har sedan ett trettiootal ledare under sig som håller i olika grupper. Alla dessa ledare är ideellt arbetande, förutom de som håller i mer avancerad träning.

Eleby arbetar med schack på heltid. År 1993 hade han sedan länge jobbat på en bilspedition i närheten av klubblokalen, men nu aviserade företaget en flytt från området. Eleby insåg att det inte skulle vara möjligt att hålla på med ungdomsschack på samma sätt om restiden skulle stiga till timmar. Han tog då det drastiska beslutet att säga upp sig.

Först trodde han att han skulle kunna finna ett motsvarande arbete i närheten, men det visade sig vara svårt. En arbetsskada försvårade situationen och han gick arbetslös i sex år innan han via arbetsmarknadspolitiska åtgärder fick heltidsarbete hos SK Rockaden.

När jag frågar Eleby vad som skulle hända om någon i trojkan blev tvungen att sluta, suckar han tungt. Han tror inte att klubben skulle falla ihop men erkänner att det skulle vara svårt att hålla samma nivå på verksamheten. Han berättar att han hela tiden försöker lotsa in andra som kan ta över hans arbetsuppgifter. Problemet, om man nu kan kalla det för ett problem, är att klubben hela tiden växer, vilket gör att hans eget arbete är konstant.

Rockaden har inte alltid varit en så stor klubb som den är idag. Utvecklingen är i hög grad kopplad till Eleby. Det hela började med att Eleby spelade schack med en kollega på jobbet. Han fastnade och började spela korrorschack. Steget över till närschack kom via en väns son, Thore Ångkvist. Han var en talangfull, ung schackspelare och Eleby tog därför kontakt med Rockaden för att Ångkvist skulle utvecklas. Året efter tyckte Eleby att juniorena i Rockaden borde få spela med i stora SM. Han arrangerade därför en resa till det årets SM i Gävle för ett gäng juniorer. Efter tävlingen ville flera föräldrar att han skulle bli juniorledare i klubben. Trots att han sa nej flera gånger blev det till slut så. Rockadens dåvarande ungdomsledare hade förklarat att allt han behövde göra var att sätta igång turneringar under spelkvällar och sätta upp en lista med kommande turneringar på klubbens anslagstavla. Det tog dock inte lång tid innan Eleby mer aktivt försökte få med juniorer till tävlingar, arrangerade transporter och försökte finna ledare.

Eleby byggde upp Rockadens juniorverksamhet vid mitten av åttiotalet. Klubben hade haft en ganska stor verksamhet på olika skolor fram till 1983. Då försvann Skolornas Inre Arbete (SIA), ett system som innebar att skolan bjöd in föreningar att bedriva verksamhet på schemalagd skoltid. Det var ett fördelaktigt system där staten också arvoderade ledarna. I och med nedläggningen raserades många föreningars ungdomsverksamhet, däribland Rockadens.

Först försökte Eleby få barnen till klubben genom ett större utskick av flygblad till ett flertal skolor, men han fick dålig respons. Han insåg att schack måste bedrivas på skolorna, som under SIA-tiden. Första steget var att hitta en ledare till verksamheten på dagtid. I Rockaden fanns tjugoårige Ronny Lindquist som Eleby tränat som junior. Eleby övertalade honom att bli ledare i skolorna. De två första veckorna som verksamheten skulle igång tog Eleby ledigt från jobbet för att hjälpa Lindquist. Sedan dess har Lindquist varit den i Rockaden som mest jobbat ute på skolor. Han är ungarnas favorit som med upphöjt lugn klarar alla ljudnivåer, enligt Eleby.

Eleby menar att kopplingen schack och skola går att utveckla ännu mer. Han pekar i riktning mot anslagstavlan där en artikel hänger om en lärare som har infört schack på schemat. I Ryssland har det länge varit känt att barn blir bättre i skolan generellt sett, om de lär sig planering och koncentration i schackets form. I Stockholm har också flera initiativ tagits på senare tid där schack har integrerats i skolarbetet. Eleby menar att både Stockholms och Sveriges Schackförbund borde ge mer resurser till att starta verksamhet på skolorna. Det är det bästa sättet att värva nya spelare och etablera schack. Han lyfter fram Schack 4-an som har för mycket fokus på

själva tävlingen. När den startade i Västerås var tanken att ledare skulle ut i skolorna och förbereda klasserna. Det var genom den regelbundna verksamheten som barnen kom in i schackklubbarna, inte genom själva tävlingen. Idag slutar de flesta direkt när den är över. Därför behövs fler ledare som kan få kontinuitet i schackspelandet i klasserna.

När jag frågar hur han ser på sig själv som tränare, vänder han sig direkt mot benämningen. Han menar att han är ledare snarare än tränare. Det Schacksverige saknar är ofta en bra organisation och goda ledare. För att ungdomar ska stanna kvar i en klubb är det grundläggande kriteriet ordning och reda, och att saker och ting sker när man säger att de ska ske. Då behövs det ledare och inte tränare. Han är också skeptisk till ordet schackträning. De flesta ungar vill bara spela schack, inte träna. Kvar blir några enstaka specialintresserade juniorer från olika grupper som ska hitta en gemensam tid. Och så har ytterligare en del försvunnit.

Det är också svårt att finna tränare. Duktiga spelare är sällan intresserade av att arbeta ideellt och det är inte heller säkert att de är goda pedagoger. Så fort schack höjer sig över nybörjarnivån kostar schackträningen både tid och pengar. Därför får ungdomarna i princip klara sin träning själva efter nybörjarstadiet. Av dem som varit med i Rockadens förstalag är det till exempel bara Patrik Lyrberg och Jonas Barkhagen som haft tränare.

Eleby tror att Internet kan vara ett sätt att förbättra och komplettera träningsverksamheten. Via nätet kan ungdomar som har ett större intresse få träning på ett smidigt sätt, och dessutom blir det lättare att sätta samman grupper över klubbgränserna.

Istället för träning betonar Eleby vikten av att spela och att analysera sina egna partier. Han berättar att Rockaden under SM brukar ha fem, sex personer som bara har i uppgift att titta på partierna tillsammans med ungdomarna.

Eleby pekar på vikten av ett väl fungerande mentorsystem, så att en ny ledare inte blir överöst av uppgifter med en gång. Det gäller att försöka lokalisera dem som kan vara till hjälp. Hans erfarenhet är att den bästa gruppen att leta bland är föräldrarna. De har ett naturligt intresse, så länge deras barn spelar, och är ändå ofta med på träningarna. Näst bästa kategorin är spelare med ett stort intresse men utan elitambitioner. De mest lovande spelarna har ju inte tid för annat än sitt eget spel. Att ge juniorer tränaransvar är sällan lyckat. De brukar lägga av efter någon säsong eftersom det händer mycket i deras liv som gör att de inte har tid. Däremot kan de vara med som hjälptränare.

Under samtalet kommer det fram att en hel del problem tornar upp sig i framtiden. Många föreningar tvingas idag ut i förorterna till sämre och

sämre lokaler i takt med att det införs marknadsmässiga hyror. Den nya situationen urholkar klubbarnas kassor och gör att många ungar inte har en schackklubb på tillgängligt avstånd. Ett tredje problem är att de bäst fungerande klubbarna har anställda med hjälp av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Åtgärder som blir allt svårare att få. Detta kommer att få återverkningar för svenskt schack framöver. Den nya situationen måste analyseras så att föreningsverksamheten hänger med i utvecklingen.

Avslutningsvis frågar jag var Eleby får sin drivkraft ifrån. Eleby berättar om en livsstil och en ständig utmaning att få allt att fungera. Tillfredsställelsen ligger i all positiv respons från barn och föräldrar och i känslan av att göra nytta.

Elebys bästa råd för en bra juniorverksamhet

- 1) Ta väl hand om nya medlemmar.
- 2) Kontinuitet, ordning och reda är nyckeln för att någon ska stanna i klubben.
- 3) Uppmuntra och utbilda ledare.
- 4) Engagera pensionärer eller arbetslösa för att starta verksamhet på skolor. Försök få bidrag till att anställa dem.
- 5) Dra in föräldrarna i verksamheten.
- 6) Sporra eldsjälarna.
- 7) Satsa på läger (Det är först efter det att ungarna varit på läger med övernattnings som de lär känna varann och det bildas en gruppgemenskap.)

Det övervakande ögat

"Ringhonom efter sju, på jobbet", säger Rockadens allt-i-allo Jonas Sandbom när jag frågar hur jag lättast får tag på Lennart Örnmarker, ordförande i Rockaden.

Frågan som finns i bakhuvudet när jag slår numret till agenturföretaget för bil- och fordonstillbehör KG Knutsson AB är: Hur hinner Örnmarker med? Han är inte bara ordförande för Sveriges största förening, lagledare för Sveriges framgångsrikaste förstalag under de senaste tjugofem åren utan också IT-chef och medlem i koncernledningen för ett företag med 800 anställda. Svaret växer fram under intervjun. Den första pusselbiten är den exakthet han vinnlägger sig om i sina svar på mina frågor.

Lennart Örnmarker presenterar sig som söderkisen som sedan 12 år bor i Skärholmen. Han är född 1953 och utbildad civilingenjör med kompletterande ekonomistudier. Schack lärde han sig av fadern och började spela i Rockaden som femtonåring. Han var mycket aktiv som spelare fram till 1985, då hans arbete började kräva mer tid. När det gäller

egna framgångar lyfter han fram sitt deltagande i det Rockadenlag som vann SM på 80-talet, men säger i nästa andetag att han därefter sakta men säkert vandrat neråt genom Rockadens alla lag. Idag spelar han i tredjelaget.

Sedan 1971 sitter Örnmarker med i Rockadens styrelse. Under många år var han sekreterare och höll i medlemsregistret. År 1981 var han redo för ordförandeposten.

"Mitt engagemang går tillbaka till Yngve Pettersson, legendarisk ungdomsledare i början av 60-talet i Rockaden", förklarar Örnmarker. "Rockaden var nere i en svacka när Pettersson och Gunnar Larsson tog över. De hade som filosofi att lyfta in yngre förmågor i styrelsen. Jag var en av dem. Därefter har jag lärt mig styrelsearbetet via flera bra ordföranden".

Örnmarker berättar att han har sett sin ordföranderoll förändras över åren. I början var det mycket praktiskt arbete, idag består ordförandeskapet mer av att organisera, delegera och hålla ett övergripande öga på framförallt ekonomin. Konkret betyder det att förbereda styrelsemötena, (Rockaden har 12-13 per år) hålla i styrelsemöten och ha koll på ekonomin. Det gäller också att förbereda allt rörande årsmötet och skriva en verksamhetsberättelse. Utöver dessa punkter vill han poängtera att en ordförande också har ett ansvar för att upptäcka talanger för organisation och lyfta in dem på lämplig plats.

Under intervjun blir det tydligt att Örnmarker och de andra nyckelpersonerna i föreningen har skapat ett väloljat maskineri med tydliga ansvarsområden och bra rutiner. Ett exempel är styrelsemötena. De har samma upplägg inför varje möte. Detta gör att alla styrelseledamöter vet vad som gäller under mötet, men också vad de förväntas förbereda.

Rockadens mötesschema

- 1) Sekreteraren läser upp förra mötets protokoll. Justeringsmännen justerar det.
- 2) Ordföranden läser upp åtgärdslistan. Har de saker som ska göras gjorts? (De har inga diskussioner om detta utan konstaterar bara Ja eller Nej. Finns det behov av diskussion kommer det senare på mötet under respektive område.)
- 3) Ekonomiska frågor – Kassören föredragande.
- 4) Tävlingsfrågor – Tävlingsansvarig föredragande.
- 5) Ungdomsfrågor – Ungdomsansvarig föredragande.
- 6) Övriga frågor.
- 7) Nästa möte bokas in. (Mailas direkt efter mötet till dem som inte kunde närvara.)

I styrelsen sitter sju ledamöter: ordförande, kassör, sekreterare, tävlingsansvarig, ungdomsansvarig, materialansvarig och lotteriansvarig. Därtill har styrelsen två suppleanter och en adjungerad, Olof Eleby. Alla dessa förväntas delta i mötena. Revisorerna och valberedningen får alltid en inbjudan till mötena, ifall de skulle vilja närvara och bilda sig en uppfattning om hur verksamheten fungerar. Varje ansvarig har en stab med personer under sig och respektive stab har egna möten.

"Rockaden har en stomme i Jonas Sandbom, Olle Eleby och mig. Alla har vi varit med i styrelsen och Rockaden sedan lång tid tillbaka. Stommen kompletterar vi med talanger som får växa in i arbetet. Främst på suppleantposterna, men också på kassörsposten där jag kan ge stöd om det behövs", förklarar Örnmarker.

Rockaden har ett brutet verksamhetsår, det vill säga höst/vår. Fördelen med ett brutet verksamhetsår är att schacksäsongen är uppbyggd enligt den modellen. Nackdelen är att det blir krångligare med redovisningen eftersom alla myndigheter har kalenderår. Örnmarker har dock de kunskaper som krävs för att lösa de redovisningsproblem som uppstår.

Det brutna verksamhetsåret gör att säsongen smygstartar i början av sommaren då styrelsen planerar för verksamhetsberättelsen. Efter ett sommaruppehåll träffas de igen och sammanfogar de delar som var och en skrivit över sommaren. Första fredagen i september har klubben årsmöte och två veckor innan skickas en tryckt verksamhetsberättelse och ekonomisk redovisning ut till alla medlemmar.

Rockaden omsätter omkring 1,7 miljoner per år. Med så mycket pengar i budgeten är det naturligt att ordförandeskapet består av mycket ekonomi. Innan säsongen startar har Örnmarker därför tagit fram ett ekonomiskt schema för året som komma skall. I detta schema är alla viktiga datum utsatta samt korta beskrivningar av vad som behöver göras. Därefter gör han en BUDGET för året. Budgeten revideras ständigt i PROGNOSE efter varje styrelsemöte och i slutändan får han fram ett RESULTAT. Varje ansvarsområde i föreningen har egna konton i resultaträkningen. På styrelsemötena får de ansvariga redovisa förändringar och berätta varför de skett.

Den klart största posten när det gäller utgifter är löner. Föreningen har tre heltidsanställda samtliga med hjälp av stödåtgärder från staten. Utöver lönerna kostar främst lokalen, förstalaget och ungdomsaktiviteter.

Den största inkomsten för Rockaden är medlemsavgifterna. Medlemskap kostar 650 kr för seniorer och 390 kr för juniorer. Näst största intäkten är aktivitetsbidrag från stat och kommun. Den tredje är bingo. Klubben byggde upp en buffert under "bingolottoeran", men idag är det hallbingo som ger intäkter. Enligt Örnmarker är det inte så mycket man får in och trenden är

att bingo och lotterier är på väg ut. Rockaden räknar därför bara med marginella inkomster av det slaget i framtiden.

När jag frågar om sponsring, säger Örnmarker att det är fråga om mindre summor från nära kontakter. I framtiden skulle han vilja försöka utveckla denna sida, även om han är medveten om att det är svårt.

Sammantaget är klubbens storlek och ekonomi kopplad till undervisning på skolor. Det är genom den man får både bidrag och medlemmar. Utan de anställda skulle denna verksamhet minska rejält och därmed skulle också budgeten krympa.

Så var det den där frågan om hur Örnmarker får tiden att räcka till. Långsiktighet och effektivitet har jag förstått är två ledord, liksom att ha rätt personer på rätt poster med de kunskaper som krävs. Men hur mycket tid lägger han egentligen ned på Rockaden? Det blir tyst i luren och jag hör Örnmarker räkna tyst för sig själv.

"Tio timmar i veckan", prövar jag efter en stund.

"Nej, mer måste det vara."

"Femton, då?"

"Ja, där hamnar vi säkert med tanke på att jag också är lagledare för förstalaget." I nästa andetag tillägger han: "Men du får lova att inte berätta det för min chef".

Lennart Örnmarkers bästa råd för att organisera en större schackklubb

- Tänk långsiktigt!
- Arbeta med visioner och mål, men glöm inte att hårt arbete krävs för att få medel till att uppnå dem.
- Använd strategier från näringslivet och idrottsrörelsen för organiseringen av schackklubben.
- Leta alltid efter talanger när det gäller organisering och ge dem lämpliga uppgifter.
- Ha en plan B i beredskap ifall någon i ledande ställning skulle hoppa av.
- Ekonomin är A och O.
- Gör ett ekonomiskt schema för året som kommer.

Modell för SK Rockadens ekonomiska årsschema, se nästa sida.

	Datum	In	Ut	Kommentar
Varje månad	1	blankett	Rekvision av lönebidrag till AMS	AMS tillhanda inom 60 dagar
	12	blankett	Skattedeklaration; löner, skatter, arb.giv.avg. till Skattemyndigheten	Skattemyndigheten tillhanda senast 12:e
	12	---	Betala arb.giv.avg. & prel.skatt till Skattemyndigheten	Skattemyndigheten tillhanda senast 12:e
	15	faktura	Betala SPP-avgift till SPP	SPP tillhanda senast 15:e
	15	faktura	Betala Förenade Liv-avgift till Summa Information AB	Summa tillhanda senast 15:e
	ca 15	Lönebidrag inbetalning fr AMS		baserad på ansökan 1:e
	25	---	Betala löner till anställda: AA, BB och CC	Anställda tillhanda senast 25:e
	<u>ca 30</u>	Redovisning & inbetalning, lotterier, vinst		
	31	Kontoutdrag från banken	Avstämning mellan RR och BR	kassören, varje månad

Varje kvartal	31	faktura	Betala konsultarvode för NN till XXXXXXXX AB	
	31	faktura	Betala lokalhyra till hyresvärden	
Augusti	1-9	---	Årsredovisning & Verksamhetsberättelse, för verksamhetsåret ÅÅ0801-ÅÅ0731	Sammanställning
	1-9	---	Bokför föreg års förutbetalda kostnader & förutbetalda intäkter	
	15	---	Betala anm.avg, för lag-DM, till StSF	StSF tillhanda senast 15/8
	10-16	---	Verksamhetsberättelse & kallelse till Årsmöte	Medlemmarna tillhanda senast 10-16/8
	<u>ca 30</u>	Statligt Aktivitetsbidrag & Statligt Medlemsbidrag, inbetalning fr SvSF		bidrag för föreg vår baserad på ansökan 30/6, bokfört som fordran 31/7 !!
September	1-7	---	Årsmöte	första fredagen i september
	7-21	---	Konstituerande styrelsemöte, firmatecknare, teckningsrätt för bankkonton & pg	meddela StSF, SvSF, bank, pg
	ca 25	blankett	Ansökan om tillstånd för lotterier, inkl Verksamhetsberättelse, RR, BR, Rev.ber.	för kommande kalenderår
Oktober	ca 18	blankett	Uppgifter till SCB Yrkesregister (endast jämna årtal)	

	Datum	In	Ut	Kommentar
November	15	---	Ansökan om lokalbokning, kommunen	för kommande vårsäsong
December	<u>1</u>	blankett	Ansökan om resebidrag Allsvenskan, till SvSF	för innev säsong
	<u>ca 5</u>	Flickbidrag, inbetalning fr kommunen		bidrag för innev kalenderår, baserat på antalet flickor redovisade 15 februari
	<u>20</u>	Inbetalning, resebidrag Allsvenskan, fr SvSF		för innev säsong
	31	faktura	Betala avgift för Nolltaxa, till kommunen	
	31	blankett	Ansökan om Statligt Aktivitetsbidrag & Statligt Medlemsbidrag, till SvSF	för innev höst, baserat på antalet aktiviteter innev höst samt antal juniorer redovisade 31 januari (jfr 31/1 & 30/6)
	31	---	Betala Prenumerationsavgifter TfS	för kommande kalenderår
	31	Kontoutdrag fr banken	Bokföring av värdeförändring fonder	
	31	Kontoutdrag fr banken	Bokföring av räntor	för föreg kalenderår
Januari	<u>ca 10</u>	---	<u>Påminnelse medlemsavgifter, nr 1.</u>	
	<u>ca 25</u>	Statligt Aktivitetsbidrag & Statligt Medlemsbidrag, inbetalning fr SvSF		bidrag för föreg höst, baserad på ansökan 31/12
	31	blankett, måste beställas	Sammanställning, av löner & prel.skatt & arb.giv.avg. till Skattemyndigheten	för föreg kalenderår
	31	blankett	Medlemsregistrering, till StSF (& SvSF), underlag för Statligt Medlemsbidrag och underlag för Registreringsavgifter	för föreg kalenderår (jfr 30/6 & 31/12)
	31	blankett	Slutliga löneuppgifter, till FORA	för föreg kalenderår, förseningsavgift 500kr
	31	blankett	Preliminära löneuppgifter, till FORA	för innev kalenderår
Februari	??	faktura fr StSF	Registreringsavgift, betala till StSF (& SvSF)	för föreg kalenderår, baserad på registreringen 31/1

OSV...

Kommentarer till SK Rockadens ekonomiska årsschema

I första delen av schemat noteras de händelser som återkommer varje månad och varje kvartal. Därefter följer vad som är specifikt för respektive månad.

I första kolumnen står det IN. Här har SK Rockaden radat upp vad som ska komma till klubben som blanketter, fakturor, bidrag och liknande som är kopplat till händelsen i nästa kolumn där det står UT. Här specificeras vad klubben måste göra, som att betala räkningar, skicka ut uppgifter, hålla möten osv. Till varje punkt på schemat finns även en kolumn för kommentarer.

Observera att SK Rockaden har ett brutet verksamhetsår. De klubbar som följer kalenderåret har ett upplägg där januari på många sätt motsvarar augusti för SK Rockaden.

Faktaruta om storklubben SK Rockaden

- Klubben bildades 1921 på Södermalm av ett kompisgäng som spelade schack på kaféer i stan. Fram till 1960 var inte Rockaden någon av Sveriges större klubbar, trots att man under åren 1957-59 vann tre lag-SM titlar i rad, men i och med en flytt till nya lokaler i Högdalen tog verksamheten fart.
- Dagens medlemsantal uppgår till 1500, varav 1400 är juniorer. Tio lag spelar i allsvenskan.
- Föreningen omsätter 1,7 miljoner per år.
- Förstalaget har vunnit den moderna allsvenska serien, som startade 1969-70, 15 gånger. Åren 1992-98 vann klubben sju titlar i följd.
- SK Rockaden har tre anställda juniorledare med övergripande ansvar och ett trettiotal ledare totalt.
- Föreningslokalen ligger i dag i Medborgarhuset i Hägerstensåsen.

Byalagen

Schackklubbarna på den svenska landsbygden är naturligt nog små. Nästan alltid är det en eldsjäl som är både ordförande, ungdomsledare, lagledare och allt-i-allo. Risken med att verksamheten hängs upp på en enda person är uppenbar, dels därför att den tar slut om eldsjälens flyttar eller tappar sugen och dels därför att det inte finns utrymme för eldsjälens att vara sjuk eller att ta det lugnt. Det självklara rådet är att försöka hitta ytterligare någon i byn som är beredd att ta ansvar, men det är inte alltid så lätt. Så var det också för SK Bara Bönder och Södra Sandby SS som är lokaliserade i två byar ute på den skånska slätten. Klubbarnas respektive eldsjäl valde därför att lyfta blicken ett snäpp utanför det absoluta närområdet för att finna en annan person med motsvarande drivkraft och kompetens.

Faktaruta om Södra Sandby SS och SK Bara Bönder

- Bara är ett samhälle med 5.000 invånare. Det är en del av Svedala kommun. Samhället ligger två mil österut från Malmö och Lund. Södra Sandby har 8.000 invånare och ligger strax utanför Lund, som också är dess kommuntillhörighet. Klubbarna har även verksamhet i Staffanstorps kommun, som är en kommun med 20.000 invånare sex kilometer öster om Lund.
- SK Bara Bönder bildades 1977 och Södra Sandby SS 1992. Sedan slutet på 1990-talet samarbetar föreningarna på alla nivåer.
- Föreningarna har tillsammans 113 medlemmar varav 77 är juniorer.
- Föreningarna har två gemensamma lag i allsvenskan.
- Föreningarna har två eldsjälar som det mesta kretsar kring - Roland Thapper, ursprungligen från Södra Sandby SS, och Claes-Peter Haväng, ursprungligen från SK Bara Bönder.
- I de båda föreningarnas styrelser sitter samma personer. I Södra Sandby SS är Roland Thapper ordförande och Claes-Peter Haväng vice ordförande. I SK Bara Bönder är det ombytta roller.

Claes-Peter Haväng om Roland Thapper

"Roland är en engagerad och mycket bra ungdomstränare."

Roland Thapper om Claes-Peter Haväng

"Claes-Peter uppskattar jag självklart som ungdomsledare, men också för hans totala pålitlighet. Säger han att han ska göra något vet jag att det blir gjort."

"Det är lättare om man hjälps åt!"

Svaret kommer lika snabbt som självklart när jag frågar Roland Thapper och Claes-Peter Haväng om varför de två klubbarna SK Bara Bönder och Södra Sandby SS har ett så nära samarbete.

"Vi träffades på ungdomsturneringar där våra respektive förenings juniorer deltog. Vi märkte att vi tänkte lika, att personkemin stämde och påbörjade ett samarbete som fördjupats mer och mer genom åren. Idag fungerar föreningarna i praktiken som en klubb", förklarar de.

Både Claes-Peter Haväng och Roland Thapper har lång erfarenhet av ledarskap, både för ungdomar och för föreningar. Därtill är de i sina yrken organisatörer, projektledare för ett dataföretag respektive utbildningsplanerare vid Malmö högskola.

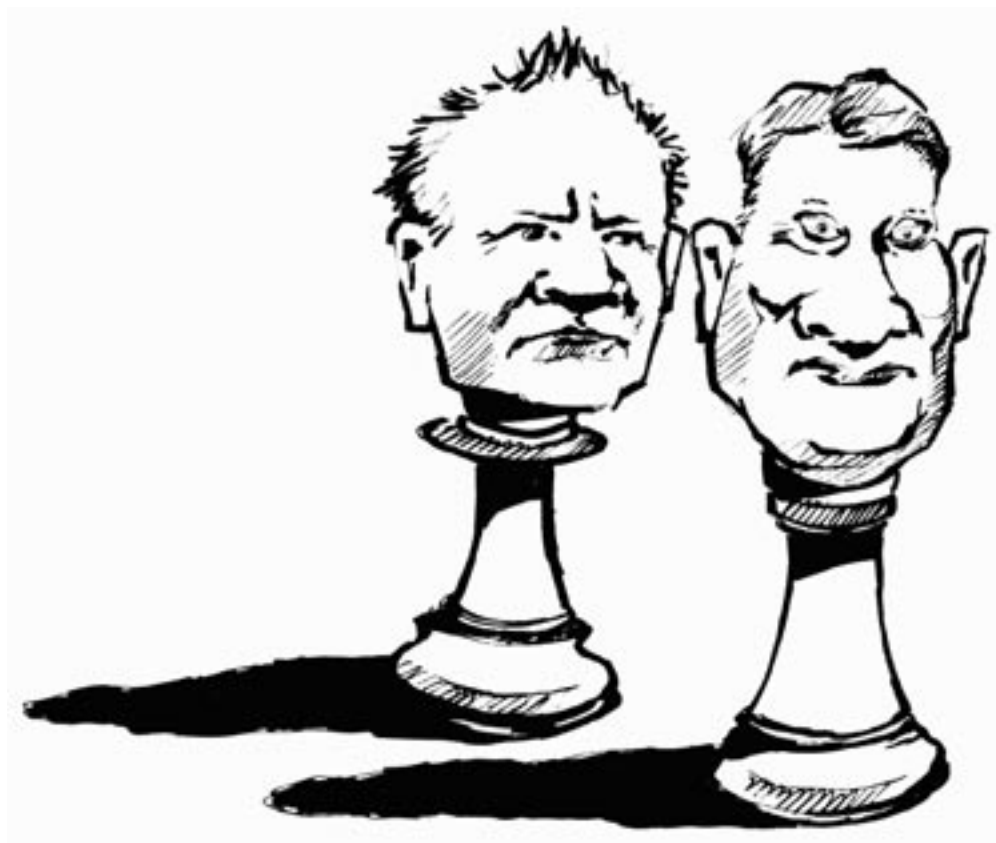
Haväng är ursprungligen från Vitaby på Österlen. Han kom i kontakt med schack genom en engagerad lärare på högstadiet. Snart hade läraren, tillsammans med några elever, bildat Österlens Schackklubb. Haväng har som spelare mest deltagit i lagmatcher, ett och annat SM och en del mindre turneringar i Skåne.

När Österlens SK gjorde ett uppehåll på åttiotalet frågade en arbetskamrat om han inte ville börja spela för hans klubb Bara Bönder.

"Jag har faktiskt ingen annan koppling till Bara än denna. Jag bor till exempel i Södra Sandby", berättar Haväng lite överraskande, men fyller snart i: "Det dröjde dock inte många år innan jag började ta på mig uppgifter i föreningen."

När Havängs dotter Therese blev sju år ville hon att pappa skulle lära henne spela schack. Och när han gjort det ville hon börja i klubb. En gång i veckan åkte Haväng in med dottern till Baras juniorträning. När han ändå var där kunde han lika väl hjälpa till tyckte han.

SK Bara Bönder hade en tradition av bra ledare som Lennart Friberg, Ingvar Mattsson och Peter Bigge, men alla var på väg bort från ett aktivt ungdomsledarskap och inom ett par år hade Haväng tagit över ledningen.

Dottern Thereses vänner i Södra Sandby blev snart intresserade av schack och de började åka med till träningarna i Bara. Efter något år var de så många att det blev naturligt att starta en tjejgrupp i Södra Sandby hemma hos Haväng. Ringarna på vattnet blev fler och större när syskonen till tjejerna i schackträningen också blev intresserade och snart var de i träning hos Roland Thapper i Södra Sandby SS.

Roland Thapper började spela schack i Mjölby, men flyttade ner till Lund och LASK under studenttiden. Han tog på sig uppdrag i LASK och i slutet av 60-talet blev han dess ordförande. Han var då en aktiv spelare och deltog i det framgångsrika LASK-lag som vann ett flertal SM-tecken och gick till semifinal i den första Europacupen för klubblag.

När det gäller ungdomsledarskapet berättar han att LASK fram till 70-talet inte hade någon organiserad ungdomsverksamhet. En klubbmedlem från Dalby sa att han tyckte det var dåligt och Thapper svarade spontant att han tänkte starta en nybörjargrupp på Fågelgårdsskolan i västra Lund. Samtidigt var hans egen son sju år och sa att han ville börja spela. Thapper svarade att det var för få barn i området som var intresserade. Nästa dag

sa sonen att han hade fixat tio barn i området som ville börja träna och plötsligt var Thapper ungdomsansvarig för två grupper.

År 1992 lämnade Thapper LASK. Det fanns dock en intresserad grupp ungdomar i Södra Sandby som ville fortsätta träna med Thapper. De bestämde sig då för att bilda en ny klubb, Södra Sandby SS.

När jag samtalar med Thapper och Haväng är det tydligt att samarbetet mellan de båda eldsjälarna fungerar utmärkt, liksom samarbetet mellan de båda föreningarna. De delar på det organisatoriska ansvaret, men har delat upp ungdomsträningen så att Haväng håller i nybörjarträningen, eller som de säger basträningen, och Thapper i träningen för fortsättarna. Uppdelningen är grundad på intresse, men gör också att de båda ledarna kan återanvända material på de tre platser där de har träning, i Södra Sandby, Bara och Staffanstorp.

"Det är en otrolig kick att uppleva hur barnen lär sig nya saker och plötsligt förstår nya sidor av schack", berättar Haväng. "Och i Sverige har vi det så väl förspänt att om man följer SSF:s serie med häften om Caissas steg får man kickarna hela tiden som nybörjarledare."

Haväng följer det förslag till upplägg som SSF tagit fram rakt upp och ner och lägger aldrig till några nya uppgifter. Däremot förädlar han hela tiden sin presentation av materialet.

"När man lärt ut samma exempel tre gånger inser man vilka svårigheter barnen brukar ha med uppgiften och på vilket sätt man kan tydliggöra vad de ska leta efter. Jag brukar då kunna ge ett förklarande: *Tänk på att...* och så klarar de att hitta rätt."

Haväng har alltid någon form av tävling som löper över träningstillfället. Medan barnen väntar på nästa parti löser de uppgifter ur SSF:s häften. Fördelen med detta upplägg är att Haväng får tid till att sitta ner med varje barn och diskutera uppgifterna så att de verkligen förstår.

"Det är i den mellanmännsliga relationen mellan ett barn och en ledare som verkliga möten sker", menar han. "För att barn ska utvecklas och fastna för schack är det jätteviktigt att se varje individ även om det är träning i grupp."

Haväng låter därför alltid barnen lösa uppgifter en och en. Barnen kan också välja om de vill spela partier eller fortsätta lösa uppgifter. Har han poängjakt som tävlingsform får man en poäng för varje löst uppgift. Fast barnen får aldrig lösa mer än fyra uppgifter i rad, sedan måste de spela ett parti.

Varje vecka publicerar han resultatet av schackträningens Barometer-tävling eller Poängjakt på hemsidan. Där finns också en redovisning av terminens sammanlagda resultat. På anslagstavlan i spellokalen sätter han upp en utskrift från hemsidan.

Roland Thapper har till viss del en lite annorlunda drivkraft till att träna fortsättarna än Haväng. Basen är självklart att få se andra utvecklas, men också att utvecklas själv. Thappers motto som ledare och tränare är att hela tiden lära sig av andra. Han är genuint intresserad av schackpedagogik och har därför tentaklarna ute för att snappa upp träningsidéer, uppgifter och pedagogiska knep. Han gör därför nya upplägg för varje termin och även om han finner bra uppgifter eller pedagogiska upplägg hos andra vill han alltid justera och komplettera så att de passar honom själv och den aktuella ungdomsgruppen.

Normalt sett är böcker, tidningar och tidskrifter hans källor, men på sistone har han mer och mer letat uppgifter och idéer på nätet.

Thapper berättar att han samlat på sig ett gediget material genom åren. Ett av hans bästa tips är att klippa ut "Söndagsdraget" eller liknande ur dagstidningar. Då får man snabbt roliga ställningar till sin träning.

Thappers träningar brukar kretsa kring ett tema och han sätter alltid samman de viktigaste uppgifterna som exemplifierar temat på ett A4-papper.

Haväng har lång erfarenhet av nybörjarträning vilket gör att han inte behöver mycket förberedelse. Istället är det när terminen startar som det krävs ett antal timmar till planering. Han beräknar att han lägger ner fem timmar per vecka på själva träningen samt ungefär en timme per dag när det gäller löpande planering, administration och annat smått och gott. Ofta handlar det om mail han besvarar på lunchen. I denna uppskattning är inte inräknat alla helger när det är matcher, turneringar eller läger.

Thapper lägger ner motsvarande tid som Haväng, plus någon extra timme per vecka för förberedelser av uppgifter. Men det verkar på honom som om detta är mer av en högtidsstund än en uppoffring.

En fråga som ofrånkomligen växer fram när man hör att de båda föreningarna i praktiken är en och samma klubb är varför de inte tar steget fullt ut.

"Det spelar till viss del in att vi har förankring i två olika orter, men det tyngst vägande skälet är att Lunds kommun bara ger bidrag till föreningar som har sin lokalisering i Lund. Skulle vi gå samman skulle vi inte få ersättning för de juniorgrupper som vi har i Södra Sandby", förklarar de.

Den enda konsekvens detta får är att klubbarna har separerade årsmöten. I övrigt har de tre styrelsemöten per år med respektive förening, men dessa äger rum direkt efter varandra. Styrelserna har också samma sammansättning med skillnaden att Haväng är ordförande för SK Bara Bönder och Thapper är ordförande för Södra Sandby SS.

De båda föreningarna är typiska ungdomsklubbar med en stor andel

juniorer i medlemstalet. Det är också ett digert program som klubbarna kan erbjuda sina juniorer förutom den löpande verksamheten. Till exempel arrangerar de varje år ett läger under en helg i maj. Schackträning blandas då med fotboll, tipspromenad, brännboll och korvgrillning. Ett 70-tal barn brukar vara med. För att få ihop så många har de ett samarbete med två andra småklubbar i Skåne. Barnen får betala en lägeravgift och därutöver skjuter klubben till resten. För att arrangemanget ska gå att genomföra hjälper barnens föräldrar till med att laga mat och vara ledare.

Klubbarna arrangerar också alltid en julfest där ett 70-tal personer brukar träffas för att äta gott, spela blixturnering och ha prisutdelning för säsongens tävlingar. Till festen bjuder de alltid in barnens föräldrar eftersom det brukar vara ett bra tillfälle att få kontakt med dem.

Nyborjarna i föreningarna spelar varje år en lagmatch mot Svedala i en tävling som de kallar "Träpållen". En trähäst är vandringspriset som det vinnande laget får ta med sig. Lagen tar med sig alla nyborjare som vill vara med och går det inte jämnt upp blandar man lagen.

Föreningarnas verkligt stora satsning är en åttamannatävling, Schack 8-an, som de arrangerar under en helg på våren. Det brukar komma ett tjugotal lag från södra Sverige och Göteborg.

Förutom dessa arrangemang uppmanar föreningarna medlemmarna att delta i Skånes Grand Prix-system och arrangerar resor till Skol-SM. Eftersom de åker gemensamt upp blir tävlingen lik ett läger och svetsar samman juniorerna än mer.

Ytterligare en satsning mäktar de med i form av sportlovsschack. Då åker Haväng och Thapper runt i byarna i närheten och har öppet hus för nyborjare. Detta brukar vara ett bra sätt att rekrytera intresserade till klubbverksamheten.

När jag hör om detta späckade program anar jag att Thappers och Havängs engagemang har spridit sig till fler. Och de pekar också på att en verkligt viktig orsak till att de klarar av att hålla denna nivå är alla de föräldrar som ställer upp.

Thapper menar att en fördel med att bedriva verksamhet utanför storstäderna är att föräldrarna är vana vid att ta ansvar för sina barns fritidsaktiviteter. De brukar skjutsa dem till varje aktivitet och stannar ofta under träningen. Som ledare får man lätt kontakt med dem och kan involvera dem på lämpliga platser i verksamheten.

Båda anser också att föreningarna skulle klara sig ifall en av dem av någon orsak slutar, men de vill helst inte tänka tanken att båda skulle sluta samtidigt. Det är trots allt så att i en organisation måste en eller möjligtvis två ta det övergripande ansvaret, förklarar Haväng.

De har ända från början haft som strategi att försöka lyfta in intresserade föräldrar och juniorer i organisationen. De har uppmuntrat alla att gå SSF:s utbildningar och försökt att dela med sig av sina erfarenheter. Det tycker sig därför se en fortsättning när de själva lägger av.

Hur fungerar då ekonomin? Thapper och Haväng berättar att föreningen har låga omkostnader för sin verksamhet och att intäkterna kommer från medlemsavgifter och föreningsbidrag. Just det här med föreningsbidrag är något de vill lyfta fram. Sverige har ett bra system med statliga och kommunala bidrag. Alla klubbar bör därför noggrant ta sig till dels de möjligheter som finns och försöka uppfylla de krav som ställs för att de ska bli berättigade. Det känns som ett mycket bättre och säkrare sätt att få ihop ekonomin än att basera den på lotteriverksamhet.

Havängs och Thappers bästa tips för att organisera en småklubb

- Om du är en eldsjäl i en förening – försök att hitta någon att jobba tillsammans med även om det är ett visst geografiskt avstånd.
- Skapa nätverk av småföreningar som kan stötta varandra.
- Det är ofta lätt att involvera föräldrar på landsbygden i verksamheten. Utnyttja det!

Havängs och Thappers bästa pedagogiska tips för att lära ut schack

- Använd SSF:s häften och pedagogiska upplägg i nybörjarträningen.
- Gå SSF:s utbildningar.
- Försök att få till en-till-en situationer även när du tränar grupper.
- Låt barnen använda schackklocka från allra första gången. Då blir det något naturligt och inte en stressfaktor.
- Låt en person ta hand om nybörjarträningen och en ta hand om fortsättarna. Då kan man återanvända materialet.
- Spara allt material du tar fram så att det kan återanvändas.

Exempel på det papper Södra Sandby / Bara Bönder delar ut till alla ungdomar som ska börja i deras verksamhet se nästa uppslag.

Schackträning hösten 2005

Måndagar kl 17-18.30 på Byahuset i Södra Sandby

Tränare: Claes-Peter Haväng och Sofie Haväng, 046-xxx xx

Program för måndagsträningar

- 29/8 Poängjakt 1 del 1
- 5/9 Poängjakt 1 del 2
- 12/9 **Schackskolan börjar!**
- 19/9 Barometern 1
- 26/9 Poängjakt 2
- 3/10 Klubbmästerskap Rond 1
- 10/10 Barometern 2
- 17/10 Lagtävling
- 24/10 Klubbmästerskap Rond 2
- 7/11 Barometern 3
- 14/11 Klubbmästerskap Rond 3
- 21/11 Poängjakt 3 del 1
- 28/11 Poängjakt 3 del 2
- 5/12 Barometern 4
- 12/12 Julkul

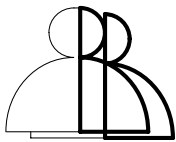
- 19/10 TRÄPÅLLEN (*ons kl 18 i Svedala*)
- 14/12 LUSSEBLIXT och julavslutning (*ons kl 18 i Bara*)

Tävlingar

- 23-25/9 Skol-SM i Borlänge
- 1/10 Blixt-DM
- 22/10 Snabb-DM
- 26-27/11 Skånska skolmästerskapen i Bunkeflostrand

Ungdomsserien

- (8/10 Rond 0)
- 29/10 Rond 1
- 10/12 Rond 2

SSSS/Bara Bönder

Klubbledare

Claes-Peter Haväng, 046-xxx xx, XXX@XXX.se
 Roland Thapper, 046-xx xx xx, XXX@XXX.se
 Eva Grandelius, 046-xx xx xx, XXX@XXX.se
 Susanne Österlind, 046-xx xx xx, XXX@XXX.se
 Mikael Rydell, 040-xx xx xx, XXX@XXX.se
 Daniel Petersson, 046-xx xx xx, XXX@XXX.se

På klubbens hemsida <http://hem1.passagen.se/skbb>
 hittar du mer information och aktuella resultat!

Medlemsavgift 2005

Medlemsavgiften i schackklubben gäller hela kalenderåret. Du som betalade i våras ska alltså **inte** betala i höst igen!

Ungdomar (upp t o m 25 år)	120 kr
Seniorer	200 kr
Stödmedlemmar	120 kr

Betala till Sofie eller Claes-Peter, t ex på träning, eller sätt in på pg xxx xxx-x (Glöm inte skriva ditt namn). Familjemedlemmar, släkt och vänner är hjärtligt välkomna att stödja schacket genom att bli stödmedlemmar!

Till dig förälder

Schack är en idrott för alla åldrar. Därför är du välkommen att stanna och titta när vi tränar, precis hur ofta/länge du vill. Då får du också gärna hoppa in och spela ett parti om du kan och vill. Vi tränare är tacksamma för all hjälp med "det praktiska" mm under träningen. Det har hänt att någon förälder överraskat med lite fika i slutet av träningen.

Ibland arrangerar vi egna tävlingar och kan då behöva en hel del föräldrahjälp med cafeteria, städning mm. Vi hör av oss när det blir aktuellt.

Vi behöver alltid bättre ungdoms- och föräldrakontakt i klubbens arbete, så kom gärna med idéer och synpunkter till tränarna eller till vår speciella föräldrakontaktperson Susanne Österlind (se adress nedan).

Tävlingar

Alla är välkomna att följa med på individuella och lagtävlingar på helgerna. Fast vi vill att du spelat ett tag på klubben och lärt dig regler och så först. På de flesta tävlingar i distriktet ser klubben till att det följer med ledare. I regel betalar klubben din startavgift (OBS - Ställ **alltid** upp på tävling du **anmält** dig till!). Även på tävlingar långt bort med mat- och logikostnad brukar klubben betala en del av detta. Om dina föräldrar hjälper oss med biltransport till en tävling har de rätt till milersättning.

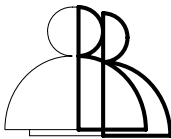
Så småningom kommer du kanske att vara med på heldagstävlingar. Då är det viktigt att hålla blodsockernivån jämn för att hjärnan ska fungera. Av läsk och godis blir du snabbt pigg, men väldigt fort trött igen. Ät frukt, en smörgås eller bulle i pauserna istället och drick vatten/juice. Ät frukost på gröt/müsli/yoghurt, smörgås, frukt och juice innan tävlingen. Glöm inte lunch och middag. Efter tävlingen kan du fira med choklad och läsk!

Fortsättningsgrupper

För dig som tränat flera säsonger i basgruppen och känner att du vill träna lite mer och djupare, finns möjlighet att så småningom vara med i någon av våra fortsättningsgrupper. Prata först med tränaren om du tror det är dags för dig att prova på! Och du får gärna höra av dig med idéer runt fortsättningsträningen till Roland när som helst!!!

- **Måndagar kl 18.30-20.00** på Byahuset i Södra Sandby.

- **Onsdagar kl 18.00-20.00** i Barakulien i Bara Centrum.

SSSS/Bara Bänder

Klubbledare

Claes-Peter Haväng, 046-xxx xx, XXX@XXX.se

Roland Thapper, 046-xx xx xx, XXX@XXX.se

Eva Grandelius, 046-xx xx xx, XXX@XXX.se

Susanne Österlind, 046-xx xx xx, XXX@XXX.se

Mikael Rydell, 040-xx xx xx, XXX@XXX.se

Daniel Petersson, 046-xx xx xx, XXX@XXX.se

På klubbens hemsida <http://hem1.passagen.se/skbb> hittar du mer information och aktuella resultat!

Hälften av alla som finns är kvinns

Jag är övertygad om att så länge schack i huvudsak spelas av män kommer spelet att vara en undanskymd företeelse. Vi måste nå den andra halvan av befolkningen för att svenskt schack verkligen ska kunna bli att räkna med. De flesta verkar hålla med om denna analys och förslagen och projekten har avlöst varandra genom åren för att få bättre jämvikt mellan könen. Ändå väntar frågan: Hur ska vi få fler kvinnliga ledare och spelare? fortfarande på ett svar.

Den som kanske är bäst insatt i problematiken är Susanne Karlsson, ledamot av Sveriges Schackförbunds styrelse och med lång erfarenhet av ledarskap för Schacksverige i stort och för tjejer specifikt. Det här är hennes historia.

"Det började med att min son Anders var med på Talangjakten på ett sportlov. När han kom hem med sitt vunna pris sa min dotter att hon också ville spela schack och vinna priser. Och på den vägen är det."

Susanne Karlsson är född 1958, har man, två barn och bor utanför Ullared i Halland. Hon har en bakgrund som förskolelärare och har arbetat med barn med speciella behov och med att motverka mobbning. När hon var 39 år gammal drabbades hon av en stroke som de närmaste åren följdes av flera. Idag är hon sjukpensionär.

När Karlssons barn fastnade för schack var de sex respektive åtta år gamla. Karlsson och hennes man körde två kvällar i veckan in till Falkenberg och schackträningen där. Karlsson frågade om inte hon kunde vara till hjälp under träningen på något sätt medan hon väntade på barnen. Hon började med att fylla i Bergerkort och hjälpa till med fikat. Det dröjde dock inte länge förrän hon ordnade resor till tävlingar för ungdomarna i klubben, valdes in i Ungdomskommittén i Halland och satt med i distriktets styrelse.

"Jag hade lärt mig hur schackpjäserna gick av mina morbröder men de ville inte lära mig hur man gjorde schack och matt. När mina barn började spela började jag fråga i princip samma nivå som dem. Det var först 1996 jag själv började spela. Först i klubbturneringen och sedan i lagsammanhang."

Eftersom dottern Maria spelade mer och mer uppmärksammade Karlsson snart problemet med att alltför få tjejer spelar schack. Det var Maria och en annan tjej, Rebecka, som var med i klubben, men hur skulle de få med fler i verksamheten och hur skulle de få tjejerna att stanna kvar?

Karlsson startade tjejträffar i klubblokalen en gång i veckan. Till första träffen kom Maria och Rebecka och en kompis till dem som inte kunde schack. Tanken var inte att de hålla på med schack under träffen utan baka bullar, men medan bullarna jäste måste de ju hitta på något och det Maria och Rebecka då gjorde var att lära kompisens spelreglerna. Kompisen gick med i klubben samma kväll. Träffarna fortsatte med att

de gjorde något praktiskt först, som att göra utflykter, spela fotboll, baka, pyssla eller något liknande. Schacket smögs in. Allteftersom flyttades fokus och det blev mer och mer turneringar och schackträning. Efter ett knappt år var de tjugo tjejer som träffades en gång i veckan. Parallellt var de med i den vanliga verksamheten. Förutom träffarna ordnade Karlsson läger för tjejerna och hade utbyten med andra tjejgrupper i landet och i Danmark. Till slut blev killarna avundsjuka. Tjejträffarna hade startat för att

få med fler tjejer, nu var de fler än killarna. Det slutade med att killarna började ha killträffar där de spelade fotboll och schack. Då fick Karlsson sin första stroke. Under knappt ett år var hon borta. Hon överlevde men kunde inte längre läsa, än mindre kom hon ihåg hur schackpjäserna gick. Därtill hade hon problem med balanssinnet och med att gå. Tjejträningen hade fortsatt under hennes rehabilitering, men inte med Karlsson som ledare och inte i samma omfattning. Hon orkade inte ta ett övergripande ansvar för verksamheten och idag finns den inte mer. Karlsson vill ändå lyfta fram att flera av de tjejer som var med på träffarna har fortsatt med schack både som ledare och spelare.

"Efter något år längtade jag efter att hålla på med ledarskap inom schack igen. Under den första turneringen som jag var med på gick jag med rollator. Jag har sedan dess blivit bättre och bättre och med glädje tagit uppdrag. Uppdragen har gått från klubbnivå och distriktsnivå till nationell nivå. Dessa uppdrag har blivit mitt "arbete" sedan jag blev sjukpensionär."

År 2001 blev Karlsson invald i Sveriges Schackförbunds styrelse. Hon har på nationell nivå varit ordförande i Breddkommittén, varit verksam i Skolkommittén med ansvar för Skol-SM och Nordiska skolmästerskapen och i Utvecklingskommittén där hon ansvarat för SSF:s sommarläger.

Karlsson har funderat en hel del på hur SSF ska locka fler kvinnor till schacket som ledare och spelare. Hon tror att medvetenheten om hur tjejer tänker och känner måste börja tidigt.

"Första gången en tjej kommer i kontakt med schack måste det finnas en medvetenhet hos ledarna om skillnaden mellan tjejer och killar. Min erfarenhet är att det SOCIALA är mycket viktigare för tjejer än för killar. Tjejer vill känna gemenskap och bli uppskattade som personer när de kommer till ett nytt sammanhang. Pedagogiken för schackträning i Sverige idag går dock ofta ut på att tävla och stöter därmed bort tjejerna. Om fokus är på att prestera och konkurrera fastnar inte tjejer för schack. Det är bättre att tävlandet smygs in när tjejerna känner sig trygga i miljön och att de förstår att de är bra även om de inte vinner. Tjejer är också känsligare för kritik. Det gäller att verkligen väga sina ord när man ska visa var de spelade fel. Istället är det viktigt att lyfta fram var de spelade bra.

Förutom det här måste det till en attitydförändring hos killarna om vi ska få fler tjejer som spelar schack. Alltför många gånger har jag sett hur killar öppet visar att tjejer är sämre än dem. Det kan vara allt ifrån utrop som "Förlorade du mot en tjej!" till att de innan partierna säger: "Jag ska bara slå tjejen först." Killarna skulle behöva lära sig från början att det inte är någon skillnad på tjejer och killar och att de ska behandla och respektera alla lika."

Karlsson menar att eftersom det är så få tjejer som spelar schack är det viktigt att de får stöd av varandra. Hon tycker sig också se att de tjejer som fortsatt efter nybörjarnivån ofta tillhört en grupp av tjejer.

"Se på Mölndal, Kristallen och tjejträningen i Stockholm. Det är tydligt att tjejerna i dessa grupper sporrar varandra att fortsätta."

Karlsson reflekterar över att det behövs en mer specifik tjejpedagogik ju yngre tjejerna är där fokus ligger på att skapa god stämning. Men också att speciella tjejgrupper då också är ännu viktigare. Ju mer tjejerna sedan blivit intresserade och fastnat för schack desto mer kan pedagogiken bli som den som brukar användas för killar. Ett problem är förstås att det är få som undersöker hur man pedagogiskt ska gå tillväga för att bemöta tjejer på rätt sätt.

I linje med resonemanget ovan är Karlsson mycket positiv till Flick-SM. Hon är dock mer osäker på ifall man bör satsa på att få igång Damallsvenskan igen.

"Det behöver göras en ordentlig utvärdering av Damallsvenskan och de tre år som den var igång. Kanske är det bättre att ha ett dambord i den vanliga allsvenskan, så som man har prövat på andra håll i Europa."

När det gäller att få fler kvinnliga ledare menar Karlsson att grunden är att få fler tjejer att spela. Men också att det krävs mer medvetenhet om hur man får in mammor i verksamheten.

"Pappor vågar oftare ta för sig och ta på sig en ledarroll än vad mammor gör. Men det är på ett sätt också lättare med mammor. När papporna kommer med sina barn till schackträningen har de ofta planerat vad de ska göra under tiden. Mammorna brukar vänta och följa med vad som händer på träningarna. Precis som jag själv "lurades in" i verksamheten tycker jag att ledarna på träningen ska ha funderat ut uppgifter som mammorna kan hjälpa till med. Till exempel att fylla i resultat eller kanske hjälpa till med fikat."

Strategin Karlsson utarbetat är att allteftersom addera fler uppgifter och plötsligt är mammorna ledare utan att de förstått hur. Hon poängterar också att kvinnor är mer intresserade av utbildning och kurser. En man kan kalla sig schackledare utan att ha någon som helst utbildning, det skulle inte en kvinna göra. Därför tycker hon att klubbar speciellt ska bjuda in mammor till informationskvällar för föräldrar och till ledarutbildningar.

Karlsson har alltid ögonen öppna för de mammor som stannar kvar och är lite extra intresserade. Hon tänker då ut en lämplig liten konkret uppgift. Därefter kommer det viktigaste av allt:

"Att fråga är det bästa knepet. Det kan inte bli värre än ett Nej. Jag tror att många potentiella ledare missas på grund av ingen frågar dem."

Susanne Karlssons råd för att få fler tjejer att spela schack

- Satsa på en god social miljö.
- Ta fram en klubbkod där schack är en gentlemanna- (gentlekvinnor-) sport som behandlar alla med respekt.
- Rena toaletter. (Tänk om Schacksverige förstod hur viktigt detta är för att tjejer ska fortsätta med en fritidsaktivitet!)
- Starta tjejträffar.
- Fokusera inte för mycket på att tävla under träningarna.
- Ha fikat innan partierna spelas så att tjejerna får prata av sig.

Susanne Karlssons råd för att få fler kvinnliga ledare

- Gör upp en plan för hur klubben ska få fler kvinnliga ledare.
- Ha föräldravärdar till varje träning.
- Tänk ut lämpliga enkla uppgifter för den potentiella ledaren att börja med.
- Våga fråga!
- Satsa på föräldrautbildning och information.

Register

Allsvenskan	66
Analyskväll	88
Anmälningsavgift	64
Arbetsbeskrivning	57
Arrangera tävling	72
Bidrag	58
Bidragsformer	58
Bilda förening	22
Blindschackuppvisning	87
Blixtturnering	72
Byalag	188
Bästa drivkraften	8
Dagordning till konstituerande möte	26
Dagordning till styrelsemöte	35
Damallsvenskan	67
Datorn	106
Demonstrationsbräde	108
Distriktsförbund i SSF	16
Ekonomisk redovisning	44
Ekonomiskt årsschema	186-187
Eldsjälen	19,20
En-till-en-träning	144
Europeiska schackförbundet	14
Fest	87
Fonder	61
Förbundskansli	15
Föredrag	88
Föreningens hjärta	20
Första gången	128
Första känslan	19
Första terminen	129
God stämning	19
Grundträning	109
Individuell tävling	69
Inkomstbringande arrangemang	60 (58, 96)
Interimsstyrelse	23
Intäkter för en schackförening	58
Juniorallsvenskan	67

Juniorserier	68
Kadettfallsvenskan	67
Kafévaror	64
Kaféverksamhet	63
Kalla till möte	35
Kassör	50
Klassamtal	144
Klasspresentation	151
Klubbtidning	89
Klubbtröja	89
Klubbturnering	72
Kombinationsträning	110
Kongressen	15
Konstituerande föreningsmöte	25
Kursplan	158
Kvinnlig ledare	147
Lag-DM	68
Lagledare	53
Lagschack	66
LASK:s ratingsystem	91,92
Ledarpärm	105
Lektionsmall	126
Levande schack	86
Lokalhyra	63
Lotteriansvarig	56
Lotterier	60
Långparti	131
Lägerschema	175
Materialansvarig	56
Mediaansvarig	57
Medlemsavgift	60
Milersättning	65
Mötesprotokoll	37,39
Mötesschema	183
Mötesteknik	34
Nordiska schackförbundet	14
Ny styrelse	33
Nybörjargrupp	150, (107)
Nybörjarträning	119
Nätverk	107

Ordförande	49
Organisera en schackförening	32
Pedagogik	100, (99)
Presentation på skolor	85
Rating	91
Ratingansvarig	52
Registreringsavgift	64
Revisionsberättelse	47
Revisor	51
Rättningsråd	162
Schack 4-an	68
Schackarrangemang	83
Schackbräde	90, (79)
Schackets dag	87
Schackförening	19, 22
Schackförälder	148
Schackklocka	88
Schackledare	119
Schacklitteratur	105
Schacklokal	86
Schackläger	174
Schackmaterial	64
Schackmedlem	17
Schacknotation	91
Schackorganisationer i Sverige	18
Schackpedagogik	103, 137, 193
Schackpjäser	90
Schackpriser	83
Schackprotokoll	90
Schacktidskrifter	105
Schacktränare	132
Schackturnering	66
Schackvärldens struktur	14
Schema för fortsättare	133
Sekreterare	51
Seriesystem	66-67
Simultan	88
Simultanuppvisning	86
Skollag-SM	68
Skolpresentation	85

Spel på stort bräde	86
Spelformer	122
Sponsoransvarig	56
Sponsring	62
Stadgar för en schackförening	28
Storklubb	178
Styrelsearbete	33
Styrelse	31, 33
Styrkeprovet	163
Sveriges Schackförbund	15
Sveriges Schackförbunds övningshäften	121
Telefonkostnad	64
Terminsupplägg	133
Träningsläger	88
Träningsvariation	139
Turneringsansvarig	53
Turneringstabeller	93-94
Ungdomsansvarig	52
Uppdrag i en förening	48
Utbildningar	107
Utgifter för en schackförening	63
Utmanarblxt	86
Utvärdering	144
Valberedning	48
Verksamhetsberättelse	43
Vuxenträning	145
Vänortsförening	88
Världens bästa träningsmetod	143
Världsschackförbundet	14
Webbansvarig	56
Årsmöte	33, (28)
Öppen turnering	76